

SZOCIOLOGIA AZ ORVOSTUDOMÁNYBAN

Irta: DOKTOR SÁNDOR (Ó-Kanizsa)

Mint válságtünetet lehet elkönyvelni az orvostudomány terén azt a legujabb törekvést, mely a sok specializálás és elforgácsolódás után szintézis elérésére irányul. Német orvosprofesszorok a múlt ősön már külön kongresszust is tartottak e törekvés előmozdítására. Szeretnének az orvosi hivatás és buvárkodás számára vezető gondolatot találni, orvosi világnézetet kifejleszteni. A kongresszus, mint összejövétel sikerült is, mert volt ott a bonctantól és élettantól kezdve a közegészségtanig majd minden orvosi szakmának képviselője, kik filozófikus mélységű, szellemes előadásokat tartottak olyan kérdésekről, hogy mi a betegség? mi az élet? mi a konstitúció? Csak épp a kitűzött cél számára maradt az eredmény nagyon sovány, alig több a semminél. Mert azokból az előadásokból se a kutatás új vezető gondolatot, se a gyakorló orvos világnézetet leszűrni nem fog. Az előadások és viták, ahogy már szokás, egy kötetben összegyűjtve is megjelennek; ismételni is fogják ezentúl a kongresszust két évenként, hogy tovább keressenek a megkezdett irányban. De előre meg lehet jósolni, hogy az eddigi irányban eredménytelen lesz a keresés ezután is.

Szintézis? Vezetőgondolat? Orvosi világnézet? Az olvasó meg se érti e szép szavakból, mit is akarnak voltaképp az orvostudósok? Minden rossznyelvűség nélkül mondvá, nyilván maguk se tudják pontosan, ezért nem tudják konkrétebbül a problémáikat és céljaikat megfogalmazni. Nem akarunk szerénytelenek lenni, de segítségükre jöhettünk ebben a zavarban, mert úgy látjuk, nem mélységes tudás és filozófálás az, amire itt szükség van, hanem egy kules, vagy ha úgy tesszük, iránytű, mely nélkül se a helyes utra, se megoldásra találni nem fog a keresés. A szociológiát kell útmutatónak elfogadni ebben a keresésben, ha célt akarnak érni.

Több világosságot, tisztább látást az orvosi kutatásban és gyakorlatban: voltaképp ez az, amit szeretnének a tudósok, kik maguk érzik legjobban, hogy az orvostudománynak óriási fejlődését hozta ugyan meg a specializálás, de nem hozott több világosságot és tisztább látást. Csak csillogást jelentenek fényes eredményei, mely azonban nem könnyíti, inkább nehezíti az eligazodást. Bámulatosak az elért eredmények az ép és beteg emberi szervezet ismeretében, az egyes betegségek vizsgálásában, felismerésében, sőt a gyógyításban is, de egyfelől ime még mindig arról kell értekezni, mi a betegség? mi az élet? S még hagyján volna, ha ez csupán elméleti hiány volna, de másfelől, ami fontosabb, mintha teljes meddőségre volna az orvostudomány kárhoztatva a betegség megelőzésében: az óriási fejlődés dacára a betegek és betegségek száma nemcsak nem fogy, hanem inkább szaporodik. Szizifuszi munkára van így ítélve az orvostudomány és az orvos: mindig csak gyógyítani, reparálni a romlottat, mert az élet folyton újat és egyre többet szállít a keze alá. Ebben merüljön ki az orvostudomány feladata az idők végtelenségéig? Nem csoda, ha ebbe a vigasztalan kilátásba sokan nem hajlandók beletörődni, hanem keresnek új utakat. A szintézisre való törekvés e szerint legalább azért érdemel elismerést, mert nem nyugszik bele a mai helyzetbe. Csak mint az első kongresszus fárgyalásaiból látjuk, idáig téves irányban tapogatódzik.

Dialektika van ebben a tapogatódzásban is, amennyiben a szintezist, mint az eddigi specializáló részletezésnek ellentétét keresi. De téves az iránya s a félénken kinyújtott tapogató csápok nem tudnak megragadni semmi konkrétumot az űrben. Ismeret-elméleti kérdést látnak a problémában, mely pedig égetően gyakorlati probléma.

Szintezisről az orvostudományban legfeljebb annyiban lehet beszélni, amennyiben a specialistának mindig szem előtt kell tartania, hogy a szerv, mellyel foglalkozik, csak része az egész szervezetnek, melyből eszmeileg se szakítható ki. Ne feledkezzék tehát meg az összefüggésekről és kölcsönhatásokról, melyek a rész és az egész között fennállanak. Ez azonban nem új gondolat s bármennyire szorgalmaznák a keresztúlvitelét, termékenyebb ezután se lenne, mint volt idáig. Olyan szintezis, mely a specialisták által felhalmozott nagy tömeg részlet tudásból valami egészet, újat akarna összekovácsolni, el se képzelhető, s nem is volna semmi haszna, mert az is csak a betegségekre vonatkoznék.

Más az a dialektika, melyre ma szükség van s melyet a fejlődés az orvostudományba, mint a mult évben e helyen rámutattam, máris belevisz. Ugyanaz a tanítás, melyet eddig a specialistának adtunk a rész és az egész összefüggéséről, szól ma az egész orvostudománynak, a kutató buvárnak és gyakorló orvosnak egyaránt. T. i. az egyes individuum is, kinek a betegségeivel foglalkozik, része egy felsőbbrendű szervezetnek, az egyes ember csak egy sejtje a társadalomnak, melyből szintén eszmeileg sem szakítható ki. (Vagy ha a költő fantáziája kiszakítja, akkor lesz belőle a dzsungel Mowglie-ja, igaz, hogy betegség ellen vértezett egyén, de már nem annyira ember, mint állat.)

A legszorosabb összefüggés áll tehát fenn az egyén és a társadalom között is, mint egy szerv és az egész szervezet között. Vannak köztük kölcsönhatások, melyek ismerete nélkül az orvostudomány és a gyakorló orvos se tudja az egyén betegségeit helyesen megítélni, nem tudhat ellenük sikeresen küzdeni.

Csakugyan ez az eset ma az orvostudománnyal: a rengeteg felhalmozott részletismeret dacára nem tudja a betegségeket helyesen megítélni, nem tudja végső okaikat megtalálni s ezért nem tud ellenük sikeresebben küzdeni. Innen a meddőség a betegségek megelőzésében, mely pedig az orvosi tudománynak és gyakorlatnak a gyógyításnál is értékesebb vívmánya volna. A betegségek okait kell világosabban látni avégből, hogy azok kiküszöbölésével a megelőzés sikeresebb legyen. De nem állatkísérletekkel és biológiai tanulmányokkal, laboratóriumban kell az okokat kutatni, hanem az okok láncolatán végig kell menni a végső okokig, melyek már nem az egyénben, a sejtben, hanem a makro-organizmusban, a társadalomban rejlenek.

Ha ma a fogorvostól, sőt a fogtechnikustól is megkövetelünk előismereteket az egész ember bonc- és élettanáról, sőt betegségeiről is, csak így kap képesítést a fogbetegségek gyógyítására, ugyanígy van ma szükség arra, hogy a leendő orvos szerezzon előismereteket a társadalom szerkezetéről, életjelenségeiről, a benne működő erőkről és törvényekről is, mielőtt annak egyes sejtjeivel, az egyes emberrel, betegségeivel és gyógyításával foglalkozni akar. Az orvostudománynak tehát szüksége van a szociológiára, mint útmutatóra legfontosabb célja, a betegségek megelőzése felé.

Mert ha még félszázaddal ezelőtt is beérhette az orvos azzal, hogy „a szenvedő emberiség” szolgálatára legyen: gyógyítson és a szenvedést enyhítse csupán, az egészségesekkel pedig ne sokat törődjék, ma éppen a tudomány óriási fejlődése többre kötelezi. Arra, hogy törőd-

jék az egész emberiséggel, a társadalommal; foglalkozzék az egyénnel addig is, míg egészséges; figyelje, kutassa, miért él olyan észszerűtlenül, hogy a betegség oly gyakran utóleri; és már itt, az egészséges állapotban vegye fel a küzdelmet a betegség ellen; racionalizált munkával igyekezzék a betegségeket megelőzni. Ez a racionalizált küzdelem a betegség ellen kívánja azt, hogy az egészséges ember és egészséges élet is legyen tárgya az orvostudománynak, sőt helyes dialektikával erre az új frontra legyen a munka és küzdelem súlypontja áthelyezve.

Ennek eszköze, műhelye az az új intézmény, melyet Szovjetország már felállított: a profilaktikus fakultás a gyógyító mellé, olyan, ahol egészséges életre elméletileg és gyakorlatilag tanítják a leendő orvosokat, hogy majd tanítsák, természetesen, példaadással is az egészséges lakosságot arra, mikép kell élni úgy, hogy a betegséget elkerüljék, mikép kell ápolni az egészséget, míg megvan, mikép gondozni észszerűen a testet, hogy a betegség ne fogjon rajta.

Eddig az orvostudomány, mint a strucc, homokba dugta a fejét és hagyta tombolni a társadalomban dúló, életet, egészséget senyvesztő vihart azzal a kifogással, hogy nem tartozik rá. Annyi kutatnivalója volt a maga mezején, a betegségek területén, hogy nem törődött vele, mi folyik mellette, fölötte. A szociológia más terület, nem ő rá tartozik, műveljék mások. Az egészséges ember hogy él, mint él és miért él olyan oktalanul, ahogy él, ez mind nem érdekelte. Majd ha beteg lesz, akkor jöjjön, várja a betegségekről szóló tudománynak hatalmas felépített palotája. — De mikor ez a hatalmas palota se bírja már befogadni a reászorulókat, végre is eljött az ideje, hogy a strucc fel-emelje a fejét és körülnézzen, mi történik körülötte a világban, a társadalomban. Eljött az ideje, hogy az orvostudomány ne álljon meg a sejt kutatásnál: az egyén betegségeinél, hanem keresse a társadalom viszonyaiban, berendezésében az egyén betegségeinek végső okait és hatalmas felkészültségével tüzzön az eddiginél magasabb célt maga elé: a betegségek kiirtását.

Ime az új gondolat az orvostudományban és új világnézet az orvosok számára! Kiirtani a betegséget az emberi életből! Leélni az életet betegségek nélkül!

Lehetséges ez egyáltalán? A szociológia rávezet, hogy igen. Mert volt is már valamikor az emberi fejlődés folyamán ilyen betegség nélküli élet, csak megromlott utóbb. Megtudhatjuk belőle azt is, hogy mikép és mikor? Ezekből pedig mai fejlett értelmünk utmutatást merit arra is, mikép érhetjük el céltudatos munkával ezt az elvesztett nagy értéket újból. Nincs még egy szaktudomány, még egy foglalkozás, mely a szociológiától annyit várhatna és nyerhetne, mint az orvosi.

Valósággal új, világnézetet ad így a szociológia az orvosnak, annak a mainak helyébe, mely még apáink világnézete, t. i. az, hogy betegség mindig volt és mindig lesz, mert velejárója az életnek. És velejárója azért, mert testünk gépezete az élet folyamán elhasználódik, kopik, egyre öregszik, ártalmaknak pedig mindig ki van téve, stb. Ma ilyen természetes magyarázatát keressük a betegségeknek. Kissé régebben nagyapáink világnézete még az az ősrégi volt, mely természetfölötti magyarázatokat keresett. Azt tartották, Isten adja az egészséget is, a betegséget is a maga kifürkészhetetlen akarata és bölcsessége szerint. Az ember maga igyekezzék Istennek tetsző életet élni s „ha az Ur keze betegséggel látogatja meg,” szenvedésbe, és halálba belenyugodni, szenvedésnek és türésnek jutalmát várva a másvilágon. E fel-fogás idején a betegágynál és a kórházban fontosabb személy volt a

pap, mint az orvos. Mig ma a vallásos hívő beteg is és a pap is az orvos és a modern orvostudomány segélyét veszi igénybe, ha betegségbe esik.

Mint látnivaló, a mai és a régebbi orvosi világnézet között is jelentékeny már a különbség. De az új világnézet a mainál se állapodik meg, hanem tovább megy s nemcsak a természetfölötti beavatkozásokat küszöböli ki a betegségek okai közül, de azt se fogadja el, hogy a betegség szükségképi velejárója az életnek. Ellenben azt tartja, hogy a betegségek tulnyomó nagy része elkerülhető, mert okaik abban az észszerűtlen életmódban és azokban a hibás ételszokásokban rejlenek, melyeket az észszerűtlen társadalmi rend nevel rá és kényszerít rá az egyénre, melyek tehát nem valami megfoghatatlan természeti adottságok, még kevésbé természetfölötti beavatkozások, hanem nagyon is kezünk ügyében fekvők, tehát leküzdhetők.

Egy cikk keretében nem követhetjük itt az egész emberi fejlődésen végig a szociológia nyomán, mikép függött az ember életmódja s ezzel egészsége-betegsége a társadalmi rend változásaitól, példaképpen elég lesz, ha a mai helyzetből kiindulva azt vizsgáljuk meg, miért szökött fel szinte ugrásszerűen a betegségek és betegek száma a modern gépipari kapitalizmus korában.

Ma már közismert a szociológiának az a tanítása, hogy ha a termelés mód és a javak elosztásának módja (árúcsere, közlekedés) változik, ez maga után vonja a társadalom egész ideológiájának megváltozását. Az ideológiába beletartozik már most nemcsak a politika, tudomány, művészet, jog, erkölcs, vallás, melyekkel a szociológia behatóan foglalkozik, hanem az egyén életmódja és ételszokásai is, melyektől egészség-betegség szorosabban függ, melyeki ezért az orvost első sorban érdeklik.

Nos a kapitalizmus előtt, mint talán még ismeretes, az volt a normális állapot, hogy minden családnak megvolt a maga külön hajléka, melynek fedele alatt a családnak három nemzedéke is, de előzvegyült és árvult rokonok is jól-rosszul helyet és munkát találtak. Szabályszerint tartozott ehhez a lakáshoz legalább is kert, de lehetőleg külső föld is és így volt a család a termelő munka helye, amíg a gyár nem jött. Itt folyt vegyesen és váltakozva a nyersanyag- és élelemtermelő, meg az ipari munka, mint házi ipar. De még a céhipari munka is családi keretben folyt, az idegen mesterlegény is a család fedele alatt aludt, asztalánál evett s a családfő fegyelmező hatalma alatt állott. Ebben a keretben a munka tempója, a változatosság a munkában, a sok szabad levegőn folyó munka és az élet egyszerűbb folyása, igénytelenebb volta mind kedvezőbb volt az egészségre s abnormis időket leszámítva kevesebb volt a betegség és beteg.

Ezt a patriarchális életet forgatta fel a gépipar, mely zsufolt városokba gyűjtötte össze a munkásokat, olcsóbb áraival egymásután hódította el a családtól minden ipari munkát s elvonta a család tagjait is, férfit, nőt, még a gyermeket is be a gyárba, hol a munkaidő több lett és más lett a munka tempója, egyhangubb és egészségtelebb lett e fontos ételszükséglet kielégítése. De egészségtelenebb lett a zsufoltság folytán a modern nagyvárosokban a lakás is nap és levegő hiányában. Emellett drágább és egyre szűkebb lett, tenyésztő melegágya betegségeknek, a tuberkulózisnak és gyermekjárványoknak. Nem is maradt benne már a második nemzedék se, csak addig, míg kereső nem lett. Legalább a dolgozó osztályban. Nem is maradt már az élet, olyan egyszerű és igénytelen, mint volt, hanem nagyon is szövevényes és sokigényű lett.

Ezzel egy időben állott be változás az ember szexuális életében is. Míg előbb szabály volt, hogy minden férfi megházasodjék és családot alapítson, — erre szorította a fejletlen gazdasági élet is, mert család nélkül nem volt, aki főzzön, mosson rá és őrizze a vagyonát — ez volt tehát a szexuális élet uralkodó formája: az új ipari városokban fel volt már mentve a férfi a családalapítás kényszere alól, mert az új ipari termelés anélkül is tudott már a pénzéért minden szükségéről gondoskodni s pénzért kapható lett a szexuális élet család nélkül is. Így divatba jött az agglégény élet, mely azelőtt épp oly szegény volt, mint a lánynak pártában maradni és felburjándozni a prostitúció, tenyésztő talaja a venereás tömegbetegségeknek. Jött a „törvénytelen” gyermek és az angyalesinálás és a születések korlátozása, mint addig hirtől ismert, de most mindennaposá lett betegítő okok.

Ime a változások csak három életszükséglet kielégítésében mennyi betegségnek és betegedésnek lettek okai a kapitalista gazdasági rend uralma alatt. S a többi szükséglet: táplálkozás, ruházkodás, szórakozás kielégítésének újabb módjai (fehér kenyér, fehér cukor, tápszerek konzerválása és hamisítása, alkoholizmus, éjjeli élet stb.) hasonlóképp szaporították a betegségeket. És bár hozott ez a rend az egészségesek számára is nem egy javulást, a civilizált emberiség életmódját és élet szokásait annyira megrontotta, hogy a végeredmény mégis csak a betegségek és betegek ugrásszerű felszaporodása lett.

A betegségeknek egy nagy kontingense ime nem általában az életnek, hanem csak a kapitalista társadalmi rendnek szükségképpenileveljárója s ezek végső okai az a hibás életmód és azok a hibás élet szokások, melyeket ez a rend kényszerít rá az egyesre. Ha a betegségek ellen több sikerrel akar az orvos és a tudomány küzdeni, ez okok kiküszöbölésére kell törekednie, persze nem gyógyszerekkel és örökös beteggyógyítással, hanem ez okok ellen megszervezett küzdelemmel.

És a kapitalizmus példája csak egy a többi közül. A szociológia rávezet a betegségek más kontingensének végső okaira a régebbi társadalmi viszonyokban. Hisz nagyon egészségesek nem voltak és betegségek nélkül nem éltek az emberek a kapitalizmus kora előtt se. Akkori életmódjuk se lehetett észszerű, életszokásaik nem voltak a legheylesebbek már csak azért se, mert tudásuk hiányzott annak megítéléséhez, mi a helyes, mi nem; nem ismerhették az egészség törvényeit és követelményeit annyira se, mint mi ma.

A szociológia megtanít, hogy jóval messzebb kell visszamennünk az emberi fejlődés folyamán, míg olyan időkre akadunk, amikor még betegség nélkül élte le életét az ember őse, vagy legalább nem szenvedett betegségektől többet, mint ma is a szabadon élő nagy ragadozó állatok, az oroszlán vagy a tigris. És ennyibe belenyugodhatnék, ilyen egészségi állapottal beérhetné a mai fejlett agyvelejű és értelmű kultúremler is. Azóta azonban éppen agyvelejének az a fejlődése, melynek állomásait a kultúra egyre magasabb fokai jelzik, hajdan erős teste gyengülésével, betegségeinek megsokasodásával járt együtt karöltve. A fejlettség mai fokán azonban nem áll meg se a kultúra, se az agyvelő fejlődése. Hol van az megírva, hogy ezután is egyre újabb és egyre több betegséggel fizet meg az emberfaj a továbbfejlődésért? Mire volna jó mai fejlett értelme, mire az óriásira nőtt orvostudomány, a rengeteg ismeret teste finomabb szerkezetéről és működéseiről, ha nem első sorban arra, hogy ezek segítségével nemcsak megállítsa a további romlást, hanem tudatos, tervszerű munkával szerezze vissza elvesztett hajdani testi kvalitásait és szabadítsa meg magát betegségeitől?

Elődeinknek soha még nem állott rendelkezésükre ekkora tudás, ennyi ismeret önmagukról, a test szerkezetéről és működéseiről, az egészség törvényeiről. S nem állt rendelkezésükre annyi segédeszköz az élet jobbá, egészségesebbé tételére, mint nekünk ma. Nem csoda, ha kiszolgáltatott áldozatai voltak a társadalomban vakon működő erők játékanak és tudatlanságukban szabad folyást engedtek a fejlődés menetének, rontottak és romlottak. Eddig a kultúra fejlődése tudatosság nélkül halad fél vagy másfélmillió év óta, hogy megjelent az ember a földön. Így haladjon tovább is? Mikor a szabad természet erőit már leigázta és befogta céljai szolgálatába, hagyhatja-e vakon, szeszélyeik szerint működni tovább is a társadalom erőit, melyek legbecesebb javait: életét, egészségét rombolják, keserítik, mérgezik így, tervszerűség, irányítás nélkül? Nyilvánvalóan elérkezett az emberiség s a kultúra a fejlődés azon fokára, melyen már a társadalom erőit is eléggé megismerte ahhoz, hogy irányításukat kezébe vegye és végét vesse a további rontásnak. Az orvos és az orvostudomány nem nélkülözheti tovább azt a szociológiát, mely a társadalom erőiről, szerkezetéről, a társadalom és az egyén között levő kapcsolatokról és kölcsönhatásokról ad felvilágosítást.

Maga az a kérdés, mi legyen, mi lehet az orvostudomány és hivatás sorsa, szerepe a jövő fejlődés folyamán, hogy szintézis következ-e vagy profilaktikus fakultás, nem orvosi, hanem szociológiai probléma a többi tudomány és hivatás sorsával és szerepével együtt. Nem az orvosok és tudósok szabják meg az orvostudomány fejlődésének irányát, hanem a folyton fejlődő társadalom szükségletei. Amint a specializálást s vele az orvostudomány rohamos fejlődését a kapitalizmus által teremtett nagy kereslet és bő segédeszközök tették lehetővé és szükségessé, úgy most a következő kollektív társadalmi berendezés szükségletei követelik az irányváltoztatást. A szintezist kereső tudósok csak megérezték az időváltozást és ébrednek, ezért tapogatóznak. Ha egészen fel tudnának ébredni és nyitott szemmel körütekinteni, már fel is ismerhetnék a helyes új irányt az orosz munkásbiztosítás mai rendszerében. Ennek lényege az, hogy a munkaidő rövidítésével (napi 7 és veszélyesebb üzemben még kevesebb óra), az egészségesek periodikus orvosi vizsgálatával, évenként kijáró fizetéses szabadsággal, éjjeli szanatóriumokkal olyan munkások számára, kik még nem betegek, csak gyengélkedők, fokozott balesetvédelemmel és egészségesebb műhelyberendezésekkel, stb. a munkásmilliók egészségének megőrzésére fektetnek nagyobb súlyt a beteggyógyítás mellett. Ez a munkásbiztosítás se az orosz orvosok érdeméből és kezdeményezésére épült ki, hanem magának az érdekelte dolgozó osztálynak rendelkezése alapján, mely hatalomra jutva ott gondoskodhatik helyesen felismert szükségletei kielégítéséről s mint szakmunkásokat alkalmazza az orvosokat, adva nekik a munkájukért tisztességes, gondtalan megélhetést.

Csak szakfórum lehet az orvos és a tudós is, véleményező, de nem irányító mindaddig, míg szociológus is nem lesz. Szakfórum épp azért, mert elmélyvedve, elzárkózik a maga szűkebb hivatásában s külön studium nélküli nem láthatja a nagy egészet, így pedig nem lehet kellő áttekintése, nem lehet helyes ítélete még a saját helyzetéről, szerepéről se ahhoz, hogy helyesen irányítani tudjon. Legjobban bizonyítja ezt az, hogy mennyire nem érti meg a gyakorló orvos a kar mai válságának karakterét és jelentőségét. Visszasírja a régi jó időket, mikor volt jövedelmező magánpraxis és háziiorvosi állás annyi, hogy elég volt az uri megélhetésre. Ellenségét látja a speciálistában, klinikák, kórházak ingyenrendeléseiben és a biztosító pénztárakban, mintha ezek ven-

nék el előle a magánpraxist, S nem veszi észre, hogy e vélt ellenség mind a kapitalizmus terméke, mint a gépek és a gyárak az ipari termelésben. A beteggyógyításban a speciális szakmák a gépek, az említett intézmények a gyárak szerepét töltik be: modern fegyverek és berendezések a betegek gyógyítására, melyek ezt a munkát is hovatovább társadalmi munkává fejlesztik a gyakorló orvos magán munkája és a betegápolás családi munkája helyébe. Velük a magán gyakorló orvos épp úgy nem veheti fel a versenyt, mint a kisiparos a gyáriparral. Csak vegetálhat mellettük. Ellenük küzdenie épp olyan értelmetlen erőlködés, mint az ipari munkások géprombolása volt a kapitalizmus kezdetén (Dr. A. Bujan.) Mint az ipari termelésben a gépnek és a gyárnak, nem a kisiparosnak, úgy a beteggyógyításban ezeknek a berendezéseknek van jövője, nem a recept-író magán orvosnak. Mint minden dolgozónak, úgy a gyakorló orvosnak is a mai imperialista korszak az ellensége, mely felőrli és proletársorsba süllyeszti a társadalomnak azokat a középrétegeit, melyek őt még a háború előtt eltartották, ma pedig a biztosító pénztárakba kénytelenek menekülni. Innen a munkanélküliség, a munkabérleszállítás, az életszínvonal süllyedése az orvosi karban is, mint a munkaształyban.

Ennek a megismerésnek már nem nehéz levonni a konzekvenciáját. A társadalmi fejlődés irányvonalába kell igazodnia az orvosnak is és nem ellene hadakoznia. „Le kell szoknia az agyvelő-specialisták dölyféről”, mint Balázs Béla általában az intellektüeleknek jóindulatúan tanácsolja. Ne a régi uri mód után sóhajtozzék hasztalanul vissza, mely nem is állott nagyon magas erkölcsi szinten, mert alapja, forrása embertársainak betegsége volt, tehát örülnie kellett annak, ami másnak baja, szerencsétlensége, hanem álljon, mint szakmunkás a dolgozó osztály soraiba és azzal vállvetve segítsen a fejlődés kátyuba jutott szekerét kiemelni, hogy az átmenet tempóját gyorsítsa. Így jut hamarabb abba a helyzetbe, hogy gondtalan megelőzése biztosítva legyen egy ethikusabb munkakörben, mikor majd nem csupán betegeket gyógyít pénzért, hanem a betegségek megelőzésében az egészségeseknek, tehát az egész dolgozó társadalomnak lesz első sorban szolgálatára.

4 0 W A T T

Irta: HAY GYULA (Berlin)

Részlet Hay Gyula készülő komédiájának első felvonásából. Egy izzólámpagyár igazgatói irodájában együtt vannak dr. Stephen, üzemvezető főmérnök, dr. Upitz jogi tanácsadó, Ribin professzor, egy kissé züllött zseni, Edison hajdani munkatársa, továbbá Stella gépiprónő és Brebber műszaki rajzoló.

Ribin: Gyertek ide gyermekeim s nyissátok ki a szemeteket. Egy ujdonságot mutatok nektek. (Egy sárga rézgyűrűt vesz elő zsebéből.) Maga is nézheti, jó ember. (Brebber közelebb jön.) Mi ez?

Stella: Egy gyűrű.

Ribin: (Fogja az íróasztal lámpát, kicsavarja a körtét.) Mi ez? Mi ez?

Brebber: Egy foglalat.

Upitz: Egy izzólámpa.

Ribin: Most fogom a gyűrűt, beteszem a foglalatba, visszacsavarom a körtét és... (Megesavarja a kapcsolót, a lámpa ég.) Nos, mit látnak?

Upitz: Semmit.

Rubin: Ugy van, semmit. Ez a gyűrű egy kis ötlet. Alig méltó arra, hogy nagy találmánnyal, a Ribinit-gázzal egy napon említsük.

Upitz: (Stepenhez.) Mit tud ez a gyűrű?

Stepen: (Nyugtalan.) Még én sem tudom.

Ribin: (Nyomatékkal.) Megkészserezni az izzólámpák élettartamát.

Upitz, Stepen: (Felugranak.) Mi?!

Ribin: (Nyugodt.) Ez a gyűrű egy egész csekély ellenállást szolgáltat. Nem olyan nagyot, hogy a fényerősséget észrevehetően befolyásolná, de elég nagyot ahhoz, hogy a lámpák idő előtti kiégését megakadályozza és az átlag-élettartamukat 1200 égési órától cirka 2400-ra emelje, amint az már illik a technika évszázadában.

(Szünet.)

Stepen: (Kiveszi a gyűrűt, vizsgálja.) Hmja, mondhatom, mulatságos kis játékszert mutat maga itt professzor úr. Ha nincs is semmi jelentősége az izzólámpa szempontjából, mégis, azt hiszem... a vezérigazgató úr mulatni fog ha meglátja.

Upitz: Hogyne, hogyne, én is azt hiszem.

Stepen: Még szerencséje lehet professzorkám. Talán még meg is vesszük ezt a mókát.

Ribin: Jó is volna! Hogy elsülyesszétek a fiókotokba a Ribinit-gáz mellé! Szó sincs róla! Vagy megkezditek azonnal a Ribinit előállítását és a szabadalmam kihasználását vagy én kezdem el azonnal ennek a gyűrűnek a gyártását és akkor ti egyik napról a másikra fél annyi lámpát fogtok eladni, mint azelőtt, mert a lámpáitok kétannyi ideig élnek, mint azelőtt.

Upitz: De kedves professzor, maga tulságosan kielezi ezt a kérdést.

Ribin: Legyetek jók az öreg Ribinhez, én mondom nektek, legyetek jók az öreg Ribinhez.

Stepen: (Dühbe gurul.) Most vége legyen! Megzsarolni nem hagyom magam! Ki mondta magának, Upitz, hogy ezt az urat a nyakamra hozza? Azt hiszi, mi magunk nem tudjuk a „delta-művek“ szabadalmait megtámadni? A technikával szemben való kötelességemet ismerem és magam is teljesíteni tudom. Akármelyik mérnököm megtudja csinálni azt, amit ez az úr tud. (Ribin nevet.) Nincs mit nevetni. Hogy hívják azt a mérnököt aki odakint vár?

Brebber, Stella: A Jaurek?!

Stepen: Jaurek!

Stella: Bejöhet a Jaurek? (Brebber sietve el.)

Stepen: A világ minden szabadalmát megtudom támadni, ha akarom. Mire valók a gyár laboratóriumai? És most nem is a „delta“ szabadalmával kezdem. Ezzel a gyűrűvel kezdem. Jaurek kollega!

Jaurek: (Jaurek bejön, valami rongyba csavart tárgy van a kezében.) Alázatos szolgálja doktor úr, (a többiekhez) Jaurek mérnök. (Még egy kis meghajlás Stella felé.) Bocsánatot kérek doktor úr...

Stepen: Kedves Jaurek collegám magáról már régóta az a benyomásom, hogy egész különösen tehetséges fiatalember. Következésképpen figyeltem a munkahelyén. Hol is dolgozott?

Jaurek: Azelőtt a kísérleti laboratóriumban, most egy félév óta, a nagy ankarai szállítás óta...

Stepen: Persze, persze.

Jaurek: A nagy ankarai szállítás óta az ellenőrzésnél vagyok.
— Doktor úr kérem, szeretném...

Stepen: Nagyon helyes. Itt van mindjárt egy feladat, amin megmutathatja, hogy ki maga.

Jaurek: Hálás köszönet, szeretném azonban...

Stepen: Amint parancsolja. Látja ezt a gyűrűt?

Ribin: Nézze csak jól meg. Holnapután minden szerelőnél megveheti, — hacsak a Ribinit-gáz fölöslegessé nem teszi.

Stepen: Ez a gyűrű olyan ellenállást tartalmaz, amely az izzólámpák időelőtti kiégését megakadályozza és az élettartamukat a duplájára emeli. Érti?

Jaurek: Hogyne, doktor úr, hisz ez az éppen... de...

Stepen: Természetesen érdekünkben áll megakadályozni, hogy ezt a gyűrűt szabadalmazzák. Nem kell sokat magyaráznom, ért engem ugye-e?

Jaurek: Világos. Épp azt akarom mondani, doktor úr...

Stepen: Tud maga nekem holnap reggelig egy szakvéleményt kidolgozni, amelyik szerint ez a találmány nem új és így nem szabadalmazható?

Jaurek: (Mosolyog.) Erre semmi szükség.

Stepen: Semmi szükség? Hogyhogy?

Jaurek: (Körülnéz.) Beszélhetek nyugodtan?

Stepen: Miről van szó? Mi ez itt a kezében?

Jaurek: (Kitakarja a csomagját, egy izzólámpa van benne.)

40 watt.

Stepen: Na és?

Upitz: Mi van ezzel a lámpával? (Utánna kap.) Au!

Jaurek: T. i. még forró. Most lett kész.

Stepen: Van valami különös ezen a lámpán?

Jaurek: Sajnos, nincs. Ez a baj éppen. Pont olyan mint a többi.

Stepen: Hát akkor mit akar?

Jaurek: (Ribinhez.) Kegyed találta fel ezt a gyűrűt? Pardon:

Jaurek mérnök...

Ribin: Csak hagyja, szimpatikus gyermek.

Jaurek: Ez a gyűrű megduplázza a lámpák átlagos élettartamát? 1200 óra helyett 2400?

Ribin: Ugy van, böles gyermek.

Jaurek: (Odaadja a gyűrűt.) Vágja ki az ablakon.

Stepen: Mi?

Upitz: A fenét?

Stella: De Jaurek!

Jaurek: (Vidáman.) A mi izzólámpáinknak nincs szüksége az eféle találmányokra. A mi izzólámpáink, — ha senki semmit nem tesz ellenük — nem 1200 órát égneek, hanem is 2400 órát, hanem semmivel sem kevesebbet mint 3000 órát. Érthetetlen módon azonban a mi üzemenkben sok fáradtsággal és költséggel olyanra csinálják őket, hogy nem töltik be a természetes 3000 órás élettartamukat, hanem már 1200 óra után tönkremennek.

Ribin: Uraim, hegyezzék a füleiket.

Stella: (Aggódik.) No de, Jaurek!

Jaurek: (Bizalmasan.) Ezt én már rég tudom, doktor úr. Talán már hamarabb is megmondhattam volna, de gondoltam, helyesebb, ha előbb egészen meggyőződöm.

(Szünet.)

Stepen: Igen, kollega úr. Mondja, — miért meséli most ezt?

Jaurek: Mert azt hiszem helyesebb, ha elmesélem, mint ha elhallgatom.

Stepen: (Élesen.) Csakhogy ez nem igaz!

Jaurek: De igen, doktor úr, minden stimmel, amit mondok.

Stepen: Egyelőre nem igaz, aztán pedig majd beszélhetünk tovább a dologról. Jőjjön velem a másik szobába.

Upitz: Ha a főnöke azt mondja, hogy nem igaz, akkor el kell hinnie, hogy nem igaz.

Jaurek: Bocsánatot kérek... (Észreveszi, hogy Upitznak még nem mutatkozott be; meghajol.) ... Én mindig úgy gondolom: helyesebb gondolkozni, mint hinni. Ugy-e kegyed nem mérnökember? Tetszik látni ezt a 40 watt lámpát?

Upitz: Mondja, maga azok közé tartozik, akik azt hiszik, hogy csak mérnök emberek látnak?

Jaurek: Azt is tetszik tudni, hogy mi a konstrukciója ennek a lámpának?

Upitz: Arról halvány sejtelmem sincs. 18 éve vagyok a bransban, de még senkinek sem jutott eszébe, hogy megmagyarázza.

Stepen: Jőjjön, Jaurek.

Jaurek: Bocsánat, azt hiszem, helyesebb, ha most ezt megmagyarázom, mintha nem magyarázom meg. (Upitzhoz.) Az izzólámpa főalkatrészét a volfrám- és toriumoxid-kristályokból álló fonál képezi, amely a rajta átvezetett villamosáramra ellenállást gyakorol és a gázközegben, amely a körtét megtölti...

Ribin: Sajnos, nem Ribinit-gáz.

Jaurek: Tessék? Igen... A gázközegben, ami a körtét megtölti, izzásba jön.

Upitz: (Öszinte csodálkozással.) Jé! És attól lesz világos, ha megcsavarom a gombot?

Jaurek: Igenis. A fonál...

Stepen: Jön vagy nem jön?

Upitz: Ne vigye el az első technikust, aki értelmesen megmagyarázza, hogy mi az izzólámpa? — de siessen, mennem kell.

Jaurek: Igenis. A fonálnak van egy bizonyos optimális vastagsága. Mondjuk X. Ha vastagabbra méretezzük, mondjuk X+A-ra, akkor az ellenállás csekélyebb és a fény kisebb. Tetszik érteni? Ha vékonyabbra méretezzük, mondjuk X-A-ra, akkor az ellenállás túlnagy és a lámpa időelőtt kiég. A fonál rétegkristályai, amíg így fekszenek egymáson, (leteszi a lámpát, hogy ujjaival illusztrálhassa a magyarázatát) eltolódnak: így. (Széthuzza az ujjait.) Az áramkör megszakadt, a lámpa kiégett.

Stella: Oh.

Jaurek: A mi gyárunkban fizetett erők, okleveles mérnökök vigyáznak arra hogy a fonál átmérője ne legyen se X, se X+1, hanem mindig csak...

Upitz: Köszönöm, a többit mondja el négyszemközt Stepen doktor úrnak. Jónapot, viszontlátásra. (El.)

Jaurek: Alászolgája. (Ribinhez.) Minek nevezhető azonban ez a gyűrű? Bocsásson meg, hogy így kimondom, de ez a gyűrű egy értelmetlenséggel teli objektumnak nevezhető.

Stepen: Most megkapta, professor. — Jön végre, Jaurek?

Jaurek: Ezt még meg kell mondanom. Mit csinál ez a gyűrű? — Kegyed úgy-e mérnökember? — Ez a gyűrű kiküszöböl egy hibát. Hogy csak részletesen küszöböli ki, azt most hanyagoljuk el. — Csak-

hogy olyan hibát küszöböl-e ki, aminek okvetlenül meg kell történnie? Nem, Olyan hibát küszöböl ki, aminek egyáltalán nem szabad megtörténnie. Olyan hibát, ami műszakilag jogosulatlan. — Tetszik érteni? — Egy műszaki röhely ez a gyűrű. Ezt én mondom Önnek, mérnökember a mérnökembernek. Megbocsát: egy műszaki röhely.

Ribin: (Sötéten.) A műszaki röhelyek korunknak gazdasági követelményei. Egy ilyen gyűrű már rég nem műszaki objektum, hanem kereskedelmi objektum, taktikai objektum, verekedési objektum.

Jaurek: Ép' ez a helytelen. Mindig a műszakilag helyeset kell keresnünk. Én mindig csak arra gondolok, amit Thomas Alva Edison mondott...

Ribin: (Felordít.) Hagyjon békében Edissonnal! Csak az hiányzik, hogy minden taknyos kölyök előadást tartson nekem Edison-ról.

Jaurek: Kérem én semmi helytelent nem mondtam. Amig helyesen beszélek...

Stella: Jőjjön Jaurek. (Kézenfogja és bevezeti a másik szobába, Stephenhez.)

Stephen: (A másik szobában.) Jőjjön közelebb.

Stella: (Az első szobában.) Ne hallgatózzon, professzor úr!

Ribin: Pszt! (Mindketten hallgatóznak.)

Stephen: Akar pénzt?

Jaurek: Nagyon kedves, de... tulajdonképpen miért?

Stephen: Akar előléptetést? Nem bánom, de annyit mondhatok, hogy az én osztályomból pusztulnia kell. Az én izzólámpáimhoz többet közel sem jön!

Jaurek: Kérem, doktor úr, egyetlen szót sem szóltam, ami nem igaz. Gondolkoztam bizonyítékokról is. Nagyon helytelen ez a dolog, úgy ahogy most van. Ha meggondoljuk, doktor úr, egy műszakilag indokolatlan hiba, minden egyes izzólámpában!

Stephen: Hallja-e!... Gondolja meg, hogy mit beszél!

Jaurek: Mit gondoljak meg? (Gondolkozik.) Igen, bocsanatot kérek, tévedtem. Hogyis csúszhatott nálam egy ilyen hiba körösztül? Természetesen nem mondhatom: minden egyes lámpában, — amikor csak a 40 wattosokat figyeltem meg. Azonban...

Stephen: Jaurek! Jaurek!!

Jaurek: Ezt még szeretném végig mondani: a 40 watt a legkeresettebb cikkünk.

Stephen: Ez az! Ugy vigyáz ránk a kartell, mint egy...

Jaurek: ...Valami, amit nagy tömegek vásárolnak. Ami a technika áldásait a legszeleesebb körökben elterjeszti. Nem igaz? Ha a 40 wattot rosszul csináljuk az sokkal nagyobb baj, mintha a...

Stephen: Hát tudja mit, szociális frázisokkal hagyjon békében. „Tömegek lámpája“ meg a „gazdagok lámpája“. Mi?

Jaurek: Nem így értettem.

Stephen: Ezt a nótát ismerem, csak hogy eddig hál' istennek még nem a mérnököktől. Ez a legujabb. — Mondja megbeszélte maga ezt a dolgot bizonyos körökkel mielőtt hozzám jött?

Ribin: (A második szobában.) Én is úgy hiszem.

Stella: Ki van zárva.

Stephen: No, feleljen egyenesen, férfiasan. Beszélt maga mielőtt hozzám jött ezzel a szerelővel, a Mathesszel?

Jaurek: Igen. Beszéltem Mathesszel. Miért?

Stella: Jóságos egek!

Ribin: Na, ez nem soká tudja a száját tartani.

Stepen: Igen; és ezt csak így a képembe mondja. Atól Zettig mindent megbeszélte vele?

Jaurek: Atól Zettig? Hogyhogy? Csak megkérdeztem, hogy hogy van a felesége. Mert olyan nehéz szülése volt.

Stella: No látja!

Ribin: Kivágta magát.

Stepen: Hát most mondok magának valamit fiam. Nekem van érzésem a legkülönbözőbb dolgok iránt. Én rám senki rám nem foghatja, hogy maradi vagyok. Hanem: itt a Jaurek, — itt a Mathes. Érti? Én megtudom óvni a műszaki intelligencia méltóságát. Érti? (Növekvő izgalomban.) Nem könnyű dolog manapság elérni, hogy az embernek ilyen szobák, ilyen székek, ilyen ablakok, mérnökök, asztalok, munkások álljanak rendelkezésére. Ez az enyim. Érti? Az enyim és senkit nem hagyok hozzá nyúlni. Érti? És miért az enyém? He? Miért? Mert nem töröm a fejemet rajta, hogy hátha még sem az enyém. Mert nem szaladok a Matheshez elmeséltetni magamnak, hogy az enyém kell, hogy legyen. Mert megtudom óvni a műszaki intelligencia méltóságát. Csak azért. Érti? Csak azért! (Kimerülten egy székre roskad.)

Jaurek: (Előbb szótlán, aztán lassan kezdi.) Ezer bocsánatot kérek, doktor úr, ha valamiféle félreérthető megjegyzéssel felizgattam a doktor urat, — de műszakilag föltétlenül igazam van és azt hiszem, meg tetszik majd nyugodni, ha tárgyilagosan bebizonyítom, hogy nem tévedtem... meg tetszik engedni? — Valamit mutatnom kell a doktor úrnak. (Visszavonul.)

Stella: Korrektül beszél, azt meg kell hagyni, nem?

Ribin: (Már nem hallgatózik, fájdalmas arccal hátradőlt a székeben és nem válaszol.)

(Jaurek lábujjhegyen el az első szobán át.)

Stepen: (Szünet után halkán, izgatottan.) Stella! Brebber!

Stella: Igenis! (Behívja Brebbert.)

Stepen: Maguk ismerik ezt az embert? Mi?

Stella, Brebber: Igen.

Stepen: Figyelemmel kísérni, nagyon vigyázni, mindent jelenteni. Nincs barátság, nincs szimpátia! Értik? — Miért nem jelentette, hogy ez az ember a Mathesszel tart fenn kapcsolatot?

Brebber: (Megütközve.) Mathesszel? Nem tudtam.

Stepen: (Dühbe gurul.) Hát tessék tudni! Miért kap fizetést? Mi? (Brebber visszahúzódik a háttérbe.)

Stepen: És most dolgozzunk. Irja Stella... írja Stella... mondja professzor, maga is olyan nyomorultul érzi magát, ha arra gondol, hogy valamikor maga is egy zöld gyerek volt és tele lelkesedéssel lépett be először a Műegyetem kapuján?

Ribin: A nagy Aula olyan nagy volt és itt volt Watt szobra, itt Voltáé és itt Ampéree...

Stepen: Minden csak a technika volt. Óriási hivatást láttunk magunk előtt és csak a műszakilag helyeset kerestük.

Ribin: Mikor megvolt a diplomám és beléptem Edison laboratóriumába úgy hívtak: a szótlán Ribin. És antialkoholista voltam.

Stepen: Mit gondol, ha Thomas Alva Edison, az az amerikai ujságosgyerek husz évvel később látja meg a napvilágot...

Ribin: Akkor most egy öreg ujságosember lenne. (Borzadva.) Katasztrófális lett volna Edisonra nézve, husz évvel Edison után szülni.

(Szünet.)

Ribin: Tulajdonképpen mi ez a fiu; nagyon ravasz vagy nagyon buta vagy nagyon tisztességes?

Stepen: Hagyjon nyugton ezzel a fiúval.

(Jaurek megjelenik az első szobában. Egy másik lámpa van a kezében.)

Jaurek: (Vidáman.) Imént említettem, hogy a nagy ankarai szállítás óta az ellenőrzéshez vagyok beosztva. Ezzel kapcsolatban legyen szabad a következőket megjegyezni. Ez a lámpa itt... (most veszi észre, hogy hogyan merednek rá a többiek; egyszerre nagyon zavarba jön.) Nem, bocsánat, most nem... majd máskor... (Végtelen zavarban gyorsan el.)

Stepen: (Utána bámul.) Undok egy figura...

Stella: Jaj, doktor úr, ne tessék azt mondani.

Függöny.

A MAI OROSZ BÜNTETŐ JOG ELMÉLETE

Irta: SZABÓ IMRE (Munkács)

„A társadalom gazdasági struktúrája az a reális bázis, melyre a jogi és politikai felépítmény épül“ — mondja Marx.¹ A jog is tehát, ugyanúgy mint a filozófia, vallás, erkölcs, stb. a gazdasági alap ideológiai felépítményének része s szorosan összefügg azzal. A gazdasági alap változása változást idéz elő a felépítményben s így a jogrendben is. „A jogrend a gazdasági helyzet kifejezése az emberi társadalom bizonyos időszakában“ — fogalmazza meg másképp az összefüggést Ecer.² Csak ha ezzel az összefüggéssel tisztában vagyunk, érthetjük meg a mai orosz büntetőjogot, s állapíthatjuk meg egyes részeinek megokoltságát vagy alaptalanságát. Ez az összefüggés a kulcs minden jog, így a büntetőjog megértéséhez. (Jelen esetben tisztában kell lennünk a Szovjetunió gazdasági struktúrájával. Ennek ismeretét itt feltételezzük s ezért nem foglalkozunk vele.)

Mi a jog, szűkebben véve a büntetőjog társadalmi feladata? — Mint a gazdasági rendszer felépítménye, a jog is visszahat az alapra: hivatása és szerepe védeni azt a rendszert, amelynek szülötte. A büntetőjog pedig ilyen szempontból a jogrend legfontosabb része. Paschukanis szerint a büntetőjog „mintegy az egész jogot helyettesíti (ha rosszul is), egy rész így, mely az egész helyett szerepel.“³ A büntetőjognak így mindig az a feladata, hogy az uralkodó gazdasági rendszert, illetve annak képviselőit, az uralkodó osztályt megvédje. „Minden történelmileg adott büntetőjog-rendszer annak az osztálynak a gazdasági érdekeinek bélyegét viseli homlokán, amely létrehozta. A hűbérur az engedetlen parasztokat s a hatalma ellen opponáló városokat kipusztíttatta. A szövetséget városok felkötötték a rablólovagokat és szétrombolták váraikat. A középkorban mindenkit, aki ipart akart űzni anélkül, hogy tagja lett volna valamelyik céhnek, törvényszegőnek tekintették; a kapitalista polgárság alig hogy megszületett, a munkásságnak azt a törekvését, hogy szervezetekbe tömő-

¹ A politikai gazdaságtan kritikájához írt előszavában.

² A büntetőtörvényhozás SSSR-ben, a cseh Büntetőjogi Társaság Közönyében, 1932, 1—2 szám.

³ Allgemeine Rechtslehre und Marxismus, — Verlag für Literatur u. Politik.

rüljön, büntetendőnek nyilvánította.⁴ Így a tőkés rendszerben is a büntetőjog „par excellence a dolgozó osztályok kizsákmányolásának eszköze.”⁵

A történelmi fejlődés folyamán a szocialista társadalomban nem lesz már osztályharc s úgy az állam, mint a jog feleslegessé válik. A büntetőjog elveszti alapját: nem lesz többé büntetendő cselekedet, hiszen a büntettek leggyakoribb alapja a gazdasági és politikai egyenlőtlenség, a bűnözés legfőbb okozója a kedvezőtlen gazdasági körülmények. A bűnözők eltűnnek s az esetleges tettesek ellen alkalmazott intézkedés „egészen önálló gyogyepedagógiai természetű társadalmi funkcióvá”⁶ változik.

Az átmeneti időszakban azonban, a proletariátus diktatúrája idejében a munkásságnak küzdenie kell belső ellenségei ellen. Ezért a mai orosz jognak s így a büntetőjognak feladata „mindenekelőtt olyan büntetőjogi előírásokat adni, melyekkel az átmeneti időben a proletár diktatúra viheti a harcot a kialakuló új társadalmi rendet zavarók ellen.”⁷ A büntetőjog a proletariátus diktatúrája idején, a szocializmus felé való fejlődés eme periódusában osztálytörvény, s ezt nyíltan elismerik a mai orosz jogászok: a dolgozó osztályt védi azok ellen, akik a szocialista építést akarják akadályozni. Ebben a fejlődési szakaszban tehát, amikor „az egyén, vagy a lakosság egész csoportja felől fenyegető veszély kell, hogy vezérfonala legyen a bíróságoknak a represszív intézkedések alkalmazásánál,”⁸ nemcsak az adott helyzet védelme a cél, de egyúttal a továbbfejlődés zavartalan biztosítása s így, mint Gleispach megjegyzi, a mai orosz büntetőjog nemcsak visszafelé tekint, de előre is néz.⁹

Megváltozik tehát a büntetőjog jellege: „a kapitalizmustól a szocializmushoz való átmeneti időben a proletariátus büntető politikájának feladata a munkásosztály s az együttélés szocialista formáinak, melyeket a munkásosztály épített, védelme az osztályellenségek s maguk a dolgozóktól jövő támadások ellen.”¹⁰ Ez a lényeges különbség a kapitalista államok és Oroszország büntetőjoga között. Az előbbi az államban élő egyéneket s azok birtokait, vagyonát védi, ennek értelmében az elkövetett büntettnak arányosan megfelelő büntetést szab ki. Krylenko említi meg a javaslatához írt előszavában, hogy „az elkövetett büntettnak arányosan megfelelő büntetés teóriája alapján véve a régi visszafizetés teóriája s azonos a szemet szemért, fogat fogért elvvel. Egyúttal — folytatja Krylenko — minden eleméntárisan képzett marxista előtt világos, hogy az elkövetett tettel

⁴ Paschukanis, i. m. 158. o.

⁵ Smirnov: Az új büntetőtörvény-javaslat Szovjetországnak. — Sbornik pro ved státnicht a právnich, 1931, 219. o.

⁶ Paschukanis, i. m. 170. o.

⁷ Gleispach: Das neue Sowjetstrafgesetzbuch, — Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 1928, 337. o.

⁸ Smirnov, i. h. 221. o.

⁹ i. h. 341. o.

¹⁰ A Krylenko-féle javaslat 1. szakaszából (idézi Smirnov, i. h. 223. o.). A szovjetbírák, államügyészek és vizsgálóbírák 1929-ben tartott VI. kongresszusán Krylenko előterjesztette javaslatát, melynek értelmében meg kellene a szovjetországi büntetőtörvénykönyvet változtatni. A kongresszus ezt elfogadta s a kommunista akadémia jogi szakosztályának egy bizottsága Krylenko vezetésével ki is dolgozta a tervezetet s azt 1931-ben közzé is tették. Csak lényegtelen dolgokban különbözik a Krylenko-féle javaslatból.

egyenértékű büntetésnek a teóriája a gazdasági együttélés formáinak a következménye, melyben egyik árut kicserélik a másikkal és mind-egyiknek megvan a megfelelő piaci egyenértéke. Az ilyen együttélésben minden tettek keresik a megfelelő ellenértékét, éppígy a büntetést is. Ilyen ellenértéknek tekintik a büntetést, mely súlyossága szerint arányosan megfelel a büntett nagyságának. Ebből következik, hogy úgy a megtorlás teóriája, mint a büntetés nagysága, melyet a bíróság az elkövetett tettek megfelelően szab ki — mindez a gazdasági együttélés kapitalista formáinak eredménye s épp ezért következetesen el kell tüntetni a proletár büntetőtörvénykönyvből.¹¹

Ez a feladat, a bűn és ennek arányosan megfelelő büntetés eltüntetése nem olyan egyszerű feladat; nem is történhet meg egyszerre, csak fokozatosan, ahogy a társadalmi rend áru-jellege eltűnik s fokozatosan fejlődik a szocializmus. „Mindaddig, amíg az áru és a jognak ebből következő formája továbbra is rányomják bélyegüket a társadalomra, mindaddig a bírósági praxisban az az eszme, hogy minden egyes deliktum súlya bizonyos módon, mint egy mérlegen lemérendő s az elzárás hónapjaiban és éveiben fejezhető ki, megtartja érvényét és reális jelentőségét.”¹² Végleg tehát a bűn és annak arányosan megfelelő büntetés elve csak akkor tűnhet el, ha a társadalom teljesen elveszti áru-jellegét: a szocialista társadalomban, amikor a jog és állam is elhal: „a bűn és büntetés fogalmai a jogrendszer szükséges meghatározásai, melyektől csak akkor lehet megszabadulni, amikor megkezdődik a jogi felülepítmény elhalása. Majd ha tényleg (s nem csak deklarációban) legyőzzük ezeket a fogalmakat s nélkülük is ki tudunk jönni, ez lesz a legjobb jele annak, hogy a szűk polgári jog-horizont végleg eltávolodott tőlünk.”¹³

Ez a fejlődés folyamatban van a mai orosz büntetőjogban s különösen látszik RSFSR, Szovjetoroszország, a jogilag is legfejlettebb köztársaság három büntetőtörvénykönyvében. Az első, az 1922-es büntetőtörvénykönyv a Nep idejében jelent meg; ebben az időben már egyetlen szükség volt kodifikált törvényre.¹⁴ Ennek az 1922-es törvénynek a Nephez kellett alkalmazkodnia, s ezért a bizonyos fokig megengedett magánkereskedelmen alapult s szempontja még inkább az elkövetett tettek megfelelő büntetés kiszabása, mint a tettes veszélyességének megakadályozása; emellett azonban teoretikusan a marxista vonalon is előrehalad. „Ebből adódik ennek a különben modern, de nem következetesen marxista törvénynek kompromisszumos jellege.”¹⁵ Az 1926-ban elkészült s 1927 jan. -én életbelépett második büntetőtörvénykönyv különösen teoretikus szempontból hozott nagy újításokat; ez a törvény még a mai napig érvényben van. Azonban az „Oroszországban megkezdődő rekonstrukciós korszak s ezzel összefüggésben az a megnövekedett ellenállás, mely a kormány intézkedéseivel szemben az osztályellenségek oldaláról nyilvánult meg, nagy számát alakította ki az olyan új vétség-típusoknak, melyeket az 1927-es tör-

¹¹ Smirnov, i. h. 221. o.

¹² Paschukanis, i. m., idézi Freund: Strafrechtreform im Zeichen der marxistischen Theorie, Zeitschrift für allgemeine Strafrechtswissenschaft, 1931, 305. o.

¹³ Paschukanis, i. m. 174. o.

¹⁴ A forradalmi bíróságok hivatalnokainak gyűlése elutasította a még 1920-ban készült törvényjavaslatot azzal, hogy „nem tartja hasznosnak a polgárháború idején büntetőtörvénykönyvvel megkötni a bíróságot.” Lásd Eger, i. h. 33. o.

¹⁵ Freund, i. h. 306. o.

vényhozók előre nem láthattak.¹⁶ Ezért azután Krylenko elkészítette a már említett javaslatát,¹⁷ mely nemcsak az újonnan felmerült gyakorlati követelményeket igyekszik kielégíteni, de az események hatása alatt az elméleti részt is fejleszti: mindjobban igyekszik marxista jelleggel adni a büntetőtörvénykönyvnek. Mint Krylenko maga mondja,¹⁸ a régi formák s a bűn alaki meghatározása¹⁹ a gazdasági s fejlődött politikai helyzetben egyenesen „akadályai lettek az osztályharcnak.” Epp ezért, hogy a proletariátus diktatúráját védendő az egyes bűnözőknek a társadalomra való káros hatását megakadályozzák vagy ezeket a társadalom hasznos tagjaivá változtassák, fel kellett hagyni a polgári büntetőtörvények merev rendszerével, elsősorban azzal, hogy minden bűntett mellé megfelelő büntetés iktatódjék. Krylenko javaslatát „különös rész és adagolás” nélküli büntetőtörvénykönyvnek nevezi,²⁰ ami annyit jelent, hogy — nem úgy mint a polgári törvénykönyvek, melyek minden bűntett után megmondják, hogy milyen „adag” büntetést lehet érte kiszabni — külön sorolja fel azokat a tetteket, melyek represszív intézkedéseket vonnak maguk után s külön a represszív intézkedéseket. A bíró feladata az elkövetett tett s a tettes egyénisége szerint kiválasztani a represszív intézkedések közül a megfelelőt.

Aszerint, hogy mennyire veszélyesek a proletariátus diktatúrájára nézve a bűnözők, a javaslat (s már az előbbi törvénykönyv is) két részre osztotta fel őket. Eszerint a tettesek vagy osztályellenségek és a proletariátus deklasszált elemei s ezek szándékosan a proletariátus diktatúrájának megtörését igyekeznek előidézni, vagy pedig ideológiailag nem eléggé felvilágosult és nem eléggé fegyelmezett dolgozók. Természetesen külön s mindakét előbb említett csoporttól különválasztott csoport a kiskorú és külön a beteg bűnözők csoportja. A kiskorúak büntetőjogilag nem üldözhetők 16 éves korukig;²¹ az ennél idősebbek ellen nagykorúságukig (18 év) alkalmazható akármelyik represszív intézkedés, kivéve az agyonlövés (lásd később),²² ha pedig munkakolóniákba kerülnek, akkor külön, kiskorúak részére felállított kolóniákba kerülnek.²³ A beteg bűnözőkre nézve a javaslat azt mondja: „Abban az esetben, ha a tettet elkövető személy pszichikai működésében zavar mutatkozik vagy ilyen állapotban volt a tett elkövetésekor, nem alkalmazhatók ellene sem az elnyomás, sem a kényszernevelés eszközei. Ezekben az esetekben külön gyógyjellegű intézkedéseket kell alkalmazni, és pedig kényszer-gyógykezelést vagy gyógyintézetben való izolációval egybekötött elhelyezést, amikor is a bíróság elhatározhatja ezeknek az intézkedéseknek azonnali végrehajtását, vagy pedig elküldheti a tettet a megfelelő szervekhez, hogy a leghatásosabb gyógy- és preventív jellegű intézkedést szabják meg.”²⁴ Az osztályellenségek csoportjába sorozza még a javaslat a professzionális bűnözőket: ezek

¹⁶ Nemirovskij: Das neue Strafgesetzbuch der RSFSR, — Zeitschrift für Ostrecht, 1932, 83. o.

¹⁷ Lásd a 10. megjegyzést; a továbbiak folyamán ennek a Krylenko-féle javaslatnak értelmében adjuk úgy az idézeteket, mint a felosztást, mert a mai orosz gazdasági helyzetnek ez a javaslat a tükröképe.

¹⁸ Nemirovsky, i. h. 84. o.

¹⁹ Erről később.

²⁰ Nemirovsky, i. h. 84. o.

²¹ Az európai államokban csak 14 éves korig.

²² A javaslat 32. szakasza.

²³ A javaslat 50. szakasza.

²⁴ A javaslat 16. szakaszának g. pontja, idézi Smirnov, i. h. 243. o.

nemcsak azok, akik iparszerűen követik el a büntetteket, de azok is, akiket, ha esetleg csak egy büntettet követtek el, de a bűnözés módja már „mint professzionális bűnözőt karakterizálja.”²⁵

Hogy a proletárdiktatura védelmét minél jobban elősegítse a törvény, igyekszik a büntett formális, alaki meghatározása helyett a materiális, tartalmi definícióját adni. A büntettet nem az elkövetés milyensége, kísérlete, elkövetése, vagy az elkövetés módja határozza meg, hanem a tartalom, a cél, ami ellen irányul; — adott esetben a proletár diktatura megtámadása. Gleispach mondja: „a szovjet-büntetőjogban inkább materiális, mint a formális büntett-fogalom uralkodik.”²⁶ Két-féle, szociális szempontból veszélyes tettet különböztet meg: a különösen és a kevésbé veszélyes tettet, aszerint, hogy a deliktumok „a proletár diktatura elleni támadást jelentenek-e vagy pedig a társadalom, kormányzat és szocialista felépítés alapfeltételeit ássák alá,” másfelől „(csak) a szocialista felépítést és a társasélet feltételeit dezorganizálják,”²⁷ s így a tett vagy különösen vagy kevésbé veszélyes a proletár diktaturára nézve.²⁸

E két büntett-fajt közelebből határozza meg a javaslat 3. szakasza: „a társadalomra nézve veszélyes tettek között megkülönböztetünk: a) különösen veszélyes büntetteket, ezek támadások a proletár diktatura, a proletár forradalom elért eredményei ellen s olyan tettek, melyek aláássák a társadalmi élet, állami közigazgatás s a szocialista felépítés alapfeltételeit. Mivel ezek a tettek a tettet mint osztályelleniséget vagy pedig mint olyan személyt karakterizálják, aki nyilvánvalóan nem lehet tagja a dolgozó társadalomnak, a tettes ellen az osztályelnyomás eszközeit alkalmazzák; b) a többi, kevésbé veszélyes tettek, melyek a szocialista építést s a társadalmi élet feltételeit dezorganizálják, s ezért megkövetelik, hogy a tettesek ellen kényszernevelő hatású eszközöket alkalmazzanak.”²⁹

Itt érdekesen kombinálja a törvény a bűnözők és a büntettek kettős felosztását: osztályelleniségek és deklaszált elemek egyik oldalról — nem fegyelmezett dolgozók másik oldalról; különösen veszélyes tettek egyik s kevésbé veszélyesek a másik oldalról.³⁰ Ennek a kombinálásnak felel meg a represszív intézkedések kettébontása.³¹

A represszív intézkedések célja, a proletariátus diktaturájának védelme „rendszerint közvetlen elnyomás alkalmazásával valósul meg az osztály ellenségek és a nyilvánvalóan deklaszálódott elemekkel szemben és kényszernevelő-hatású eszközök használatával a dolgozók ellen.”³² „Ugy az osztályelnyomás eszközeit, mint a kényszernevelő-hatású eszközöket csak azért szabja ki a bíróság, hogy célját: a proletár állam s az általa épített szocialista társadalom védelmét elérje s ezért nem lehet szándéka büntetni, se visszafizetni s nem okozhat az

²⁵ A javaslat 14. szakasza.

²⁶ i. h. 340. o.

²⁷ Freund, i. h. 309. o.

²⁸ A javaslat 2. szakasza.

²⁹ Idézi Smirnov, i. h. 229. o.

³⁰ Az osztályelnyomás eszközeit az 1. szakasz szerint az osztály-ellenségek s deklaszált elemek ellen, a 3. szakasz szerint a különösen veszélyes tettek ellen mint represszív intézkedést alkalmazzák; viszont a kényszernevelő hatású eszközöket az 1. szakasz szerint a nem fegyelmezett dolgozók, a 3. szakasz szerint rendszerint a kevésbé veszélyes tettek ellen alkalmazzák.

³¹ Lásd az előbbi megjegyzést.

³² A javaslat 1. szakaszának második része.

elítéltnek felesleges szenvedést.“³³

Az 5. szakasz még pontosabban határozza meg a represszív intézkedések feladatát a feladat elérésére alkalmazandó eszközöket. Az osztályellenségek s deklasszálódott elemek elleni feladat ezek ártalmatlanná tétele, a felőlük fenyegető veszély elhárítása. Az osztályellenségek s a deklasszálódott elemek „elvileg nem tekintetnek javításra alkalmasoknak.“³⁴

Ezek ellen a represszív intézkedések öt fajtát ismeri a mai orosz büntetőjog: 1. kivégzés és törvényen kívül állítás;³⁵ 2. izolátorba való elzárás;³⁶ 3. javító munkatáborban való elhelyezés távol vidéken, utána kényszerletelepedés ugyanott; 4. távoli vidékre való kiutasítás. ez együttjárhat kényszers munkával, végül 5. vagyonek Kobzás. Az első négy esetben alkalmazható még kényszers munka is emellett. A bíróságnak nem szabad elvesztenie szeme elől a szempontokat: az ártalmas elemek eltávolítását s további ártalmas tettek megakadályozását és ennek megfelelően a felsorolt represszív intézkedések közül a bíróság választja ki azt, amelyiket legalkalmasabbnak gondol, figyelembe véve a bűnöző egyéniségét s az egyes intézkedések valószínű hatását.³⁷

A kényszernevelő hatású eszközök felsorolása nehezebb, mert itt nincsen pontosan meghatározott száma a represszív intézkedéseknek; Nemirovsky tizenhatot, Smirnov csak nyolcat sorol fel. A tettet elhelyezhetik munkakolóniában vagy megfosztják lakhelyszabadságától s a számára kijelölt helyen kell bizonyos ideig laknia; csökkenthetik munkaszabadságát: kiszabott munkát kell bizonyos ideig végeznie; megfoszthatják egy időre bizonyos jogaitól, pénz büntetést szabhatnak ki rá, megfeddhetik, valamilyen szervezet gyakorolhat rá nevelő hatást vagy pedig elhelyezhetik gyógy-nevelő intézetben: körülbelül ezek a nevelőhatású eszközök fajtái.

A mai orosz-büntetőjognak ez már az aktívabb része: ténykedése nem negatív s nem csak a káros elemek megsemmisítése vagy ártalmatlanná tétele, nem arányos visszafizetése az elkövetett bűnnek, de nevelése vagy gyógyítása az embereknek, hogy ismét hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. A javaslat szerint a kényszernevelő hatású eszközök feladata: „1. a proletárok soraiban s a proletariátus által vezetett dolgozók tömegében megerősíteni az önfegyelmet; 2. nevelő-, dolgozó-, javító- és fegyelmező-hatást gyakorolni az ilyen intézkedéseknek alávetett személyekre; 3 megakadályozni, hogy ismételtelen ve-

³³ A javaslat 4. szakasza.

³⁴ Freund, i. m. 309. o. — ugyanitt említi meg Freund, hogy épp a Krylenko-féle javaslat szakít végleg azzal a merev s csak az átmeneti időben, a fejlődés folyamán szükséges elvvel, mely szerint a burzsoáziahoz tartozás sulyosbító s a proletariátushoz tartozás enyhítő körülményt jelent: ugyanis a javaslat szerint a javításra nem alkalmas elemek közé (illetve azok közé, kiknek javításáról egyelőre le kell mondani) számítja nemcsak az osztály ellenségeket, de a munkásság deklasszált elemeit s a professzionális bűnözőket. Freund, i. h. 309—310. o.

³⁵ A jelen nem lévő tettet halálra ítélik s ha visszatér az országba, bárhol, akármelyik őrzőjét agyonlőheti.

³⁶ Izolátor, ez olyan fegyházat jelent, ahol a tettes a környezettől teljesen el van zárva.

³⁷ Különben a szovjet büntetőjogban a legnagyobb szabadságvesztés 10 év izolátor és utána öt év kényszerletelepedés, távoleső vidéken, — viszont egy éven alul nem szabnak ki szabadságvesztést, mert annak hatása ugysem lenne.

széles cselekedeteket kövessenek el.³⁸ Különösen itt igen fontos, hogy a bíróság az adott esetben megfelelően választhassa ki azt a represszív intézkedést, amelyet a legeredményesebbnek lát.

Krylenko ugyan hevesen tiltakozik az ellen, hogy a mai orosz büntetőjogot bármilyen más „jogrendszer”-be, jogteóriába próbálják behelyezni s ezzel épp forradalmi jellegétől megfosztani,³⁹ érdekes mégis megnézni, hogy a polgári jogteória speciális és általános prevenció-elvétől miben különbözik a szovjet-büntetőjog...

A speciális prevenció elvei közül a három alapvetőt megemlíthetjük. A represszív intézkedés kiválasztásánál nem a bűn, de a bűnöző személyi veszélyessége az irányadó: „a büntett csupán a tettes veszélyességének a szimptomája, nem pedig büntethetőségének a fokmérője.”⁴⁰ A tetteseket tehát veszélyességük foka szerint csoportokba kellene osztani aszerint, hogy milyen erős a bűnöző hajlamuk, milyen gyorsan javulhatnak meg, stb. Mindegyik ellen in concreto olyan intézkedést kell alkalmazni, mely belőle a társadalom számára hasznos, de legalább is ártalmatlan embert csinál (a represszív individualizálásának elve.) Azonban az ítéletet hozó bíróság nem tudhatja, hogy mikor szűnik meg a tettes veszélyessége a represszív intézkedés hatása alatt a társadalomra nézve s ezért a represszív intézkedés (szűkebben: szabadságvesztés) tartamát csak később, a tettes javulásának megfelelően szabhatja ki (a bizonytalan elítélés elve.)

Az első kettő, vagyis: úgy a bűnöző személye szerinti represszív intézkedés, mint a bűnözők csoportokba osztása megvan a mai orosz büntetőjogban is.⁴¹ A harmadik, a bizonytalan elítélés elve egyelőre nem valósítható meg, mert — erről később — a szovjet büntetőjognak egyttal a környezetre is kell hatnia.

Hogy a büntettet tényleg csak a bűnöző veszélyessége fokmérőjének tekinthessék, el kellett tűnnie a büntetőjogból a Magna Charta ideje óta érvényes „nullum crimen sine lege” elvnek, mely azt jelentette, hogy csak a törvénykönyvben kifejezetten felsorolt tettekért szabható ki büntetés. Hiszen megjelenhetnek időközben új fajtái a büntetteknek s néha kétségtelen lehet a bűnöző veszélyessége: ilyenkor nem lehet ragaszkodni a fenti elvhez. Ezért mondja a javaslat:⁴² „tekintettel arra, hogy az osztályharcnak s ennek következtében a büntetteknek új formái jelentek meg, a bíróság szociális szempontból veszélyesnek jelenthet ki olyan cselekedetet is, mely nincs kifejezetten felsorolva a büntettek között. Ezekben az esetekben a bíróságnak meg kell állapítania, hogy a büntettek melyik csoportjába tartozik az ilyen cselekedet s ennek megfelelően vagy osztályelnyomás, vagy kényszernevelő hatású eszközök kiszabását elrendelnie.”⁴³

Ugyanezen ok miatt, ha a bűnöző veszélyessége az irányadó, ki-

³⁸ A javaslat 9. szakasza.

³⁹ Idézi Smirnov, i. h. 247. o.

⁴⁰ Smirnov, i. h. 229. o.

⁴¹ Lásd feljebb. Érdekes különben, hogy Ferri, olasz jogász 1921-ben készítette a speciális prevenció elve szerint egy olasz büntető-törvényjavaslatot, mely „annakidején Itáliában elérhetetlen követelményeket állított fel”, de ezek a követelmények „a Szovjetunióban praktikusán megvalósíthatók.” A teória megfelelő gazdasági alap nélkül doktrínér teória marad. Lásd Freund, i. h. 316. o.

⁴² A sokat emlegetett 7. szakaszban, mely bevezeti az analógiát. Megjegyezzük itt, hogy a szovjet büntető törvények mindenütt csak néhány példáját hozzák fel az egyes büntetteknek, felsorolásuk sohse taxatív.

⁴³ Smirnov, i. h. 228. o.

szabható represszív intézkedés abban az esetben is, ha az illető még nem követett el semmit, de „megokoltan gyanús.” A javaslat 6. szakasza szerint mindkét fajta represszív intézkedés kiszabható nemcsak olyanok ellen, akik már elkövettek valamilyen tettet, de olyanok ellen is, „akik ilyen tettet el nem követtek, azonban a bűnös környezettel való összeköttetésük vagy előzetes tetteik alapján megalapozottan arra a gyanúra adnak okot, hogy új büntetetteket fognak elkövetni.” Itt tehát a speciális prevenció egyszerű preventív intézkedéssé szélesül. Krylenko a következőképpen védi és magyarázza meg ezt a változtatást, mely a kritika szerint nem biztosítja eléggé a bűnöző jogait:⁴⁴ „Azt mondják nekem: a kérdés ilyen feltevése minden joggaranciát megsért; minden büntetőtörvénykönyv és minden rendtartás-törvény ugyanis nemcsak egy büntetőpolitika eszköze, de egyidejűleg a joggaranciák összetétele is. Ebből az következik, hogy mindenkinek előre tudnia kell, mennyit fog kapni, ha valamit elkövet. Erre azt felelem: a liberális polgári teoretikusoknak ilyenfajta magyarázatai a joggaranciáról, a jogi államról, stb. el kell, hogy tűnjenek. Hiszen mi, marxisták értjük, mit jelent a proletariátus diktatúrája s nem szenvedünk jogi fetiszmusban. Mindig mondtuk, hogy szociális szempontból veszélyes tettek elleni küzdelemben a közösség érdeke az egyén érdekein felül áll; s ha a tények egész sora alapján egy adott személy szociális veszélyessége, például egy visszaeső bűnözőé, be van bizonyítva, meg kell őt körünkben túrnunk, míg egy új büntetett követ el!”⁴⁵

A speciális prevenció harmadik követelményének, a bizonytalan elítélésnek a hiánya bizonyítja, hogy a szovjet büntetőjog nem teóriák szerint, de a szükségnek megfelelően épül fel. Épp ezért a polgári jogteóriában általános prevenció címen elkönyvelt teóriákból is átvesz annyit, amennyire szüksége van, illetve az általános prevenció elve alkalmazható néhány előírására, melyek azt célozzák, hogy a büntető törvények egyrészt „elijesszék az osztályellenségeket,” vagy pedig „nevelőleg hassanak a dolgozó népre”. Mind a két cél ugyanis az általános prevenció célja.⁴⁶ Ezért azután a javaslatban a különösen veszélyes tetteket illetőleg a bíróságnak minden esetben meg kell vizsgálnia: „nem szükséges-e a represszióknak különös megerősítése vagy más pótló intézkedés a büntett adott fajta elleni küzdelemben, hogy megfelelő hatást érjenek el a lakosság osztály-ellenséges rétegeire,”⁴⁷ a kevésbé veszélyes tetteknél pedig, hogy „milyen intézkedés lenne eredményes azonkívül, — hogy az ítélet szociálisan nevelő hatása a környezetre meg legyen erősítve.”⁴⁸ Krylenko a javaslathoz irt bevezetésében megmagyarázza ezeknek a kiegészítő intézkedéseknek a jelentőségét: „ennek az utolsó pótlásnak igen fontos elvi jellege van, mert ez a büntető represszió ugyanolyan feladatának tartja az adott helyi és időbeli feltételek mellett elkövetett bizonyos büntett szociális jelentőségére

⁴⁴ Épp emiatt kritizálják erősen a polgári jogászok: Freund, Gleispach, stb.

⁴⁵ A Revolucija prava c. szovjet folyóirat 1929. 2. számának 112. oldaláról idézi Zaitzeff, Das Strafrecht im Sowjetstaate, Zeitschrift für die allgemeine Strafrechtswissenschaft, 1931, 9—10. o.

⁴⁶ Épp ezért nevezik a szovjet büntetőjogot a polgári jogászok a speciális és általános prevenció teóriája kombinálásának s ez még keverve van az elítéltek munkájának felhasználásával; így Smirnov, i. h. 226. o.

⁴⁷ A javaslat 10. szakaszának „v” pontja, idézi Smirnov, i. h. 258. o.

⁴⁸ A javaslat 11. szakaszának „v” pontja, ugyanott.

való feleletadást, eltérőleg azoktól a szüklátóköri szociológusoktól, akik kizárólag a speciális prevenciót ismerik el. A büntetőtörvény marxista módon teszi fel a kérdést a büntettnék, mint szociál-politikai tettek, s nemcsak mint az illető veszélyességi szimptomájának értékeléséről.⁴⁹

Ezzel körülbelül megmutattuk a mai orosz büntetőjog teóriájának s rendszerének legjellemzőbb sajátosságait. Meg kell még emlétenünk, hogy a mai gyors lépésekkel haladó fejlődés Oroszországban megkívánja, hogy a jog is, éppígy a büntetőjog a körülményeknek megfelelően gyorsan változzon. Nincs igaza Gleispachnak, hogy „a büntető törvénykönyvek gyakran bekövetkező változtatása a törvényhozók bizonytalanságát és ügyetlenségét árulja el.”⁵⁰ Épp ellenkezőleg: az a körülmény, hogy nem évtizedekkel előbbi törvénykönyveket használnak, hanem a törvénykönyveket az új követelményeknek s feladatoknak megfelelően gyorsan átváltoztatják, különös képességükről, éleslátásukról s jogi tudásukról tesz tanubizonyságot; hiszen maga Gleispach néhány sorral lejjebb kénytelen kijelenteni, hogy a Szovjet büntetőtörvénykönyve a célját eléri, mert a proletár-diktatura fenntartásához „a szovjetbüntetőjog kiváló eszköz.”

Épp a körülményeknek ez a gyors változása teszi szükségessé a törvény rugalmasságát. Így a javaslat 16. szakaszának c. pontja szerint ha a különösen veszélyes tett elkövetője nem nagyon veszélyes, lehet ellene kényszernevelőhatású represszív intézkedéseket alkalmazni s ugyanannak a szakasznak d. pontja szerint fordítva: kevésbé veszélyes tett elkövetője ellen is alkalmazható az osztályelnyomás eszköze, ha tettét osztálygyűlöletből követte el, vagy pedig professzionális bűnöző.⁵¹ Se a tettek, se a tettek nincsenek tehát szilárdan elhatárolva.

Hogy a büntetőtörvények céljukat a legteljesebben elérhessék, a bírónak minél nagyobb szabadságot igyekeznek hagyni. Maga Krylenko mondja, hogy a büntetőtörvényeknek célja: a bírónak minél nagyobb szabadságot hagyni csak instrukciókat adni. Szabad kezét nyújt a törvény a bírónak úgy a represszív intézkedések kiszabásánál, mint az üldözendőség megállapításánál. Az egész büntetőjog csak eszköze, csak része a Szovjetunió közigazgatásának, tisztán adminisztratív jellegű. A büntetőtörvénykönyv nem is akar más lenni: a szovjet-adminisztráció egy ágának instrukciója: utasítás a bírónak s rugalmas, használható eszköz az elért eredmények megvédéséhez.

⁴⁹ Smirnov, i. h. 259. o. Smirnov a feltételes elítélés és szabadlábrahelyezés szűk körre való korlátozását (csak a kevésbé veszélyes tetteknel, vagy pedig kiskorúaknál történhet) szintén az általános prevenció elve következményének tartja, i. h. 257. o.

⁵⁰ I. h. 354. o.

⁵¹ A 8. szakasz, de a 16. szakasz is megismétli, hogy ha a) kifejezetten veszélyesnek nyilvánított tett a valóságban megszűnt az lenni, a bíróságnak joga van felhagyni az üldözéssel és b) a bíróság elismerheti, hogy a tett szociális szempontból veszélyes, de az azt elkövető személy mégse veszélyes s nem lenne hasznos büntető intézkedést alkalmazni vele szemben. Lásd Smirnov, i. h. 238. o.

⁵² Ezt minden polgári kritikusa hibául hozza fel s hangoztatja, hogy eszerint minden bíróság tetszés szerint, a Szovjetunió érdekének megfelelően ítélkezhet s a törvényt épp rugalmasságánál fogva tetszés szerint szélesítheti, vagy szűkítheti.

GYAPOTARATÁS EGYIPTOMBAN

Irta: GYOMAI IMRE (Paris)

Mindenfelé fehér. Az óriási termőföldek, amelyek kilométerekre terjednek, olyanok, mint Szibéria hómezői. A nap negyven fokos hősséggel süt; ereje átver a legvékonyabb ruhán, égeti a bőrt, izzadtságot űz a homlokokra.

Alexandriának, Cairónak a kelet és nyugat elemeiből épült ház-sorai elmaradnak. Arab, olasz, francia, zsidó, örmény, görög lakóinak bábeli nyelvkeveréke sem kísért. A kukorica- s a lekaszált, de már másodsor is növéssnek indult here-táblák zöldje szakítja meg a fehér-séget.

A gyapotmezők.

Ez a nagy fehérség sem végtelen, szürke foltok tankálnak benne s úgy hatnak, mintha játszó gyerek kezének lennének alkotásai. Játék-szerek. Nem, házak. Magasságuk alig haladja meg az ember magassá-gát. Ezek a ló és tehén hulladékból s a Nilus sűrű sarából épült házak, amelyekbe csak hasoncsuszva lehet bejutni, a fellákok lakóhelyei. A végtelen gyapotmezők pedig a pasák, beyek birtokai.

Októberben — amikor arra jártunk — a Nilus olyan, mint egy vékony ezüstlánc. Folyása lassú, medre szűk; vize gyér, a trópusi nap szomjuságát abból csillapítja. A megszűkült mederben összesodródót-an őskori konstrukciójú bárkák végtelen sora. A bárkák ormán hosszú kötelek. Hurokra kötött részük gyógyíthatatlan sebeket szakít a fellá-kok vállán. A fellákok azonban sajgó fájdalmaik ellenére is énekelnek. Lelkük titkos álmait komponálják ezekbe a szomorú énekekbe s azok egyhangú üteme mellett napfeljöttétől naplementéig nyolc piaszterért húzzák a gyapjúval megrakott bárkákat.

A kis fekete magot, a gyapot magvát, amely Egyiptom gazdagságát adja s amely Európa szövő-, műselyem-, gumi-, munició- s ruha-gyárait táplálja, februárban vetik el.

De előbb még vallami történik.

December és januárban az abessziniai hegyekből jövő Fehér Nilus vizét Asszuánnál egy négykilométeres vízgyűjtőben felfogják. Az ár — mélyében — sok mindent hoz magával. Megtermékenyül. Ennek jele az iszap, amely nehéz, akár maga az élet. Abesszinia hegyeiről Egyiptom síkságaira a Nilus' a részeg fékezhetetlenségével vetné terhét, a fekete iszapot is, úgy szórná szét, hogy inkább káros, mint hasznos lenne. De részeg száguldása elé gátat emelnek, meg-állítják.

Alsó és Felső Egyiptom kietlen, homokos talaja, amelybe a fekete magot elvetették, februárra várja szerelmesét, a sűrű iszapot. Milliő és milliő munkáskéz készíti elő ennek a nagyszerű násznak érkezését. Csatornákat vágnak, zsilipeket állítanak.

A nagy nász napjai elérkeznek. Az Asszuánnál felfogott ár borzal-mas erejével feszegeti a gyűjtőmedencék cement falait. Már nem bírja terhességének súlyát.

A medencék vasajtói kinyílnak. A Nilus terhével megindul azon az uton, amelyet kijelöltek számára. Érkezése elé készült csatornába ömlik s terhességétől azokon keresztül szabadul. A csatornák, mint valami virágzsírom erei szövik át Egyiptom földjét. Ha ezek az erek már nagyon megdagadnak, akkor a rájuk épített zsilipeket kinyitják. A fekete iszapból súlyos Nilus azután előnti a földeket, beborítja az erre váró gyapotmagot, csodálatos erejével megtermékenyíti. A többi

már azután a nap, meg a fellák dolga. A fekete magból sokszárú növény lesz, amely a nyár folyamán diószerű gyümölcsöt hoz. A nap-sugarak hatása alatt annak burka megkeményszik, majd később fekete-dik. Egy csöndes éjszakán vagy forró nappalra a burok gerezdekbe hasad, azután fehéren, akár a hó, kibuggyan belőle a gyapot.

*

Messziről, talán a homoksivatag rejtélyes éjszakájából, vagy a pyramisok mögül jókor felkel a nap. A gyapotmezők most úgy tűnnek, mintha csurgó aranyból volnának.

Alexandriában, Caireóban, Mansurában lévő palotáikban a gyapotmezők urai még alszanak. A heliopoliisi modern villák ablakait a berber cselédek kinyitják. A Párizsban, Londonban vett művészi faragású butorokról a tegnapi port letörlik. Piros szattyánból készült saruikban úgy járnak, akár a kísértetek. Uraik reggeli álmát nem szabad megzavarni. A konyhákban kukták szorgoskodnak. A fejedelmi reggelik, ebédek, vacsorák programját állítják össze. Az udvarokon lévő garázsokban negyven lóerős gépkocsik gyomrát benzinnel, olajjal töltik meg...

Kint a gyapotmezőkön a sárból és ganéjból épített viskókban a napfelkeltét megelőzték. A tehén, vagy a kecske, amelyik urával egyetemben lakja a viskót, beégetésével már régen jelezte a reggel érkezését. A fellák felkel a földre szórt szalmára vetett ágyról. Szeméből bütykös ujjával kitörli az álmot. Asszonyát, gyerekeit is felkelti. Majd sietve lemennek a gyapotmezőket kisebb-nagyobb parcellákra szakító kanál-sokhoz s kezüket bemártják azok vizébe. Abba a vízbe, amelybe tegnap este a viskók minden piszkát vetették, amelybe a fellák felesége urának, gyerekeinek ruháját kimosta. Abba, amelyikbe a döglött szamarak és kecskék hulláját is dobják. Valamennyien megmosdanak. A fellák kilép a csatorna vizéből, arcát kelet felé fordítja, letérdel, homlokával megérinti a verejtékétől buja földet s halkán imádkozik. Allahjához...

Öt-hat éves fia, lánya meg asszonya már tudja, hogy mi a teendő-jük. Azok nem térnek vissza a viskóba. Azokra nem vár a reggeli. A viskóban csak a szopógyerek, a tehén, a kecske és néhány sovány tyúk marad. A szopógyerek szemhéjját és szemevilágát millió meg millió légy lepi el. Hogy a csipéseik nyomán támadó fájdalmat ne érezze, hogy ne sirjon — az anya, mielőtt elmegy, tej helyett hasist ad neki. A sárga méreg jó, a csecsemőt fájdalom nélküli álomba ringatja. Ha maga alá piszkol estig abban nyugodtan fetrenghet. Kis kezével, amely néha nyugtalan, belemarkolhat.

A fellák fia, lánya, meg asszonya sokszáz más fellák ugyanilyen fiával, lányával, asszonyával együtt siet a gyapotmezők felé.

A nap már feljebb húzódott. Aranyát önti. A mezők kifehérednek.

Az Alexandriában, Caireóban vagy valamelyik európai metropolis szállópalotájában a gyapotmezők urai még mindig alszanak. De hajcsárjaik, kezükben korbáccsal, helyettesítik őket. Száz, százötven gyereket, asszonyt egymástól néhány lépésnyi távolságra, hosszú sorba állítanak. A sor a hajcsárok ütéseire megindul. A diószerű gyümölcsből kibuggyanó fehérséget az apró gyerek kezek leszakítják. A leszakított gyapotot, amelyben benne van a jövőre újra termő fekete mag is, ruhájukba teszik s valamennyien lassan olyanok, mintha valami halálos betegség következtében saját maguk háromszorosára dagadtak volna. Majd minden nyolc vagy tíz gyerek után egy álló korbácsos hajcsár intésére futólépésben, sulyuk alatt görnyedten megindulnak a lerakódó helyre. Ez ott van a közelben. Itt más hajcsárok állnak; akik arra ügyelnek, hogy a ruhák kiürítése szemrebbenésnyi gyorsasággal történ-

jék. Egy elhibázott vagy lassúbb mozdulat után suhan a korbács s sebet szakít a vállon, az arcon, a csupasz karokon, a fejeken, mert az ütések zuhanásukban nem nézik, hogy hová hullanak. Amikor a ruhák kiürítése megtörtént, egymásután sorjában újra megindulnak a mind jobban ürülő gyapotmezők felé. A sor megint ugyanaz, mint előbb. A hajcsárok szeme mindent észrevesz. Ha valamelyik arató egy-egy bogyót nem úgy szakít le, amint azt a hajcsár szeretné, a korbács megint suhan. Az ütések nyomán már úgy is vérző sebek száma szaporodik. Elegendő egy félrevetett pillanat, egy lassú mozdulat, egy rosszul megtett lépés, hogy a korbácsok szijostora lesujtson. Hogy a botok vagy vért sercentő vesszők a fellák asszonyát, öt-hat éves fiát vagy lányát gyorsaságra, nagyobb ügyességre serkentsék.

A fellák asszonya, öt éves lánya, fia már tudja. Akkor sem szabad hangosan felsirniok, ha az ütések nyomán fakadt sebek úgy égetnek akár a parázsló tűz. Csak összebb húzzák vállukat, derekukat még jobban meggörbitik, szájukban keserű, forró nyál keletkezik. De szemüket mégis ellepik a könnyek. Azok hullhatnak. Hullásukért nem jár újabb korbácsütés.

*

A fehér mezők két-három hét lefolyása alatt a korbácsütések, a hangtalanul elhullatott könnyek, a sajgó sebek következtében lassan eltűnnek. A lerakódó helyek hegyekké nőnek. De nem maradnak meg. A naponként learatott gyapotot negyvenöt kilós bálákba kötik.

Valahol a messze horizont már kékesbe játszik. A nap aranyának utolsó cseppjét is elhullatta. Egyiptom ege ilyenkor olyan, mint a kifeszített, érintetlen vászon. Mozdulatlan, egy tenyérynyi felhő sincsen rajta. Hűvösség váltja fel a hőséget. A hajcsárok korbácsai is pihennek. A fellák fia, lánya, asszonya hazatér. Hason csuszva jutnak be a viskókba. A szopógyerek véréből már elpárolgott a hasis mérge. A szemgolyóján a legyek lakmározása még tart. Pizskát maga alól már arcára kente... Sír...

Anyjának nincsen ideje vele bajlódni. A legyek ezrével sincsen szándéka harcbaszállni. De ha lenne sem tudná szándékát megvalósítani. Tizennégy órai mezei munka után most a házi következik. A családdal egy fedél alatt élő kecske, tehén, bivaly trágyáját ki kell hordani. Az sokkal fontosabb, mint csecsemője szeme. Abból a Nilus sarával keverten újabb viskót lehet építeni. A csecsemő szemét, ha kiesszik a legyek, ha megvakul, ha elpusztul, ő így tudja, mert a tudós sejkek úgy prédikálják, hogy gyöngé, életre nem való, tehát nem kár érte, csak pusztuljon. Ha már csecsemőkorban nem tud megküzdeni a pizsokkal, a legyekkel, akkor öt vagy hatéves korában úgy sem lesz jó arra, hogy napi tizennégy órát dolgozzon, a munkáért másfél piasztert (1 frank 50 centimest) és a korbácsütések özönét kapja...

*

Két hét leforgása alatt befejeződik az aratás. Az egyiptomi fehér mezők eltűnnek. Gyereke, asszonya helyébe most a fellák maga áll. A negyvenöt kilós bálákat ő hordja a Nilustól nem messze lévő s a különböző bankok tulajdonát képező tisztítótelepekre. Asszonyával itt újra találkozik. A gépek mellett, amelyek vihar felhőkre emlékeztető sűrű porfelhőt okádnak másfél piaszter napi bérért, ismét korbácsos hajcsárok felügyelete alatt naponként tizennégy órát ők dolgoznak.

Amikor e telepek munkájukat elvégezték, a fellák újra megjelenik. A minőség szerint osztályozott bálákat a Niluson veszteglő bárkákra hordja. Ha ez is megtörtént, ha az ország normális évi termését jelentő

8,000.000 bála a bárkákon van, Asszuántól kezdve a bárkák végtelen sora megindul a Niluson.

Hogyan?

A bárkák ormára hosszú kötelet kötnek. A kötelet kivetik a partra. A fellákok százai elkapják a partravetett köteleket. Hurokkal a vállukra erősítik. Lábszárukban, mellükben megfeszülnek az izmok. A víz sodra segít. A régi fáraók ideje óta mindig ezt csinálják. A különbség csak az, hogy akkor a pyramisok építéséhez való sziklákat s a szobrok kifaragásához szükséges rózsaszínű márványt húzták az ugyanilyen konstrukciójú bárkákon. Most a kő és márvány helyett a gyapottal megpakolt bárkákat vontatják, le egész az alexandriai kikötőig.

A napibér nem másfél, hanem hat és nyolc piaszter. A munkaidő 14—16 óra.

*

A gyapot megindul világkörüli útjára. A szakellaridist, a selyemszálú egyiptomi gyapotot, amelynek finomságát talán a fellák fiának és lányának könnye növeli, nem krízises időben 14.50 dollárért veszik.

*

Januárban a fellákot urai megint kipurancsolják. A termőtáblákat elő kell készíteni a jövő esztendőre. Megkezdődik a szántás. Traktor csak csekély számban van. De ha volna is minek? A fellák munkaereje olcsóbb. A bivalyt, a tehenet s a tevét is kimélni kell. A fellák melle, válla a faeke húzását is elbirja. Négyezer év óta megszokhatta...

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS HÁBORU UTÁNI VÁLTOZATAI

Irta: BANYAI IMRE (Bukarest)

A világháborút többek közt azzal okolták meg a közvélemény előtt, hogy az tulajdonképpen az elnyomott nemzetiségek és gyarmati népek jogainak a kivívásáért folyik. Az Egyesült Államok is ezzel indokolta meg a háborúba való beavatkozását. S tényleg: a népek közvéleményei előtt ez a jelszó elég tetszetősnek mutatkozott ahhoz, hogy a háborút végigfolytassák. A háború utáni békekötések azután leplezték ennek a jelszónak a tarthatatlanságát, amikor a háború előtti — ténylegesen súlyos nemzetiségi kérdés helyett — egy még szélesebb tömegekre kiterjedő, még súlyosabb nemzetiségi kérdést teremtettek.

A békeszerződések utáni évek állandóan felszínen tartották a nemzetiségi kérdést. Az imperializmus, a kifejlődő monopolkapitalizmus az élesedő osztályharc következtében a nemzetiségi kérdés egészében megváltozott. A Scotus Viatorok, a Jászi Oszkárok nemzetiségbarát politikája végleg letűnt. De megváltozott a nemzetiségek politikai harca is, mert megváltoztak azok a gazdasági-társadalmi adottságok, melyek közt a háború előtti nemzetiségi harc lefolyt. Ma már a nemzetiségi probléma alig hasonlít a háború előttihez. A polgári kutatók azonban még ma is — éppen idealisztikus beállítottságuk miatt — csak a háború előtti nemzetiségi helyzetből fakadó problémákat látják, holott ezek a problémák a megváltozott társadalmi talajon már nem valóságosak többé. Nem látják így a nemzetiségi kérdés szoros összefüggését a gazdasági alépítménnyel s a mindenkoros viszonyokkal: számukra a kérdés ma is „tisztá hatalmi kérdés”. Nem veszik észre, hogy a hatalmi viszony csak egy gazdasági-, osztály-viszonynak a tükré s így, amit ők onnak tartanak az csupán okozat. Megoldási terveik ezért a naivitás nivóját sohasem haladják meg. Népszövetség, kisebbségi-kon-

ferenciák, parlamenti harc: — ezekben merül ki a polgári nemzetiségi harc egész arzenálja. Ugy elméletben, mint gyakorlatban a polgárság nemzetiség-kérdése a mai valóságnak megfelelő konkrét nemzetiség-kérdéstől eltér. Antidialektikus nemzetiségi elmélet, opportunista nemzetiségi harc, — ezek azok a mozzanatok, amelyekből a mai kisebbségi polgárság elmélete és gyakorlata összetevődik. A többségi polgárság viszont osztályuralmával úgy elméletben mint gyakorlatban a meglévő pozíciókat törekszik megvédeni a konkurens nemzetiségi polgárság ellen. Egyik szárnyuk a meglévő osztályhelyzet kiszélesítését kívánja a kisebbségi polgárság terhére, a másik viszont koncessziókat óhajt tenni a kisebbségi polgárság javára éppen az osztályuralom fenntartása érdekében. A hivatalos, a regresszív és progresszív többségi politika tehát egyaránt az osztályuralom fenntartásán dolgozik. A nemzetiségi kérdés így az egyes burzsoá csoportok egymásközi harcaként jelentkezik. Kérdés azonban, hogy a nemzetiségi kérdés csak a polgárság egymásközi osztályviszonyán alapszik-e? A kérdésre kategórikus igennel vagy nemmel felelni lehetetlen s a nemzetiségi kérdés számos, csak konkrétan elemezhető változatánál fogva nem is alkalmas arra, hogy in abstracto bíraltassék el. A következőket azonban leszögezhetjük:

A nemzetiség más nemzeti állam kebelén belül élő különböző osztályok formai egysége. Így főbb jellemzői a nemzetiség fogalmának: 1. a nemzetiség különböző osztályok kerete. Ez a keret a társadalom statikus, formális tényeiből (nyelvközösség stb.) tevődik össze; 2. a nemzetiség — legalább is „tisztá formájában azaz fogalmilag” — nem ura az államnak. Az állam, a politikai hatalom birtokosa egy más „nemzet”. Így a nemzetiségi kérdés mindig valamely uralmon levő többségi polgári osztály s valamely uralomból kizárt nemzetiség viszonyának a kérdése. Ez a viszony mindig függ a gazdasági fejlettség mindenkorinak fokától, s az ennek a fejlődési foknak megfelelő osztályviszonyoktól, (úgy a többségi, mint a kisebbségi oldalról). Végül: a nemzetiségi kérdés egészének fontos ténye a nemzetiségen belül adott osztályviszonyok (kapcsolatban az előbbiekkal). Ezek szerint a nemzetiségi kérdésnek két fő kutatási területe van: 1. (kisebbségi) nemzetiség és a többségi uralkodóosztály viszonya; 2. (a kisebbségi) nemzetiségen belüli osztályviszonyok. Természetesen mindkét kérdésre pontos választ csak konkrét tényekből kiindulva kaphatunk.

*

Hogyan jelenik meg a nemzetiségi kérdés a háború után?

Az imperialista békeszerződések igen különböző fejlettségű területek annexióját hajtották végre. Ezeken a területeken — a gazdasági fejlettségnek megfelelően — különböző osztályviszonyok voltak kifejlődve. Általában azonban az annektált területeket három csoportra oszthatjuk: — azokra, amelyek az imperialista hódítás idejében gazdaságilag tőkés módon termeltek, vagyis ahol a gazdasági életben túlnyomó volt az adott, átlagos tőkés termelési fejlettségi fokának megfelelő tőkés elem. A második csoportba azok a területek tartoznak, amelyeknél az annexió időpontjában a tőkés termelés megszületett ugyan s bizonyos fejlettségi fokot el is ért, a tőkés termelés azonban még nem volt általánosan jellemző és döntő formája a termelésnek s így a tőkés gazdasági és társadalmi viszonyok fejlődésüknek még kezdetlegesebb fokán állottak. Végül a harmadik csoportba azokat a területeket soroljuk, amelyek még nem tőkés módon termeltek. A valóságban természetesen még számos változat van a három — metodikai szempontból szükséges — csoport között.

Más szempontból viszont: az említett területeket bekebelező im-

perialista államok két csoportra oszthatók. Tökés módon termelőkre és olyanokra, melyekben a tökés termelés vagy alig született meg vagy még csak alacsony fejlettségi fokot ért el. Ezeknek a hódító és meghódított területeknek a gazdasági fejlettségi fokai közti viszony szabja meg azután a nemzetiségi viszony alakulását.

Az előbbi változatokra való tekintettel a háború utáni nemzeti-ségi kérdés alakulásában a következő módosulások állapíthatók meg:

A tökés termelés átlagos fejlettségi nivójának megfelelő területek meghódítása következtében tökés terület került tökés hódító államhoz. A meghódított terület nemzetisége gyárak, bányák, részvénytársaságok ura volt erős osztályprivilegiumokkal s hatalmas gazdasági pozíciókkal. Tekintve, hogy minden tökés csoport gazdasági és osztályuralmi szempontból az állam meghódítására törekszik, világos, hogy ez a csoport — mintán az államot meghódítani nem tudta — igyekezett az imperialista hódító állam hatalmi szférájába kapcsolódni s így osztályprivilegiumait megőrizni. Az államhatalommal való bensőbb kontaktusát ugyan ellensúlyozta az államhatalom hódító uralkodó osztályának ellentétes törekvése, amikor az anektált terület gazdasági előnyeit százszázalékosan próbálta a maga számára biztosítani, általában azonban sikerült a kettőjük közti konkurrens osztályviszonyt úgy alakítani, hogy a nemzetiségi polgárság részt kapott az állam kormányzásában. (Az egyenlő fejlettségű tökés módon termelő területek világháború utáni összekerülése ritka. A legtipikusabb példa Elzász-Lotharingia, mely úgy belső termelőviszonyainál, valamint annál a ténynél fogva, hogy magas tökés termelési fokon levő államnak (Németország) volt a tagja, osztályviszonyait és gazdasági helyzetét illetőleg egy nivón állott Franciaországgal. S tényleg: Elzászban a polgárság ki is egyezett a francia burzsoáziával. A „szeparatista“ mozgalom nem egyéb, mint a mindenütt előforduló nemzeti-ségi polgárság opozíciója a többségi polgársággal szemben). Persze a többségi és kisebbségi burzsoázia közti ellentét az osztályhatalomban való részese-déssel nem simul el. A profiton való osztozkodás surlódási felülete állandóan adott.

Gyakoribb eset — az imperialista háború következményeképpen, — hogy alacsonyabb fejlettségű állam hódított meg magasabb gazdasági fejlettséget elért területet. (Pl. Lengyelország Kelet-sziléziát.) Ilyen esetben a hódító hatalom a meghódított területek gazdasági vezető helyeit próbálta különböző eszközökkel megszerezni. A meghódított terület viszont — általában — ráütötte bélyegét a hódító hatalom egész gazdasági struktúrájára, átalakítva annak jellegét a nemzetközi munkamegosztás, a tökés fejlődés, a külkereskedelem stb. szempontjából. Az osztályviszonyok alakulása ilyen körülmények közt az osztályviszonyok nivellálása (osztályhatalomban való osztozkodás) s a meghódított burzsoázia letörése irányában történt. Ennek a csoportnak egyik változatában (tökés terület meghódítása tökés állam részéről) a nemzetiségi politika a hatalomnak a birtokonbelüliek közti elosztásának a politikája. Ebben az esetben a viszony a nemzetiség és a többség közt szívélyes, a többségi demokrácia kiterjed a kisebbségekre is. Ez az a többségi „liberális állampolitika“ és „felvilágosodott nemzeti-ségi politika“, melynek kisebbségi megfelelése az „opportunizmus“, a „loyalitás“. A másik változatban (tökés terület meghódítása alacsonyabb fejlettségű tökés állam részéről), amikor a hódító a meghódított terület gazdasági vezetőpontjaira vetik magukat, a viszony korántsem alakul a loyális politika irányában, hanem ellenkezőleg: a kisebbségi burzsoázia nemzeti harca éles: jelszava a status quo ante (pl.

Keletiszilézia német polgárságának viszonya Lengyelországgal szemben).

A második csoportot azok a területek alkotják, melyeknek gazdasági életében a tőkés viszonyok már kialakultak, de nem döntő erővel, vagyis még átmenetet képeznek a magas fejlettségű kapitalista államok s a praekapitalista területek között. (Ezeknek a területeknek a nemzetiségi kérdését egységesen nem lehet vizsgálni. Az imperialista viszony számtalan változatban jelenik meg.) A középeurópai új államalakulások ilyenek. Csehszlovákiában például a történeti Csehország tőkés viszonyai és a féltőkés többi területek közti viszony tisztán imperialista. Romániában viszont a történeti Románia alacsonyabb gazdasági fokot jelentett mint például Erdély s így imperializmusa igen sajátos jellegű. Ezeken a területeken gyakran megtörtént, hogy a meghódított terület úgy többségi mint kisebbségi burzsoázija közös fronton harcol az imperialista polgárság ellen, gyakran eredménnyel (Pl. Erdély harca az Ó-királyság, a Regát ellen.) Viszont a kisebbségi polgárság erőviszonyait mindig az mutatja, hogy mennyire tud — gazdasági szerepét tekintve — részesedni az államhatalomban. Az osztályprivilegiumokban való részesedés a szóbanforgó csoport területein különböző.

A harmadik csoportot azok a területek alkotják, melyeknek termelése praekapitalista: ide sorolandók tehát a gyarmatok. Amíg az első csoportban két polgári osztály kerül egymással vonatkozásba, a második csoportban viszont a két polgárság közül a nemzetiségi az elproletárizálódás és a deklasszálódás útjára, vagyis a hódító alá kerül, addig a harmadik csoport nemzetiségi vonatkozásai már tisztán osztályvonatkozások, ezért azután csak a gyarmati proletáriátusnak az osztályvédő gyarmati polgárság ellenében vívott harca tekinthető valóságos „nemzetiségi” harcnak.

U J M A G Y A R K Ö L T Ő K

A KÖLTŐ BESZÉDE EGY KÖSZENTHEZ

*Szent Balázs ki a város kapujában állasz
s a holdsütésben égnek emeled karjaid
s eszméletlen arccal a csillagokat nézed
— ne álld el utamat!*

*Por voltam én is egykor,
egy maréknyi sötét por,
s felemeltem arcomat a köcsőben
mikor a nap ismeretlen korongja elszállt fölöttem;
felálltam a rögök közt, melyek továbbdadogtak
s a fekvemaradt pusztát elhagytam, a ringatózózt,
hogy végigvágta rajtam a nap sugárnyalábjai*

*s kigyúltam a rendetlen kősvatagban
az égi csillagok képére. Így futok most.
A szikrát füstölögve viszem, magamba burkolva
— magas arc, te is ismered, vonalaidat ezzel vágtam
az üresség otromba testébe! — Szólga, ne álld most utamat!
Aki teremtett, az emel le, az a láng,
azt hajítom hátra most, holdsütötte válladon át.*

S lásd a kapu mögött, a nyomor sikátoraiból
 már kicsap visszfénye, mint szél a hegyek közül
 s nyomában mint a hegyoldatról ereszkedő kövek
 már görögnek a lázadás súlyos szavai
 — mint a göröngyök futásközben növekedve —
 s már fölötted mint hegy a holdfényben
 egy új kép emelkedik belőlük:
 az ember, aki láncait megoldja.

A kapu mögött az első lövés:
 a dal, mely meglobogtatja kőhajadat
 mert oly mélyről tör fel mint a szerelem.

Hajtsd le fejedet! A füst kicsap a kínlódo házak közül
 s vörös köpenyébe burkol. Hallod a menetelő testvéreket,
 akik messzibbre indulnak mint a menny rengő kosara
 s az olthatatlan kiáltást hallod, amely többé nem hallgat el!

E kiáltásba csavarodva elhagylak, hallgató!
 A szikrát, amit a pusztából hoztam,
 a táncoló rögök közül, továbbviselem
 mint elsuhanó madár az éneket
 amelyet töretlenül lenget csőrében
 s csak akkor ejt ki, ha lefordul.
 A szegénység útján szállok alacsonyan
 a szegénység könnyörtelen jegyeit viselem
 s más dalt nem ismerek: mint tüzzel égetni
 s ha kell, azon égettetni meg.

(Bécs)

DÉRY TIBOR

ÉN NEM BUJHATOK EL...

Én nem bujhatok el csöndes villába a városon kívül, ahol még
 a szegény emberek is csak gyermektelen házmesterek és magános
 kertészek lehetnek;

sem a csendes úri házak legfelsőbb emeletére, ahol csak a magam
 nyomorúságát látnám, hisz a világból csak a szomszédok szolgálóinak
 porolása hallik;

de még a bérkaszárnnyák sötét lyukaiba sem, ahol minden zug
 egy külön világ, szomszédját senki sem ismeri és koldus bajait ör.
 magába zárva hordja.

Én nem bujhatok el, mert kicsiny viskóm ablakán belátnak az
 arrajárók s meglátják ha asztalomon egész a kenyér és a gyerekeim
 tányérján gőzölög a krumpli, ami talán husnak is látszik;

s ablakom alatt osztályostársaim — csendes parasztok — avult
 csizmája cuppog a sárban;

és huszéves menyecskék szégyenkeznek ferdesarku csizmaikban
 a piacra félkiló szalonnát és két kiló krumplit venni,

— megfogyott természetűn lánykori ruhák lógnak, halványodó
 arcukon tbc. rózsza nyílik, mellük elszívta a gyerekek s csak bentülő
 szemekben izzik még a fiatalság tüze.

Nem vigasztal az sem, hogy rongyos kölykeimnél vannak még
 rongyosabbak is.

Lelkem háborgása nem szűnhetik meg egy pillanatra sem:
nem csitíthatom olajba festett istenekben és márványba faragott
istennőkben való gyönyörködéssel, mert ilyenek nincsenek nekem;
de finom könyvekkel sem, amelyekben a hősök virágzó álmaik
alatt egymás szemébe mélyedve ülnek,

keserű undorral hajítom félre — bűdös hazugság! — és kiállok
a kisajtóba inkább — de jaj!

gyerekek mennek épp', nyakukban koldustarisznnya, madzaggal
gombolt kabát lötyög rajtuk, dróttal kötözött csizmájukból a lábujjuk
kiáll — minden lépésüknél kifröcsög a sárlé,

— bácsi egy kis kenyért, — mondják félénken s ahogy elhalad
nak, retkes bokájuk látszik s egyikük után nyulik a kapca.

Elborult szemekkel fehér flanelba burkolt gyermekeket látok
s lázadó indulatom im keserű sorokba buggyan:

Óh én nem bujhatok el... nekem a lábamra tapos és a fülemben
ordít az élet.

(Balmazújváros)

VERES PÉTER

...MERT NEKÜNK VAN HITÜNK

Csodálkoztok úgy-é ott a tulsó parton, hogy hiába minden: pénz,
puska, börtön és hazugság,

— a szennyes mocsárban piros virágok nyílnak s a föld alól, a
csatornákból, napégette földekről és füstös hodályok mélyéből oly
tisztá ének hallik, amelyet a jéllakott unalom nem tud mondani soha;
s a füledt, nehéz levegőben sötét évezredek korbácsos jajjai
úgy csendülnek fel, mint kisgyermek sírás a vak éjszakában.

Mi megmondjuk miért:

...Mert nekünk van hitünk!

Mert görnyedt testünkben hívő lélek sajog,

betört bordánk alatt igazi szív dobog;

és követ fogaink közül a megismert élet, az örök szenvedés, a
fájdalom tiszta hangja sír fel...

...Mert nekünk van hitünk.

És azt is megmondjuk nektek, hogy hiába is minden.

Hiába sorozátok a régi szerszámok mellé a gázbombát, tankot,
gépfegyvert és repülőgépet

bitófát és villamosszéket

— mi el nem pusztulunk soha.

Az örök néptenger hullámai vagyunk és a történelem szele
vihara mozgat bennünket.

És ha elhasalunk betört fejvel a kövezeten; kifolyó vérünket
felissza a puszta homokja vagy a szántóföld fekete sara; vagy ha
elfáradva tompa lemondással hajtjuk is fejünket az örök járomba.

akkor is:

millió anyák méhéből és a történelem fekete mélységeiből bajban-
edezett kölykeink születnek és nőnek,

akik

felveszik az elejtett zászlót és folytatják tovább az örök harcot,
s gőgös hatalmatok, hitetlen cinizmusotok nem tud megnyugodni soha.

Mert nekünk van hitünk!

(Balmazújváros)

VERES PÉTER

HÁROM VERS

I.

Egyszerűség, jóság, nyugalom és csend:
 városok forgatagában, úri szegénységben erre vágytam,
 ha elfáradtam: fiatal forradalmár.
 Most észrevétlen, de biztosan idehulltam
 félig vad nép eldugott falujába,
 furesa idegennek, kenyeret lesőnek.
 Mint aki városról városra robogó
 vonatról hirtelen lezuhan: nincsen
 hová nézmem, hová visszamennem.
 Kóborló munkanélküli: most talán verejtékezve
 megkeresem kenyerem. Beteg tudom fürösztöm
 a jótköny levegőben; figyelek; gyűjtök,
 de nem felejték! Gyárkémények közt születtem,
 ragyogó város piszkos perifériáján
 éltem zsenge éveimet és láttam a forradalmat!
 Az ellenség ostorcsapásait is éreztem hátamon!
 De ismerem az igazság arcát és ismerem a tenyereket,
 amiket meg kell szorítanom és soha többé el nem engednem.
 Annyi év után, egy elrugaszkodott falú mélyén
 felidézem életem és gyökereit: munkás apámat,
 hándlérszidó nagyapámat és nagyanyámat, a cselédet:
 elnyomottak fia és magam is elnyomott
 csendben, nyugalomban, levegő egészségében
 nem felejték!

II.

Évek óta nem szóltak hozzád egy jó szót:
 csak rugás és szitok a részed
 odadobott koldusfalat keserű kenyered.
 Kivétele élsz a világ végén; akár van,
 akár nincs munkád: egy a sorod;
 nincs kar, mely segítséget nyújtana,
 szem, mely felinná panaszaidat,
 mint rab élsz hétköznapijaid
 szomorú börtönében, te szerencsétlen:
 mi is vagy voltaképpen? utszéli csavargónál,
 meghajszolt állatnál is utolsóbb.

III.

Ellenségek földjén így élünk mi szóttanul,
 eldugott sarkán a világnak, egy szoba mélyén,
 melyet nevezhetnénk börtönnek is: kezünk-lábunk
 megkötözve, tétlenségre ítélve, munkanélküli.

Ajkunkról néha elröppennek a piros lázadás szavai,
 idegen nyelven, de mégis alig hallható halkán,
 nevünket is mindjobban elbujtatjuk;
 ellenségek földjén olcsó az emberélet.
 Ez eldugott sarokból napfényre érünk-e még?

lázadó szónk fel fog-e szabadulni?
 lázítani fog-e lázadó ajkakon?
 kezünk-ről-lábunkról lehullnak-e a bilincsek?

(Milano)

MARIA BÉLA

DOKUMENTUMOK HITLERRŐL

(Szövegmontázs)

Összeállította: FABRY ZOLTÁN (Stósz)

„Az elnyomottakért! A kizsákmányolók ellen.“ (Az ANGRIFFF, Hitler berlini hivatalos napilapjának mottója),
„A nemzeti szocialista párt nem akar osztályharcot, mert harcot hirdet az osztályharc ellen“, (Goebbels: Kleine ABC.)

Mi a fasiszmus?

„A fasiszmus az imperializmus háború utáni fázisában általános válságba került kapitalizmus — felépítménye. A fasiszmus a kapitalizmus politikai felépítményének utolsó formája, mellyel a felnövő proletariátus ellen küzd. A fasiszta mozgalmat az uralma megtartásáért harcoló burzsoázia hívja életbe, hogy így egy preventív ellenforradalommal megakadályozza a proletár forradalmat. A fasiszta mozgalom a kispolgárság deklasszált és ideológiailag hamisan orientált rétegeire támaszkodik. Ezeket a tömegeket egyrészt a fasiszmus antikapitalista demagógiájával, másrészt a reakciós imperialista illúziókkal fogja meg... Ezeket a rétegeket arra használják, hogy egy ideig az állam fasiszálásának és a fasiszta diktatúrának szociális támaszai legyenek. Ebben aztán ki is merül a fasiszta mozgalom szociális szerepe... Ezzel a kispolgári réteggel szemben a fasiszta agitáció a leghetetlenebb cikk-cakban hazudtolja meg önmagát. A fennálló kapitalizmussal elégedetlen fasiszta tömegek érdekei idővel egyre élesebb ellentétbe kerülnek a fasiszta vezetőkashoz a burzsoáziával való sorsközösségével szemben. A demagógikus és antikapitalista frázisokkal vezetett látszatharcot így egyre jobban a leleplezés, az önalcázás veszélye fenyegeti. A fasiszta mozgalom egyetlen erős káderét épp azért csak azok alkotják, akik céljukat a kapitalista államapparátusba való bejutással elérték. Ez a fasiszta vezetőréteg aztán igyekezni fog, hogy a kapitalizmus államüzletét, a proletariátus nyílt erőszakos letörését minél konzekvensebben keresztülvigye. A fasiszta mozgalom tulajdonképpen programja: a fasiszta vezetőréteg programja, ahogy azt Mussolini formulázta: „a mi programunk nagyon egyszerű: uralkodni akarunk.“ (Lip-pay Zoltán: Unter dem Banner des Marxismus. 1931 február.)

Kicsoda Hitler és mi a nemzeti szocializmus?

A huszadik század mítosza. „Mi felismertük, hogy ma úgy a római, mint a protestáns egyház negatív kereszténységet jelentenek és így az északi, fajilag determinált népek organikus erőinek az útjában állnak... A régi nacionalizmus meghalt, amikor november 9-én fő képviselői egy csomó szökevénytől és fogháztölteléktől megijedve elszaladtak... A régi szocializmus rothadó állapotban van, nemzetközi csalók és szájalók kezébe került, börzekapitalista összeköttetései révén és a zsidó vezetés segítségével egyesült a tatár-bolsevizmus rothadásbacilusaival és így újra bebizonyította, hogy materialisztikus eszmékkel nem lehet a szabadság organikus forradalmát keresztülvinni. A marxizmus ellaposodott a végtelen orosz pusztákon, a genfi, párizsi és locarnói konferenciákon. Egy egész világ hever tehát romokban. De a romokból ma új és már halottnak vélt hatalmak kelnek fel. Az északi lélek kezd újra hatni. És titokzatosan hat, akárcsak akkor, amikor Odin megteremtette, amikor Nagy Ottó kezétől reszketett a világ,

ahogy Eckhardt mester megszülte, ahogy Bach zenébe ülette és Fri-gyes, az Egyetlen alatt aztán megremegett a föld. Egy új német misztikum kezdődik: a vér és szabad lélek mítosza: a nemzeti szocializmus.“ (Rosenberg: Mythos des 20. Jahrhunderts.)

„Hitler der Rufer in deutscher Nacht.“ „Hitler utasításai a náci szónokok részére többek közt a következőt tartalmazzák: a gyűléseket kizárólag este kell megtartani, mert akkor a tömeget könnyebben meg lehet dolgozni, mint nappal. Németországban most este van, ha ugyan már nem éjfél. És ez Hitler nagy esélye. Ha a németek kipihent friss fejjel nézhetnének körül, akkor nem mennének lépre... A nép nagy része demokratikus és békés, csak nem bír ellentállni annak, aki hábo-rús módszerekkel dolgozik. A náci győzelmet nagyban elősegíti az a tény, hogy ebben az országban a demokrácia nem küzdelem eredmé-nye. Egy történelmi pillanatban, az elvesztett háború után — a vést-hozó monarchiával és a borzongott bolsevizmussal való szembeállítás-ban — mint egyetlen kiút merült fel. Kiút volt és nem lett belőle soha-sem — cél. Ha a náci uralomra kerülnek, kik javára fognak ural-kodni? Hitelezők, egy pár ember javára, akik „gazdaságnak“ mondják magukat és akik már másodszor tették tönkre az államot. Az első bi-rodalmat a háborúba, a másodikat a hitlerizmusba kergették és most a harmadik birodalommal a hamis németek és talmi szocialisták ural-mát alapozzák.“ (Heinrich Mann: Tagebuch, 1931. 51.)

A megkerült kispolgár. „A hanyatló kispolgárság minden reak-cióis tulajdonsága Hitlerben nagy dimenziókban van kifejlődve. A pá-ratlan munkásgyűlölet, mely persze ravaszul van elkenődzve, a korlát-lan behódolás a nemzeti tökével szemben, melynek Hitler a legőszin-tébb bámolója, hihetetlen kretinizmus az uralkodó osztály nagyságai-val szemben, a zseniális hazugság, mint a politikai propaganda me-tódusa. Akadálytalan fehér terror, mint a politikai praxis elve. Nagy-ság? Noske is eldicselkedett véreb munkájával. Hitler a bestializmus, mint az antimarxista politika utolsó bölcsességét dicséri. Egy osztály-társadalom, mely elmerülésének óráját csak bestialitással és hazug-sággal tudja kihuzni, teljes konzekvenciával kell, hogy azt kiáltsa ki legnagyobbnak és vezérnek, aki ezt a két tulajdonságot koncentrált módon egyesíti magában.“ (K. A. Wittfogel: Roter Aufbau. 1932. 24.)

Nem kell félni, nem is olyan borzasztó. „Van abban valami fel-emelő és maró guny minden gunyolódással szemben, ha egy férfi, akin minden tréfagyáros szabadon rughatott egyet, egyszerre csak beül a hatalomba, a nép bálványa lesz, ítéel elevenek és holtak felett, sőt valljuk be, az lesz, akitől titokban ellenségei is a megoldást remé-lik... és akitől a világ mégsem várhat talán annyi rettenetességet, mint mondják... Nagyon egyszerű és igénytelen alak ez a Hitler.“ (Szvatkó Pál a Prágai Magyar Hirlapban.)

A gyilkosságnak is van mítosza. „Jól kormányozni annyit jelent, mint kegyetlenül uralkodni. Mussolini a hatalom átvételkor 5000 poli-tikai ellenfelét némította el és a kakas sem kukorékolt értük. Németor-szágban sem lesz máskép. A politikai ellenfeleket fizikailag kell meg-semmisíteni.“ (Hitler a Basler Nationalzeitungban 1932. II. X.) Más: „A tett aktivitása! A politikai gyilkosság mágija! Az ember mindig csak eszköze és végrehajtója az istenítéletnek. Nosket szocdem létreé megilleti minden elismerés. Sohse volt katona és mégis az egyszerű ember egészséges érzékével volt megáldva, akinek a marxista teoria sohse ködölte el az elhatározó pillanatban a szemét.“ (F. W. Hinz: Front des Nationalismus.) Más: „Hirschel szocdem ügyvéd még azt a

hatalatlan rágalmat kockáztatta meg, hogy a nemzeti szocialista pártban van egy csoport, mely a párt gyilkossági politikáját nem helyesli.“ (Freiheitskampf. 1932. 177. sz.) — Gyerekszájjal: A strassfurti polgármester temetése után, (kit a náciak lőttek le) a következő adoma jelent meg az „Anhalter Kurir“-ban: „Temetés. — Mit csináltak gyerekek? — Temetést játsunk. — Ugy? és kit temettek? — A polgármestert. — Ej, ej ugyan mi baja volt? — Rosszul lett. — És ti persze azonnal orvosért szaladtatok? — No persze. Magunk ütöttük agyon.“

Örörmesterek a katedrán. „A népállam egész nevelési és művelődési munkáját azzal koronázza meg, hogy a rábizott ifjuság szívébe és agyába égeti a faji lényegét és a faji értelmet. Ne hagyja el az iskolát egyetlen fiú vagy lány sem anélkül, hogy a vértisztaság fontosságáról ne legyen meggyőződve. Meg kell mutatni, hogy az árja vér az, mely egyedül képes kulturát teremteni. Egyetlen egy nagy kérdés van, mely körül minden forog: kinek a javát célozza a nagy átalakulás: az árja ember, vagy az örök zsidó javát.“ (Hitler: Mein Kampf, 475.) „Az igazi államférfi legmagasztosabb kötelessége a nemzettest vérszerű felfrissítése. A gazdasági gondolkodás halála minden nép idealizmusának. A gazdasági gondolkodás csak egoizmusra nevel és csak a néppolitikai gondolkodás: idealizmusra és így heroizmusra.“ (Hitler: Nyílt levél Papenhez Völk. Beob. 1932. 21. X.) — Baurat Decker: „1830-ig kiszolgált altisztek voltak a tanítók és a nemzet nem csalódott bennük. Nekünk is a 18. századnak ehhez a nagyfrigyesei szelleméhez kell visszatérnünk.“

A vitézségi érdem szocializmusa. 1930 március 12-én az NSDAP parlamenti frakciója többek közt a következő törvényjavaslatot nyújtotta be: „Aki élő vagy halott német nemzeti hősokeket, hadvezéreket, vagy a legmagasabb vitézségi érdem tulajdonosait, a régi vagy a mostani hadsereget, annak szimbolumait, uniformisait, zászlait szóban vagy írásban ócsárolja, az fegyházbüntetéssel sújtandó, melyhez különös esetekben testi fenyegetés is járulhat.“ (6. §.)

1914 augusztusának permanenciája. „A német polgárság még sohasem volt annyira becsületesen önmaga ellen, mint a nemzeti szocializmus növekedésének ezen néhány évében... A történelemben csak egyszer ünnepeltek vérmámor és politikai tehetetlenség ilyen lakzit és ez a háború kezdetén volt. A nemzeti szocialista párt ép azért nem más, mint a permanenciába helyezett augusztus negyediké.“ (C. V. Ossietzky: Weltbühne. 1933. I.)

Nemzeti és szociális tehetetlenség. „A nemzeti szocialista mozgalom ítélőszék bíró nélkül, özönvíz Noé-bárka nélkül. A náci mozgalom sem több, sem kevesebb, mint a „nemzeti“ és „szociális“ tehetetlenség tükörképe... Az aránytalanság cél és eszközök közt egyenesen groteszk. És a német ifjuság az élet küszöbén a legteljesebb éretlenségbe lesz visszataszítva a legteljesebb felelőtlenségbe, mert hisz a felelőséget demagógikusan a zsidókra, marxistákra és egyéb „novembergazokra“ hárítják.“ (Fr. W. Foerster: Die Zeit. 1932 ápr.)

Ez is hitlerizmus: hétszögtől felfelé! Egy náci röpirat: „Pg! (Par-teigenosse) figyeld meg egyszer jobban az 5 és 10 pfeningest és akkor a következőre jössz rá: Az értékmegjelölés egy négyyszögon áll, mely a szabadkőművesek kubusza, a legnagyobb tökéletesség jele, mely ugyanakkor Salamon templomának egyik követ is szimbolizálja. Ez a templomépítés a világot eluraló zsidóság szimboluma. Ebből a kubusból balra négy tölgyfalevél nő. A kávédarálótól kezdve minden jobbra forog, csak a zsidó ir jobbról balra. Ez a győzelmi jel, mert nem a francia nyerte meg a háborút, de a zsidó. A négy tölgyfalevél nem más,

mint a négy háborús év. A hátlap felületesen szemlélve a földművelést szimbolizálja. De a kalászkok keresztezése egy szabályos háromszöget ad és 3 a zsidók szent száma. A kalászkok és egyéb vonalak kereszteződéséből 22 rombusz keletkezett. Ez a zsidó ábécét jelenti. A német 25 betűből áll. Az előső lapon jobbra és balra egy-egy zsidócsillag stb. — Ehhez a dokumentumhoz a Tagbuch (1932 aug. 27.) a következő megjegyzést fűzi: „Szegény Pg. így tehát megtudja, hogy a háromszög, a négyszög, és hatszög az ellenség szimboluma. Miután a szovjetcsillag is okkupált terület, szegény csak a hétszögtől feljebb diszponálhat, ha ugyan itt is nem sütnék ki valamit... Még tíz év előtt lehetetlennek látszott, hogy egy országban, mely magas átlagnívóval dicsekedett, ilyesmit egészséges embereknek be lehessen adni. Az ész ellen folytatott hatásos hadjárat Németországot lassan abba az állapotba löki vissza, melyből nemrég csak áldoktorok profitáltak Afrikában.”

A 25 pont komédiája (Hitler és a kapitalizmus)

A nemzeti szocialista párt 25 programpontjában a következő kuriózumokat találjuk: „A munkanélküli jövedelem elvetése! Követeljük az összes vállalatok államosítását! Követeljük a nagy áruházak azonnali kommunizálását! Követeljük egy olyan törvény megteremtését, melynek célja a földbirtok váltságdíjmentes kisajátítása a közönség céljaira! A nagy üzemekben nyereségrészesedést követelünk! A párt vezetői megígérik, hogy ezen pontok maradéktalan megvalósításáért még az életüket is feláldozzák.”

A valóságban ez a program így néz ki: „Ha valaki megnézi a mi gazdasági programunkat, akkor felkiált: de hisz ti a magántulajdon ellen vagytok! Mi a magántulajdon ellen? Mi nem akarunk semmit sem kisajátítani. Mi megint ráakarjuk nevelni ifjúságunkat az örök igazságra, hogy van fent és lent. A mi szocializmusunkat tehát elfogadhatja minden vállalkozó és munkaadó.” (Funk képviselő beszédéből.)

Nyereségrészesedés? „A nyereségrészesedés elvét azért kell elvetnünk, mert ez a munkást a zsidó-materialista gondolkodásra neveli.” (Feder: Nationalsoz. Bibl. No. 17.)

A hadinyereség maradéktalan bevonását is követelik a pontok közt. De ezt a teóriát a gyakorlatban már csak Pg. Thyssen miatt sem lehet megvalósítani.

„Elhathározó fontosságú tény csak egy van és ez az alkotó személyiség. A legújabb gazdasági történet két példával bizonyítja, hogy az egyéni érték a gazdaságban milyen mértékben lehet pozitív — Krupp esetében — és negative a szovjetgazdaság esetében.” (Angriff.)

Párbeszéd Hitler és Otto Strasser között, közölve a „Der Nationale Sozialist”-ban:

„Strasser: Mit fog Ön holnapután csinálni, ha holnap a kezében lesz a hatalom például a Krupp R. T.-al. Minden változatlanul úgy marad? A részvények, a részvényesek vezetése, a munkások sorában semmi változás?

Hitler: Mit gondol, örült vagyok talán, hogy a gazdaságot szétromboljam? Az állam itt csak akkor fog közbelépni, ha ezek az emberek nem a nemzet érdekében fognak cselekedni.

Strasser: De ha Ön Hitler ur fenn akarja tartani a kapitalista rendszert, akkor nem szabad szocializmusról beszélni. Mert a mi párttagjaink elsősorban szocialisták és a pártprogramra hivatkoznak, mely kifejezetten követeli a trösztök szocializálását.

Hitler: A kifejezés: szocializmus „an sich“ rossz, mert a szocializmus nem azt jelenti, hogy ezeket a műveket szocializálni kéne, csak azt, hogy lehet t. i. akkor ha a tulajdonosok a nemzet érdeke ellen cselekszenek. A valóságban a gazdaságban csak egy rendszer van: felelősség felfelé és autoritás lefelé... Kapitalista rendszer tulajdonképpen nincs is. A vállalatok tulajdonosai ügyességük, szorgalmuk révén dolgozták fel magukat a mai polera és ennek a kiválasztódásnak az alapján, — mely megint csak a nemesebb fajra mutat — joguk is van a vezetésre.“

Hitler — kancellár

Győzelem? „Hogy Hitler győzelmet aratott volna, ahogy a náciak üvöltik: ez egy kis történelmi hazugság. Ép' Hitler volt az, aki le volt győzve, amikor megajándékozták a győzelemmel. A német Mussolinit nem a berlini mars, de a keletelbai és a westfaliai kamarilla hazárdjátéka segítette az államhatalom husosfazekához.“ (Tagebuch, 1933. 5.)

Junkerek tündöklése és nyomorúsága. „Brüning megbukott, mert a Hindenburgot behálózó kamarilla azt a legendát terjesztette róla, hogy telepítési programja nem más, mint agrárbolsevizmus. Schleicher megbukott, mert nem tudta megakadályozni az Osthilfe-botrány napfényrekerülését... II. Vilmos Keletelbia junkereiben látta a nemzet szemefényét, most pedig kisült, hogy jelszavuk: ide azt a segélyt, beruházási programjuk: Jeuen, Saufen, Hurren.“ (H. v. Gerlach: Weltbühne, 1933. 6.) — „A földművelésügyi miniszter nyilatkozata: Nem helyeslem azok eljárását, akik a segély folyósítása után azonnal autóra kaptak és Nizzába robogtak, hogy ott a pénzt elverjék. Amikor a parlament neveket követelt, a miniszter hallgatásba burkolózott.“ (Times, febr. 1.) — „A junkerek kiverték a nyeregből Schleichert és helyébe Hitlert ültették... A háború utáni Magyarországon — egy kis és elmaradt földművelő ország, melynek ipari területeit lenyesték — még elképzelhető, hogy nagybirtokosai kormányozzák, de hogy ez Németországban és pont Hitler segítségével lehetséges lenne?“ (Economist, febr. 4.) — Brüning alatt is volt már ilyen szanalási panama, melyről a hivatalos jelentés ennyit ismert be: „Szanalásra 80 millió márkát fordítottak. 3340 nagybirtok közül kb. ezer, tehát majd minden harmadik részesült, összesen 60 millió márka segélyben. A 104.000 parasztbirtokból 2400, tehát csak minden 43. birtok részesült összesen 20 millió segélyben.“

Hitler-Hugenberg-Papen. „Papen, Hugenberg, Seldte azok a nevek, melyek mint súlyok és fékek kapaszkodnak Hitlerbe. Azt jelentik, hogy ezek segítségével Hitler sohse fogja valóra váltani szociális programját. A nemzeti szocialista forradalom befejeződött, mielőtt elkezdődhetett volna. Hitler ígéretei közül egyet fog valóra váltani és ez a kommunista párt elnyomása, egy programpont, mely a többiek helyeslésével is találkozni fog.“ (Prager Presse, jan. 31.) — „Hugenburg és Hitler nem poroszok, de modern német nacionalisták, azaz szubjektivisták, akik a nemzet egy részét az egésszel azonosítják és ezért az igazi nemzeti és állami lényegtől ép' oly messze vannak, mint azok, akik egyoldalúan a proletariátus diktatúráját követelik. Hugenberg és Hitler: atya és fiú. Hitler a hugenbergi propaganda logikus produktuma... Hugenberg az összes dolgok hamis beállításának izgató mérget fecskendezte a német nép ereibe. Hitler a szentimentális reakció erre az injekcióra. Minden tisztességes német kéne, hogy Hitler nézeteit a magáévá tegye, ha Hugenberg sajtóinjekciói, melyek a német népet állandó gyűlöletre és tombolásra dopingolják — igazak lenné-

nek... Hogy pont ez az apa és ez a fiú kapták meg a hatalmat, az természetes: propagandájukkal magukhoz dresszírozták a népet. Most aztán lássák, hogy hogy bírkóznak meg az igazi valósággal.“ (Fr. W. Forster: Die Zeit, 1933. febr.)

A „TAT-KREIS“ véleménye. „A nemzeti szocialista tömegek most végre megkapták azt, amiért évekig küzdtek. Bizakodón tekintenek fel vezérükre, de ennek háta mögött fenyegetően emelkedik Hugenberg árnyéka. Ennek a kabinetnek náci tagjai nem gazdasági szakemberek, nem is akarnak azok lenni. Az embernek az a benyomása, mintha tudatosan nem akarnának gazdasági kérdésekkel bajlódni, ezekkel szemben teljesen érzéketlenek. De ép' ott, ahol Hitler teljes érdektelenséget mutat, Hugenberg annál jobban van érdekelve. Így tehát a német szocializmus megvalósítása teljesen Hugenbergtől függ. Ő a nagykapitalista lesz Németország gazdasági diktátora... Pedig a nemzeti szocialista tömegek gazdasági és szociális forradalmat várnak vezéreiktől. Elhatározó tetteket, alapvető változtatásokat, mert hisz szerintük a marxizmus csődöt mondott... Ebben a kabinetben mindazok találkoztak, akiknek érdeke a kapitalizmus fenntartása... Német fasizmus nem létezik. A német fejlődést tekintve a mai helyzet: visszafejlődés a privát kapitalizmus restaurációjához.“ (Ferd. Fried: Tat, 1933. március.)

A fogoly kellemetlen mondatai. „Őn birodalmi kancellár ur egy olyan pártnak a vezére, mely korlátlan antikapitalista propagandával jutott el a mostani magasságra. Most hogy Ön a kancellári székhelyen ül, ennek a mesének vége. Most a német kapitalizmus maradványát kell konszolidálnia és a nagybirtokot megmenteni. Most Ön a barrikád tulsó oldalán áll és ezt barna inges csapatai is meg fogják egyszer látni... Maga az esemény különben nem új. Tizennégy év előtt Stinnes és Duisburg bizonyára ugyanígy beszéltek Eberttel és a szociáldemokratákkal, mint most Hugenberg Hitlerrel és argumentumokat akkor is és most is meghallgatták... A kabinet legzsírosabb falait Hugenberg kapta, az utolsó férfi Németországban, aki még úgy istenigazában hisz a kilencszáztizes kapitalizmus örökkévalóságában. A háború utáni gazdasági krízis legnehezebb feladatait tehát a legkimondottabb háború előtti emberpéldánynak kell megoldani.“ (Carl v. Ossietzky (aki ma már újra fogságban ül) a Weltbühne 6. számában.)

Az elnémitott Otto Strasser. „Hitler kancellár kiáltványa a reakciós bosszú, a kapitalista restauráció és döbbszerű üresség dokumentuma. A hatalom Hitler kezében van, de első tetteit nem a bank- és börzehiának, nem a nagyáruházak, nem a kapitalista kizsákmányolók érzik meg, de a német munkásság, a német dolgozó nép. A mi kötelességünk odakiáltani Hitler hiveinek: ne hagyjátok magatokat munkásvérteik ellen vezetni, de forduljatok minden erővel a nemzeti szocializmus egyetlen ellensége a nemzetközi kapitalizmus és a versailles-i szerződés ellen.“ (Ezek után csak természetes, hogy Hitler a „Schwarze Front“-ot Strasser lapját hat hónapra betiltotta.)

Hitler és a katolicizmus

Protestáns hitlerizmus. „Hitlernek könnyű dolga van: a német nép legkönnyebben hívó, legprimitívabb rétegével dolgozik: a protestáns kis emberrel... A hitlerizmus a buták szocializmusa. Politikához ennek a teológizáló örületnek semmi köze nincsen. Ha majd az osztrák Hitler az Urstén színe előtt fog megjelenni, akkor ezt fogja mondani: „Isten látja lelkemet, semmi gonoszat nem cselekedtem, nem gondol-

tam arra, hogy olyan nagy kalamajkát csinálók. Beszéltem, fecsegttem, ahogy otthon szoktunk. Ki tehet arról, hogy a protestáns poroszok olyan komolyan vesznek mindent?!" (K. Tschuppik: Tagebuch, 1933. 6.)

Katholikus átok. „A hitlerizmus tévtan és ép' azért tilos minden hívő katolikusnak ebbe a pártba belépni... Ugyanezért katolikus pap nemzeti szocialistának nem szolgáltatathatki szentséget. Minden katolikus lelkész elve legyen: sohse jót rossznak, és soha rosszat jónak ne mondj... Mi tehát a horogkeresztes mozgalmat energikusan elítéljük és kell, hogy távoltartsuk magunkat a nemzeti szocialista gyűlésekről. De nemcsak mi, mindnyájan, akik a legmagasabb emberjogokra adnak valamit, kell, hogy felemeljék szavukat, hogy hangos tiltakozássá egyesülhessünk és kezet nyujthassunk a veszély elhárítására.” (A bajor püspök pásztorleveléből: 1931, márc. 10. Közölve: Tagebuch, 1931. 50.)

A hitleri diktatura ellen. „A diktatura, a szenvedélyes pártharc, ha a törvényhozás megbénult — egy nemzet megmentője is lehet... Az a diktatura azonban, mely ma fenyegeti Németországot, — egy diktatura ahol épp úgy megeljük a szűkfejű reakció maradványait és a gonosz kapitalizmust, mint a nagyon is kérdéses faji teóriákat mechanikus szocializmussal keverve — nagy veszélyt jelent... Hitler kancellársága a legnehezebb problémát jelenti, egy nagy veszélyt. A reakció ilyen formában, ahogy ezt a mai német kormány felmutatja egészen egyoldalú. Ezeknek a köröknek konzervativizmusa keletelbai és nagyon is a múlt felé fordult... Vezérfelfogásukat nagyon terheli a lutheri eredendő bűn... szociológiájuk: kapitalisztikus... vallási tekintetben a protestáns elem elnyomja az univerzális kereszténységet.” (J. Eberle: Schönerer Zukunft, 1933, febr. 12 és 19.)

És mégis: felkínálkozás. „Nincs német kormány, mely tartósan kikapcsolhatná a német katolicizmust. Számítani kell vele, sőt: szövetségessé kell tenni. Konzervatív politikát nem lehet folytatni a világtörténelem legidősebb, legtapasztaltabb konzervatív hatalmának a bevonása nélkül.” (Eberle u. ott.)

A marxizmus legendája

14 év marxista igazsága. „A marxizmusnak, mely Hitler kegyelmes ur szerint 14 évig uralkodott Németországban, egyetlen egy tanítása van: a termelés összes előfeltételeinek és eszközeinek nem szabad magántulajdonban megmaradni, de kell hogy nemzeti vagyonná váljanak. ... Kérdezzük tehát: hol, mikor és hogyan vezették be 14 év előtt Németországba a marxizmust? Hogy történt, hol történt, hogy a kegyelmes urnak most ez alól az átok alól kell minket felszabadítani? Ugy látszik, hogy direkt átaludtuk!... Csodálatos dolgokra ébredtünk. Szóval Németországban elvették a termelőeszközöket tulajdonosaiktól, a marxista tanítást követve a bányabáróktól elvették a bányákat, a nagyiparosoktól az öntődéket, a Siemens-Martin kemencéket, a nagybirtokosoktól földjeiket, a gyárosoktól gépeiket, a hajóépítőktől a dokkokat — és senki sem vett észre ebből semmit... Nem tévedett mégis Hitler kegyelmes ur? Eddig úgy tudtuk, hogy az utolsó 14 év történetét az jellemezte, hogy Németországban egy óráig, egy percig, de még egy másodpercig sem uralkodott egy jöttányi marxizmus sem. Ugy tudtuk, hogy ez egy másik munkásvezér, egy másik kegyelmes ur áldásos működésének a következménye: és hogy az a magas elismerés melyet a kegyelmes munkásvezér: Ebert a német végzettsiberek felső rétegeiben élete utolsó percéig élvezett: mintegy elismerése volt

annak, hogy ő a marxista volt az, aki november 9-én minden erejével azon dolgozott, hogy a német dolgozókba ne kerülhessen be egy százaléki marxizmus sem. Históriai jelentőségű mondásához hű maradt: „Nem akarom a szociális forradalmat, gyűlölöm, mint a bűnömet” — és sohse volt más gondja, mint a forradalmat, melynek az élére állították: elárulni, megfojtani, legyilkolni. Ez sikerült is neki... de mért kell akkor megtagadni az elismerést attól, akit a legjobban megillet? Mért elfelejteni mint munkásvezér, hogy Hitler kegyelmes ur, nem más mint történelmi folytatása szintén munkásvezér Ebert kegyelmes urnak?

Hitler kegyelmes urnak igaza van abban, hogy az utolsó tizen-négy év romhalmazt hagyott hátra, de ezt a névleges marxisták szociális tehetetlenségének köszönhetjük, akik ellenfeleiket újra nyeregbe ültették. Hogy Hitler kancellár lett, azt végeredményében szintén nekik köszönheti. Ha Németországban marxizmus uralkodott volna, ha egy jöttányi szocializmus megvalósult volna, akkor a százezer, a millió, majd százmillió márkák a Thyssenek, Kirdorfok, Coburgok, Hohenzollernek és mások kasszáiból nem vándorolhattak volna Hitler kegyelmes ur munkásmozgalmának pénztáraiba.“ (L. Schwarzschild: Tagebuch, 1933. 6.)

A szociáldemokrácia dicsérete. „Az annyit ócsárolt weimari rendszernek megvan az a nagy történelmi érdeme, hogy sikerült a német munkásságot, mely az állammal szemben különben mindig ellenségesen volt beállítva — az állam testébe beilleszteni és így az állammal kibékíteni. Nem szabad elfelejteni, hogy az általános menekülés idején, a szociáldemokraták voltak azok, akik a zászlóhoz hűtlen menekülők helyébe ugrottak és az államot így megmentették a bolsevizmus árjától. Nem szabad elfelejteni, hogy a Ruhr megszállás lelke a munkásság volt, a nagyiparosok szívesebben paktáltak az idegenekkel... És Hitler egy „szocialista“ párt vezére most ime újra feltépi az ellentétet a munkásság és az állam között.“ (Basler: Nationalzeitung, febr. 4.)

Két kancellár — egy ellenség. „Ameddig Németországban az államhatalomnak meg lesz a mai ereje, nem kell az államot féltetni a kommunistáktól. A német köztársaság a lefolyt tizenkét év alatt szilárd bástyának bizonyult a bolsevista áradás ellen. Az egész világnak érdeke, hogy a kommunizmus Németországban csak tengesse életét. Ha Németországban nem jut jelentőségre, akkor sohse hódíthatja meg a világot.“ (Hermann Müller (v. kancellár.) — „A kommunizmusnak kérlelhetetlen hadat üzenek. 10 év alatt gyökeresen kiirtom.“ (Hitler.)

Hitler külpolitikája

Az ősellenség ellen? „Csak ellenségeink fantáziájában él az a terv, mely szerint mi háborút akarunk Franciaország, vagy annak vazallusai ellen. Európai államok háborúja egymás közt ma azt jelentené, hogy a bolsevizmusnak ajtót és ablakot nyitunk.“ (Hitler 1931-ben.)

Orosz puszták végtelene. „Célunk: életteret biztosítani a jobb, a germán-északi fajnak. Keleten jó föld van, sok föld. Ezt megszerezni legyen a célunk. Oroszország nem is érdemel mást, mert a zsidókat hagyja uralomra jutni. Törjük meg ezt a hatalmat és akkor a mai orosz állam összeomlik és szabad utat enged céljainknak. És ezt a célt a nemzeti önfenntartás szent kötelessége parancsolja.“ (Nationalsoz. Bibl. No. 24. 20.)

A „Herrenklub“ azonos céljai. A Herrenklub jegyzőkönyveiből: 1931. febr. 21. Papen tesz jelentést párizsi tárgyalásairól: „A franciák az ellentétek likvidálásának feltételül az oroszbarát német politika

likvidálását követelik. Ezután sor kerülhet Franciaország, Lengyelország és Németország közt egy szövetségre „Accord a trois” néven, melynek célja gazdasági szövetség az orosz öt éves terv ellen. Ennek a szövetségnek a keretén belül a franciák megengedik Németország felfegyverkezését.” A vita során Rechberg szól közbe: „Németország és Franciaország a kémiai- és nehéziparkartell révén gazdaságilag már annyira egymásra vannak utalva, hogy ezt nyomon kell követni a politikai és katonai megértésnek. Ha ez megtörténik, akkor Franciaország nyomást fog gyakorolni Lengyelországra, hogy ez engedjen a jogos német kívánságoknak.” v. Janson: „Egy accord trois-nak csak akkor van értelme, ha tényleg mind a három szövetséges védbástyát jelent a bolsevizmus ellen. De ez a félig bolsevizált Lengyelországra nem áll.” A vita eredményeképp a következő javaslatot jegyzőkönyvezik: „A keleti határok kérdésének megoldását egy későbbi időpontra kell halasztani. Az accord trois-nak létre kell jönni, mert mindnyájan meg vagyunk győződve a bolsevizmus elleni küzdelem fontosságáról.” (Közölve: Tagebuch, 1932. 24.)

Hitler: Versailles oszlopa. „Hitler szóban és írásban hadakozik Versailles ellen, melynek ő a tulajdonképpeni torzszülőtte. A valóságban, ha Hitler tényleg hatalomra kerülne, ő lenne Versailles egyik legmegbízhatóbb oszlopa... Németország fasizálása nehéz belső harcokat eredményezne, melyek az ország erejét hosszú időre paralizálnák és Hitlert arra kényszerítenék, hogy a reváns gondolata helyett szövetségeseket keressen Európában... Pilsudszki segítsége a Németország fasizálásával elfoglalt Hitlernek például fontosabb lesz, mint a korridor ügye. Hitler a hatalmon nem jelentene mást, mint Franciaország európai hegemoniájának megerősödését... Ahhoz, hogy egy intervenciót Oroszország ellen keresztül lehessen vinni, egy iparilag magasnívójú európai hatalomra van szükség, mely területnyereségért hajlandó az Oroszország elleni kereszteshadjárat főterheit elvállalni... Ilyen feladatot csak egy fasizált Németország vehet magára. A párizsi politika a jövőben minden erejével Kelet felé fogja irányítani Németország külpolitikáját, mert csak ez a módszer jelent biztosítószélepet a versailles-i rendszer elleni felzúdulással szemben.” (Trockij: Aktion, 1932. aug.)

Hitler a nemzetközi tőke foglya. „A német kémiai és nehéziparnak megegyezése a francia kapitalizmussal természetesen hatással van mindkét ország kormányaira és elsősorban arra a pártra, mely a német nehézipar új imperialista céljainak szolgálatában áll... Hitler így lett a nemzetközi tőke foglya. Kifelé revíziót köteles viczorogni, de mert sem Rómával, sem Londonnal nem tudott megegyezni, kénytelen volt Párizs diktátumát elfogadni. A francia és német nehézipar emberei csakhamar megtalálták azt a platformot, melyre mindkettőjüknek szükségük volt. És ez nem volt más, mint a közösen óhajtott küzdelem Moszkva ellen. A Hitler-kérdést, mely úgy indult, mint a német-francia konfliktus magva, a nemzetközi nehézipar egy-kettőre a maga céljaira sajátította ki.” (Jean Richard Block: Roter Aufbau, 1932. aug.)

Kiábrándulás...

Nemzeti kommunizmus? „A nemzeti szocialista ifjúságban nagy bizalmatlanság ütötte fel a fejét: mi csak arra lennénk jók, hogy mint „fehér” rohamcsapatok a „vörös” „áradat” ellen harcoljunk? Nem. Mi nem leszünk többé eszközök a Tőke kezében, nem leszünk többé nemzeti szocialisták, de nemzeti bolsevisták és nekünk is lesz majd egy

„dobosunk“, de ez aztán tényleg a német nagytőke ellen fog minket vezetni... Ha Hitler csődöt fog mondani, akkor a felszabadult forradalmi erők nem fognak többé megelégedni félmegoldásokkal, de teljesen és igazán, a szocializmust fogják akarni.“ Igazi nemzeti szocializmust Hitler nélkül!... A kiábrándultak nagy része, mert a nemzet osztályharca volt főélményük nem fogja megtalálni az utat a KPD-hez. És itt van a nemzeti kommunizmus főfeladata: azok káderét megalkotni, akik harci közösségben a marxista KPD-vel mint nem materialisták a végértéket a nemzetben látják... Bennük a KPD barátot, a fasizmus és a félfasizmus elkeseredett és veszélyes ellenséget fog találni.“ (K. O. Paetel: Tagebuch, 1932. okt. 8.)

Az elmulasztott alkalom: az elvesztett esata

A veszélyes illúzió. „Ugy reformista, mint kommunista körökben egyre gyakrabban hallani: engedjétek a náciakat a kormányrudhoz, majd lejárják magukat. Ezzel az argumentációval, melynek a legborzalmasabb következményei lehetnek, nem lehet elég élesen szembe szállni... A fasizmus a nemzeti szocialista párt alakjában a hatalom kapuját döngeti; ha a munkásosztály harc nélkül engedi át a teret, akkor az összes munkásorganizációk szét lesznek verve. A harcot a fasizmus ellen tehát még akkor kell megszervezni, amikor a munkásorganizációk még érintetlenek és küzdőképesek. A legfontosabb teendő tehát: a munkásság egységblokkjának azonnali megalakítása.“ (Fritz Sternberg: Der Niedergang des deutschen Kapitalismus.)

A nagy mulasztás. „A széles munkásrétegeknek meg kell magyarázni, hogy a fasizmussal való harcot nem kerülhetik el és hogy passzív ellenállással semmit sem lehet elérni. Egyre jobban kell tudatosítani az egyetlen helyes felismerést: a védelmet az egyre növvő fasiszta veszély ellen még a fasizmus hatalomrajutása előtt kell megszervezni és a harcot felvenni.“ (K. L. Gerstorff: Weltbühne. 1931. 52.)

Diktatúrák szívóssága. „Azok, akik egy átmeneti Hitler diktatúráról beszélnek, nagyon fognak csalódni, mert fogalmuk sincs a diktatúrák szívósságáról. Csak meg kell nézni az európai diktatúrákat... A diktátor a diktatúrában magával hozza apparátusát és így egy-kettőre kifejlődik a diktatura bürokráciája... Ezt a bürokráciát aztán, ha valahová befészkelte magát, nehezen lehet kiirtani... Forgassuk a történelem lapjait és akkor rájövünk, hogy diktatúrákat mindig csak forradalmak buktattak meg... Németországban tehát?...“ (Br. Heilig: Wiener Tag, 1931. dec. 13.)

Mi a fasizmus?

„A kapitalista krízis kapitalista áthidalási útja pontos törvényszerűséggel vezet az egyetlen kapitalista „kiút“-hoz: belpolitika terén a fasizmushoz és külpolitikailag az új imperialista háborúhoz. Ez a „kiút“ aztán maga vezet az osztályellentétek döntő forradalmi kiélesedéséhez. Ez a kapitalista „kiút“ maga járul hozzá, hogy a kapitalizmus kríziséből kivezető igazi kiutat gyorsítsa.“ (Lippay Zoltán: elől idézett helyen.)

C S E H K Ö L T Ő K

Fordította: JÓZSEF ATTILA (Budapest)

PETR BEZRUC: A BANYÁSZ

Én árok, én a föld alatt árok,
mínt kigyó szikrázó bőrét, bálványokat fejtek, árok,
Lengyel Ostrava alatt árok.

Mécssem kialvóban, homlokomba hullt
izzadságtól csomós, megkuszált hajam,
szemem előtti ecet és epe,
crem s koponyám teteje füstölög,
kőrmöm alól piros vér csereg, —
én árok, én a föld alatt árok.

Széles csákányom az érbe vágom;
árok a Salmovkán,
én Rychvaldban árok és Pjetvaldban árok.

Az asszony Godula mellett fázik és jajgat.
Éhes gyermekek sírnak öleiben,
én árok, én a föld alatt árok.

Szikrázik az ér, szikrázik a szem,
én Dombrován árok, én Orlován árok,
Porembán árok és Lazy alatt árok.

Fejem fölött lovak patája dübörög,
a gróf jár a falun, kezével hajtja
a lovat a grófné, — rózsálló orcája nevet.

Én árok, emelem a csákányt,
az asszony sápadtan a kastélyba megy,
kenyeret akar, emléjéből kiszáradt a tej.

Az úr jószívű.
A kastély sárga kő.
A kastély alatt az Ostravica megtörik dörögve.
A kapuban két fekete nőtényez morog.

Mért ment a kastélyba kérni, kunyorálni?
Terem-e rozs úr mezején bányász gyermekének?
Én Hrusovban árok és Michálkovicében!

Mi lesz fiaimból, mi lesz lányaimból,
ha holtan hoznak majd a föld alól?
Fiam tovább fog ásni és ásni,
Karvinban ásni,
s a lányom, — mi a bányászlányok sorsa?

Hát ha egyszer belevágnám mécssem az aknába,
kiegyenesítném görnyedő nyakam,
öklömbé szorítanám balmarkomat s kilépvén egyenest,
félkörben a földtől az égig
föllemelném csákányom és szikrázó szemem
ott az isteni nap alatt?!

JIRI WOLKER: ARC AZ ÜVEG MÖGÖTT

A „Bellevue“ kávéház birodalom
zenéből, fényből, bársonyból. Két oldalon
nagy, átlátszó határai az ablakok,
mik elválasztják tőle az uccát, a fagyot.

Az asztalokhoz, ma mint máskor, urak ültek,
tisztas urak és hölgyek, mind előkelő,
ajkukra tűzve lány mosoly, a nyakkendőkbe drágák;
s mélyen zenének, bársonynak, melegnek,
szemükre ujságokat tettek,
hogy e papírszemüvegen át lássák,
víg a világ, mert velük a vidámság
a „Bellevue“ kávéházban.

Amint itt ültek melegen és tiszteletreméltó főként
kikészített kezekkel
— itt megtörtént és nem egészen véletlenül történt —
az ablaküveg vékony lemezére szállt
egy arc, egy emberé, ki kiinn az uccán állt,
síheder volt, de férfiféle,
kemény szemével, hideggel, mint a kés éle,
általszelve az üveget, beledöfött a pompába,
a frakkokba, pénztárcákba, a hasakba, a melegbe
szeretők kicsiny tükrébe, serlegekbe, a valcerekbe,
és markolatával ott ragadt bennük
a szem, bár eltűnt.

S a márványa az asztaloknak
mind síremlékké alakult át
s az eltemetett boldogok benn mosolyogtak
mint a hullák.

A pincérek? — Ők gyászoltak s fakó,
szürke füstből koszorukat viseltek,
az ablak előtt élt az ucca, a nyomor s a hó,
az ablak mögött sirhantok meredtek
A „Bellevue“ kávéházban.

JOSEF HORA: SZIVEM TESTVÉRE, AZ IDŐ

Patakok a füzesben, honom
pillés rétei, szelektől üzött
napok, kik rózsás hajnalokon
jártok a rónák árnyai között, —

Álmokat meg végre s tág sugár
sátrát üssetek a táj fűvein.
A csendet félrevonó kéz homály
kendőjével kimossa sebeim.

Más óra ez, más táj szele,
izzóbb nap süti fejünk!
Más csillagokhoz, más álmok fele
fordul az égbolt velünk.

Meging, arcomba rogy, pihen,
előnt virág szagával lüktető
s létem óráit kimérő szívem
testvére, az idő.

JAROSLAV BEDNÁR: MOLODECSNÓ *

I.

Festő ecsetével uralkodni akartam a téren.
Hosszan a tájon egy árny virított.
Szomorú, homokos sík, apró vizek.
Katonatemető,
menetlnek benne a síri sorok
s hajlong az alázatos égerfa sok éve.
S egy érzés üli meg
az anyagot —
a kiegyenlítődés érzése.

Gondolatoktól illatozott a föld a fűszállal,
mely törve földre dül.
Ezer pravoszláv kereszt,
ezer halott élő
futó, világon átfutó,
igazságosan célbaéő.
Hervadt honi, külföldi virágok.
Csupa katona — katonák egyedül.

Ki kell írni szóval, mit az anyag hirdet:
„Velünk halottakkal a történet betelt.
Ki szeretett minket?
Midőn a világ tájaitól
éltünk a célba szaladt,
hoggy megértsük a föld alatt,
a halál testvérségében — a népek testvérségét.
Vérével áztatta ember és
állat a világ harctereit.
Virít a szeretet halál után —
előbb nem virít.“

II.

Haloltam a földnek zsoldárát
és részesültem látomásban.
Csodákat és istent,
amint Adámot gyurt volna agyagból,
nem láttam.
Láttam egy nagy kezet, kivett
a sírokból sok halott szívet,
megtörte s a világnak adta.
Amaz éhezők szája kutatta,
akiknek álma
a hadaktól megváltva
készült a szüléshez,
hoggy embert szüljön a népeknek
a testvériesüléshez.

* Falu, katonatemető Oroszországban.

KULTURKRÓNICA

A VALÓSÁG A SZATIRA TÜKRÉBEN

Megy az ember az uccán. Az ember nem szívesen csavarog, de valahogy természetesebb és emberibb dolog az uccán fagyoskodni mint bent albérleti szobában. Ismeretes a viszony, ami albérlők és főbérlők között fennáll. Ez a viszony soha nem változik mert nem változhatik mióta az isten az első főbérlőt megteremtette. Ez a viszony teljesen nélkülözi a gáláns kalandok karakterét, sokkal ridegebb ez annál. Még augusztusi kánikulában is a Sarkok hőmérsékletét sem megközelítő. De nem erről van most itten szó. Az ember megy az uccán. Az embernek kellemetlen gondolatai vannak, ezek azok a gondolatok, melyekért nem lelkesedik sem olvasó, sem szerkesztő, sem fűszeres, sem a gázszámlakézbесítő. Az ember leszámolt féligmeddig a realitásokkal, a gázszámlával és az albérleti viszonytal, éjszakánként házkutatást eszközöl detektivekkel, mondhatnám, hogy az ember ezeket már semmibe sem veszi. Az élet realitása már az álmok határmesgyéjén jár, kezdenek ezek a dolgok egészen áttetsző szimbolumokká válni, a gázszámlás félelmetesen hasonlítani kezd don Quijótéra, a fűszeres Bressbuond kapitányra, még jobban eltölődnek a dolgok, a háziasszony egy, tragédiáját ügyesen kibalanszírozott Karenin Annára és a detektív egy vadóc és ártatlan kis nyulra, aki éjnek idején félénken és bizonyos szemérmességgel bekopogtat, mint a régi ismerős a házastársi albérleti szobába. Az ember megy tovább, látja az uccaseprőt, a rendőrt, a taxisoffőrt, találkozik a könyvterjesztővel, aki még hisz a betű isteni küldetésében. A könyvügynök két hatalmas koffert cipel, pillantása gyanakvó, mert azonkívül hogy kulturát terjeszt, neki is adósai vannak, és ő is adós fünek-fának. Illegális irodalmat terjeszt, hivatottat a világforradalom felkészítésére. A rendőr bizonytalanul áll a sarkon, a feléje közeledő ügyeletes rendőrtisztet nézi, annak minden mozdulatát és lépését, tőle ugyan ebben a pillanatban halomra lövöldözhetik egymást az emberek, huncut ifjúnunkások tele ragaszthatják tőle a házak falát, az autóbusz elütheti az autót, az autó a motorkerékpárt, a motorkerékpár a biciklit, a bicikli felszaladhat a járdára és ott elütheti az éppen arrahaladó pápai nunciust, a rendőrtiszt közeledik most feléje, most minden szabad. Az elsőemeleti ablakból mélyen kihajol a prostituált, másik ablakban vele szemben egy apácának készülő zárdai növendék, mindketten el vannak telve egymás bámulatával. Egy szánta ember taxiért kiált, a soffőr ügyes kanyarral átgázol egy ép, egészséges, hibátlanul kétféle emberen, dudál, és szolgálatkészben megáll a szánta előtt. Közben kél a hold, sötét szél fúj a folyó felől, és a kültek munkanélküliei két pártra szakadnak. Az értelmesebbik fele forradalmi mozdulatra határozza el magát, jobblábáról ballábára áll, és századszor, ezredszer, tizezredszer megvitatja a kérdést, hogy ellenforradalmár volt-e Marx. A fűszeres kiáll a kültek sarokra, és elolvassa az esti lap cikkeit. A fűszeres nem tudja miképpen vélekedjék a világválság felől, mert a fűszeres érdekeltségei igen bonyolultak. Vásárlói közé tartozik éppúgy a rendőrfogalmazó és felesége, mint a plakátragasztó Tuti Béla egész családjával. Bonyolultabbá teszi a kérdés eldöntését számára még az a körülmény, hogy feleségének züllött unokaöccse kinn él Moszkvában, ahol állítólag lapot szerkeszt és előadásokat tart, szabadon járkal, és köztisztletnek örvend, míg egy távolabbi

rokona, aki eddig hogy úgymond a család büszkesége volt, mint városi főjegyző, jelenleg sikkasztás miatt hosszabb időre az ügyészségen tartózkodik. Az ember megy az uccán, ebben a pillanatban halad el mellette a rádió közkedvelt vasárnapi szónoka, Szerb Balambér, komor pillantásokkal sötét szemöldöke alatt. A szónok zsebei tele vannak kegyes és elméltető irományokkal, szíve azonban zord kifakadásokkal, undorító hazugságokkal és mellébeszélésekkel van tele. A sarkon áll egy festékkereskedés, tele mindenféle elképzelhető és elképzelhetetlen színekkel és szagokkal. Az ember elhalad a festékkereskedés előtt, és találkozik a forradalmi tanok nagy apostolával, az alpápával, aki hóna alatt egy doboz fehér festékekkel éppen távozik az üzletből. A szemüveges kövér alpapa megáll, a doboz fehér festéket zsebébe rejti, és közel hajol az emberhez. „A jövő héten kitör a világforradalom“, mondja az alpapa, és egy pillanatra megáll. „Nem értem hogy akkor maga mért vett fehér festéket“, mondja az ember, és láthatólag tényleg nem érti pontosan az esetet. „Ennek semmi köze sincs a dologhoz“, válaszol a szemüveges kövér fiatalember, „Ezzel a lakásomat akarom átfesteni. Szembajos vagyok és rosszul látok“, teszi hozzá mentegetőzve, „különbben is a fehér szín igen higienikus, és lakásfestési relációkban divatban van még a Szovjetunióban is.“ Lassan sötétedik a város. Az ember befejezi lassan szemlélődését, és szemlélődéseinek nyomán rájön lassan a realitásokra. Hazafelé menet találkozik kövér orvos barátjával, aki szakértő Távolkelet kérdéseiben. „Tudod mi újság?“ kérdi a szakértő, „Lefogták Hodant, Kischet és Tollert. Jó lesz vigyázni“, teszi hozzá barátilag. „Az anarkia ideje ez, tele ellentmondásokkal. Tudatlan forradalmárokkal, állig felkészült nácikkal és fasisztákkal, irodalomszakértő ügyészekkel és csendőrökkel, háborúra úszító lelkészekkel, denunciáns és renegát költőkkel, csatadalt éneklő kisdedovádásokkal, lotyókkal. Marx Tőkéjét olvasó kapitalistákkal, detektívekkel, a holddal ami nappal kel fel és éjszaka nyugszik és a nappal amely éjszaka világít. Különbben mit irsz?“ kérdi még a szakértő és kezét fog az emberrel. „Éppen ezt“, válaszolja az ember, „éppen ezt. Ezt az összevisszaságot, korunk napjait. Ugy ahogy az maga mutatkozik, a kapcsolatok pontos kimutatásával. A kapcsolatok pontos kimutatása eredményezi a humort, a szatírárt és azt a fékezhetetlen gyűlöletet, amely az egészről kicseng. Az engesztelhetetlenséget, a képmutatás leleplezését, végig az egész vonalon. Egyet lehet csak írni barátom, még pedig csak egyféleképpen és még pedig így. Bemutatni a valóságot a szatíra tükrében, még helyesebben: bemutatni a valóságot mellébeszélés, kóklerkedés és tényhamisítások nélkül összefüggéseiben, száraz és szomorú részleteiben, ami nem is eredményezhet mást mint szatírárt. És hogy ez mit eredményez, azt láthatod most magad is. Azt eredményezi, amit nálam is eredményezett. Költői hangon szárnyaló vádiratot.“

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

AUTARKIA ÉS VILÁGGAZDASÁGI VÁLSÁG. Az autarkikus gazdálkodás bizonyos köröknek az a törekvése, hogy a nemzetközi forgalomból kikapcsolódva az országok önmagukat tisztán belső termelésük révén tartsák el. Ez a törekvés a következőket jelenti:

1. A nemzetközi munkamegosztás megszakadását. 2. A nemzetközi piac idegenek előli megvédését. 3. A termékfölösleg külföldön való elhelyezhetetlenségét, miután a külföld is hasonló rendszabályokhoz folyamodik. 4. A belső piac idegen előli megvédését. 5. A külkereskedelem leépítése kö-

vetkeztében a válság élesedését.

Ez a gazdasági nacionalizmus azonban korántsem jelenti azt, hogy a nemzetközi kartellek, trustok és más koncentrációs formák elpusztulnak. Az autarkia a tőke nemzetközi voltát nem érinti. Az autarkia csak azt jelenti, hogy a nemzetközi tőke belföldi termeléséből eredő értéktöbblet a belföldön realizálódik minden külkereskedelmi kapcsolatok nélkül, s a nemzetközi tőke (esetleg ugyanaz a konszern) külföldön termelt értéktöbblete nem realizálódik a belföldön. Az autarkia ezek szerint a tőke nemzetközi voltával korántsem ellentétben. Az autarkia a termelésnek határokat szab és így az értéktöbblet realizálásának mesterséges keretet teremt. Az autarkia nyomon kíséri a világválság révén kiéleződött piac kérdést és annak egyik megnyilatkozási formája. Nevezetesen: a kiélesedett piacharc a dumping árakon történő konkurrenciát eredményezheti, hogy a belföldi termelésnek nemcsak külső piacokon, hanem magában a belföldön is akad konkurrencse. Vagyis a belföldi termelésből eredő értéktöbblet realizálásának nemcsak a külső, hanem a belső piacon is — a fokozott konkurrenciá miatt — akadálya van, mely a lecsökkent fogyasztórétegek elhódításában áll. Az értéktöbblet tehát nem realizálódhatik, minnek következtében tőkés érdek a belföldi piac hathatós védelme. Eszköz erre az erős vámvédelem. Mindazokban az országokban, melyek a nemzetközi munkamegosztás szempontjából a legfontosabb termékek előállítói s amelyeknek belső piaca a külföldi konkurrenciá miatt a leginkább fenyegetett, az autarkia zárt gazdasági rendszere előnyösebbnek tűnik mint a reménytelenné váló konkurrenciá.

Ez a zárt gazdasági rendszer azonban korántsem jelenti,

hogy a tőkés állam ezzel letett imperialista céljairól. Az autarkia csak a belföldi piac lezárását s a külkereskedelemből való kikapcsolódást jelenti, anélkül, hogy ez a kikapcsolódás végleges lenne. A nemzetközi piacba való bekapcsolódás a kedvező pillanat kérdése.

Az autarkia törekvését számos más tényező is előidézheti. Így pl. valutáris szempontok. Végül nagyon jó bizonyos kispolgári körök (Hitler) politikai nacionalizmusának gazdasági aláfestésére. Az autarkikus gazdálkodás azonban ott ütközik bele a nemzetközi gazdálkodásba, amikor más termelőállamok érdekeit sérti. Megvalósulásának így hatalmi akadályai vannak, mert az érdekelt termelő állam minden eszközzel küzd piaca biztosításáért. Az imperialista törekvés az autarkia következtében ezek szerint még fokozottabban nyilvánul.

(Bukarest)

Bányai Imre

MEGOLDÁSOK A MUNKA-NÉLKÜLISÉGRE.

Minden propaganda ellenére sem leplezhető tovább, hogy a munkanélküliek száma hónapról-hónapra emelkedik. Nem lehet tehát ezt a kérdést agyonhallgatással vagy a valóságot meg sem közelítő adatok közlésével elintézni. Ezért Genfben a Népszövetségtől és a Nemzetközi Munkaügyi Hivataltól (NMH) teljesen függetlenül már régebben működik egy, a munkanélküliség leküzdését célzó organizáció Raymond Mage vezetése mellett. Ez a R. Mage a munkanélküliséggel kapcsolatban az utóbbi hetekben „3. számú Dokumentum” címen tanulmányt adott ki. A tanulmány 1932 július, augusztus és szeptember hónapjaira Németországban 28%, Angliában 32.9%, Ausztriában 21.5%, Belgiumban 40%, Hollandiában 32%, Dániában 30%, az Egyesült Államok-

ban 31–34% munkanélkülit mutat ki. Az összmunkanélküliek számát 30 millióban határozza meg, amely évi 115–125 milliárd sváici franknyi bérvésztést jelent s az ebből folyó fogyasztáscsökkenés következtében az összvesztesség 225–250 milliárdra tehető.

Tőkés részről megnyilvánuló elgondolás szerint a munkanélküliség megoldására a még 1909-ben Bowley angol professzor által megpendített köz-munkák végeztetése volna a legalkalmasabb. Az 1919-ben megtartott washingtoni internacionális munkaügyi konferencia is ezt ajánlja azzal, hogy ezeket a közmunkákat lehetőleg tartsák fenn a munkanélküliség periódusaira. 1931 januárjában a NMH is felhívja a figyelmet arra a lehetőségre, hogy a különböző kormányok csakugyan meg-egyezhethnének egymás között az internacionális jellegű köz-munkák (vasut, víziutak stb.) elvégzését illetőleg. A Hivatalt áprilisban memorandumot készít, hogy az Európa-Szövetség tagjai elé konkrét előterjesztésekkel járulhasson, kihangsúlyozva itt is a közmunkák fontosságát. Az Európa-Szövetség kebelébe tartozó bizottság 1931 májusában speciális intézkedéseket szervez be a hitelkérdés megtárgyalására és júniusban előterjesztést kér a különböző államoktól a szükséges munkálatok elvégzésére. A 26 európai állam váia-szából az világlik ki, hogy ezek-hez a munkálatokhoz 550 millió munkanapra és 5 milliárd aranyfrankra volna szükség. (Románia pld a vasut, országutak és hidak munkálataihoz 20 milliárd lei, a Duna áradásának kitett vidékek ármentesítésére 120 millió, az erdők kitermelésére 488 millió, összesen 20 és fél milliárd leinyi kölcsön-igényt jelentett be). Juliusban a közgazdasági szakértőkből álló al-bizottság

egy nemzetközi bank felállításának tervét veti fel, amelynek az volna a feladata, hogy fedezné a felállított üzemek papírjait és számukra a szükséges kölcsönökről gondoskodna. Szeptemberben a Népszövetség 12. ülésén a köz-munkálati bizottság felhívja a különböző államokat, hogy terveiket internacionális szempontból hozzák összhangba, egyben sietessék magának a munkaprogramnak a megvalósítását. A Népszövetség októberben ilyen tartalmú köriratot küld szét.

1932 márciusában számos terv fut be és áprilisban a nemzetközi munkaügyi konferencia azt kéri, hogy a meghatalmazott delegátusok a szükséges közmunkákról összeállított listákon felül a közmunkák finanszírozását is szervezzék be. A június és júliusban megtartott lausannei konferencia egy speciális bizottságot küld ki az Európa-mentést célzó előmunkálatok elvégzésére. Ez a bizottság, amely szeptember 5-e és 20-a között Strésában működött, azt kérte, hogy a Népszövetség, az Európa-Szövetség és a közeli európai gazdasági konferencia most már tegyen sürgős lépéseket a közmunkákat illető tervek gyors keresztülvitelére. Októberben a 13. gyűlés gazdasági bizottsága felhívja a gazdasági és pénzügyi konferencia figyelmét az áprilisi határozatra és a stresai konferenciára és elégtétellel vesz tudomást arról a határozatról, amely kimondja, hogy a nagyobb szabású közmunkák ügyét a gazdasági és pénzügyi konferencia veszi kezébe.

R. Mage Dokumentuma szerint ezek az intézkedések képesek volnának arra, hogy megszüntessék a gazdasági válságot és leküzdjék a munkanélküliséget, mert a tétlenségre kárhóztatottak egyrészt munkához jutnának, másrészt új lendületet adna az immár végelgyengülés-

ben szünlődő üzemeknek; lehetőséget a nagytőkének — amely eddig félelemből távoltartotta magát — hogy ismét mobil lehessen. Elősegítené a megrendült hitel fokozatos visszaállását és ezáltal egyidejűleg a munkalkalmak és életkörülmények javulását, áresökkenést és megkönnyített nemzetközi forgalmat.

Am maga az elgondolás is megtorpan, amikor a dolgok komoly realizálódásának lehetőségeit latolgatja. Kijelenti elsősorban, hogy a gazdasági konferencia előirásai a legoptimistikusabb számítás szerint is csak hosszú időn belül: 1932—33 telétől számított 1 év után lehetnének alkalmazhatók. De mi a teendő addig?... Szerinte a Népszövetség kebelében működő gazdasági előkészítő bizottság, — hogy addig se üljön összetett kezekkel, — néhány „nagyszerű” tervet dolgozott ki a munkanélküliség gyorsabb megszüntetésére. Azt azonban nem árulja el, hogy mik ezek a tervek. Mindössze annyit jegyez meg, hogy csak a dolgok anyagi részének elintézése van hátra. És bevallja azt is, hogy bizony ezen a téren a kilátások nem a legkedvezőbbek. A nagytőkések ugyan is meglehetősen bizalmatlanok, mivel — szerinte — rosszul informáltak. Fontos tehát, — mondja, — felvilágosítani őket arról, hogy tőkéjük számára nagyszerű kihelyezési lehetőségek vannak. Ezt a felvilágosító munkát egy, a Népsz., vagy a NMH-től függő szervezet vállalhatja magára. Ez a szervezet támogatná egyrészt a különböző államok plánumait, másrészt természetbeni garanciákat ajánlana fel a nyújtott hitelekért és a tervezeteket a magán- és közpénzüstetetek szíves jóindulatába ajánlaná. Ezekből az intézkedésektől remél rövid időn belül észrevehető eredményeket. Szerinte ez volna az egyetlen lehe-

tőség arra, hogy a közmunkákhoz hozzá lehessen fogni s amelyeket aztán ki lehetne szélesíteni, míhelyt a nemzetközi finanszírozás megindulna...

Eddig a Dokumentum, amely éles bizonyítéka annak, hogy ez a 2 év óta megindított mozgalom a mai napig naiv hipotéziseken alapuló elgondolásokon túl semmilyen pozitív eredményt nem produkált, legfeljebb annyit, hogy egy csomó bizottság alakult s egyik határozat a másikat követte. A zöldsztálnál „nagyszerű”-nek látszó tervek a valóság könyörtelen tényei előtt amugy is összeomlanak. Vitán felül áll, hogy a nyakig eladósodott európai államok a Dokumentum elképzeléseivel ellentétben sohasem kaphatnak eféle kölcsönöket azoktól a nagytőkésektől, akik úgy érzik, hogy az eddig kihelyezett pénzüket után is hiába futnak. Ha a nagytőke ebben az Európa-mentésben jó üzletet szímatolna, akkor erre már régen sor került volna... Viszont amint láttuk, kapitalista elgondolás szerint más megoldása nincs a munkanélküliségnek.

(Nagybánya) László Dénes

AZ ATOMOK SZERKEZETÉNEK TOVÁBBI FELTÁRÁSA.

Egy idő óta az a hír járta be a tudományos köröket, hogy a híres angol fizikus és „atom romboló” Rutherford laboratóriumában olyan fölfedezés történt, amely az utóbbi évek kutatási eredményeit messze fölülmulja: — Az anyag egy eddig ismeretlen elemét fedezték föl. Kérdés, hogy az anyag eddigi fölépítéséről való tudásunkat az új felfedezés megrendíti-e? Igen is, meg nem is.

Mai ismereteink szerint minden atom egy relative nagyon masszív magból áll, amely pozitív elektromos töltéssel s többé-kevésbé nagy számú negatív töltött elektronnal ren-

delkezik, amelyek viszonylag sokkal könnyebbek, mint a mag. Az atomok kémiai magatartásáért ezek az elektronok a felelősek. Ők felelősek a színiért és mindazokért a tulajdonságokért, amit mi közvetlenül érzékszerveinkkel az anyagon észlelhetünk. Eddig a fizikai kutatás jó része az atomoknak a külső része felől folyt, ma már azonban a lényegben ezek a tulajdonságok kiderítettek, s ha még sok aprólkos dolog felderítésre is vár, úgy ezen a területen nagy meglepetések már nem várhatók. Egészen más a helyzet az atom magvával. A legutolsó években a fizikusok érdeklődése mindinkább az atom ismeretlen alkatrésze felé fordult s a legtöbb mértékadó fizikus véleménye megegyezik abban, hogy itt még nagy és fontos problémák várnak megoldásra.

Mit tudunk eddig az atom belsejéről? Ha őszinték akarunk lenni: — nagyon keveset. Ismerünk ugyan nagy számban egyes vonatkozásokat, mindezekig hiányzik azonban azoknak a mélyebb összefüggéseknek a megértése, amelyekből az egyes tényezők tulajdonképpeni jelentősége származik.

Eddig feltételezték, hogy a leg-egyszerűbb atom mag egy tovább nem bontható képződmény és protonnak nevezték el. Ezzel mindig bizonyos mennyiségű pozitív elektromosság kapcsolatos. Az elektrontól sokkal nagyobb tömegénél fogva, (kb. 1800-szor súlyosabb amannál,) jelentősen különbözik. Miért 1800-szor? Ezt már nem tudjuk. Rutherford munkatársának a fiatal P. M. S. Blackett-nek a felfedezése erre a vonalra tartozik. Ő ugyanis a észcskék egy új nemét fedezte föl, amely jöllehet pozitív elektromosságu, éppenolyan csekély tömeggel rendelkezik, mint a negatív elektronok. Felfedezett tehát egy pozi-

tív elektront. Ez a részecske azonban általában csak az atom magvában létezhet s onnan nagyon nehéz előhozni. Ha valamely atomot nagyon gazdag energia tartalmu sugarakkal bombáznak, úgy megtörténhet, hogy egy ilyen részecske az atommag belsejéből kivágódik, egy jó darabot repül, hogy elképzelhetetlen rövid idő multán ismét eltűnjön. Hogy mi történik vele, nem tudjuk. Feltételezzük azonban, hogy ismét egy másik atommaggal egyesül. A rövid idő azonban, amíg a részecske az atom magva kívül létezik, elegendő ahhoz, hogy lefotografálják. Természetesen nem magát a részecskét fotografálják, hanem csak azokat a nyomokat, amelyeket maga után hagy, s amelyekből a részecskére következtetés vonható, ugyanúgy ahogy egy repülőgép útjára következtethetünk a bomba becsapódások nyomán, amelyek a repülőgép jelenlétének tanujaként visszamaradtak. Ez a gyorsan repülő részecske mindenütt, ahová eljut, rombolásokat végez, ionizálja a levegő molekuláit s ezeket a megzavart levegő molekulákat egy nagyon szellemesen kigondolt megfigyelő apparátus révén láthatóvá lehet tenni. Ez az apparátus a legfontosabb eszköze a modern fizikusnak a gyors sugarak vizsgálatára. Blackett kísérletei igazolják, hogy tényleg a sugaraknak egy új nemét fedezte fel, amely minden eddig ismerttől különbözik s gyorsan repülő pozitív elektronokból áll.

Micsoda kilátásokat nyújt eza felfedezés a jövőre vonatkozólag? Technikai értékesítéséről a dolognak természetesen még szó sem lehet, ehhez az egész területet még igen alaposan át kell vizsgálni, amihez a kísérletek időrabló módszere miatt évekre van szükség. Biztos azonban, hogy e felfedezés révén az anyag felépítéséről való felfogásunk

egészen új utakra kerül. Említettük az előbb, hogy a fizikánál ebben a részében a legtisztázatlanabb probléma az atommag felépítése volt. Eddig erről a kérdéstről csak nagyon hiányos ismereteink voltak. Az egyetlen, ami biztos megállapítást nyert, az az volt, hogy a súlyos mag apró részekből van felépítve s bizonyos körülmények közt felbontható. Eddig ezeket a részeket pozitív töltésű protonoknak és negatív töltésű elektronoknak tartották. Teljesen érthetetlen volt azonban, hogy a részeknek egy ilyen konglomerátuma hogyan tart össze s miért nem esik szét a leggyorsabban részeire. Eddigi ismereteink szerint ugyan is az egyes részek között a taszító erők jóval túlsúlyban voltak a vonzó erők fölött. Az atom mag stabilitásának megmagyarázására tehát egész új s ismeretlen természeti erőt kellett segítségül hívni, ami viszont még titokzatosabbá tette az egészet. Kb. egy évvel ezelőtt azután egy ebben a vonatkozásban nagy jelentőségű felfedezés történt. Teljesen hasonló módon, mint ahogy most a pozitív elektront felfedezték, az atommagnak egy új alkatrészét, az u. n. neutront fedezték fel. Jelenleg tehát az atommagnak négy különböző elemét: a pozitív és negatív elektront, a neutront és protont ismerjük. Alig tételezhető föl, hogy mindezek egyszerűek és a maguk részéről tovább nem bonthatók, hanem inkább fel kell tételeznünk, hogy a nehéz részek, mint pl. a proton és a neutron a könnyebbekből felépíthetők. Hogy azután ez milyen módon történik, erről jelenleg még nincs megokolt tudomásunk. A világ igen sok laboratóriumában folyó kutatások révén reméljük, hogy nemsokára további eredmények világítják meg e kérdést. Ha ezek a kérdések megoldást nyernek, akkor komolyan kutatás alá

kerülhet a világegyetem energiájának keletkezési és elmúlási kérdése. Nagyon sok jel utal arra, hogy ez a kérdés nagyon szoros kapcsolatban van az atom mag fizikájával és annak az erőnek a kérdésével, amely az atom magvát összetartja.

(Bécs)

P. I.

HITLER FAJELMELETÉHEZ.

A liberális Európában közhely mindenki előtt, hogy „az ember a viszonyai terméke.“ Ha az életkörülményeket megjavítjuk, akkor úgy testileg, mint szellemileg egészséges és erős emberekre számíthatunk. Hitler körül másképp gondolkoznak. Anhaltban pl. az új német rezsim első dolga volt a gyermekotthonok bezárása s a dessauai polgármester választó-beszédében egyenesen olyasmiket mondott, hogy a tüdőbajosokat nem gyógyítani kell, hanem, mint valami daganatot az emberi testből, „eltávolítani“ a társadalomból. Ezt a felfogást semmikép sem teszi szebbé, hogy a faj Hitlerék szemében „a világtörténesek kulcsa“, sem az, hogy az állítólagos „faji ismérvek“-ből azután gyakorlati követeléseket vonnak le, amelyeket úgy a magán, mint a politikai életben alkalmazni óhajtanak. Ezek a követelések nagyon sokfélék. Igen gyakran hallani az elmebetegnek természetlenségének gondolatát, amelyet természetesen minden észszerűen berendezett társadalom keresztülviendőnek tart, persze nagyon beható vizsgálatok után s lényegesen más szempontok szerint, mint ahogyan azt a mai társadalom megtenné. Hitlerék azonban követelnek mást is: „a mi megromlott társadalmunkban... csakhamar szükséges lesz a tehetős asszonyokat az anyaság szolgálatába állítani, ahogy a férfiakat katonai szolgálatba állítják.“ (Lapouge: „Sonnen-Monatschrift für nordische Welt-

anschauung und Lebensgestaltung. 1932.)

Ha ilyen követeléseket hall az ember, akkor azt hiszi, hogy a követelés hangoztatói a faj létezésében úgy hisznek, ahogy mondják. Vegyük azonban egyszer ellenőrzés alá, hogy „a faj-probléma legjobb és legértelmesebb népszerű tárgyalása”, amelynek a nemzetiszocialista Günter a szerzője, mint mond erre vonatkozólag. Günter a faj fogalmát a következőképp határozza meg: „Faj jelenlétéről van szó minden olyan embercsoportban, amely a testi jegyek és a szellemi tulajdonságok sajátos egységében minden más (hasonlóképp összefoglalt) embercsoporttól különbözik s mindig magához hasonlatoslat nemz.” Ez a meghatározás legalább is felületes, mert hiszen eszerint bármely embercsoport, amely valamilyen tetszőszerinti öröklött jeggyel bír, már külön fajt jelentene. Pl. az osztrák császári családban örökletes volt az u. n. „Habsburg alsó ajak”. Günter definíciója szerint a Habsburgok már külön fajt képeznének. Valójában a faj közösen rendelkezik azoknak az örökölhető tulajdonságoknak a meghatározott csoportjával, amelyek az egész testalkatot lényegesen meghatározzák. A Günternél komolyabb kutatók tényleg így határozzák meg a fajt. Hogy Günternél a faj valójában nem reális létező, hanem tetszés szerint kormányozható absztraktum, kiderül abból, hogy természettudományilag tarthatatlan felfogását „filozófiailag” próbálja alátámasztani. Spekulatív uton állapítja meg a faj típusát, amely természetesen egy teljesen önkényes ideál után igazodik. Így lesz azután Günter „a tiszta faj” apostola. Mivel a tiszta fajhoz természetesen igen kevesen tartozhatnak, ezért a többieket a tiszta fajok keresztesítésének nyilvánítja. „A

fajkutatás abban a kellemetlen helyzetben van hogy az európai emberek legnagyobb részét keveréknek kell tekinteni.” Ennek a spekulációnak a csődje még nyilvánvalóbb Günter követőjénél (Dr. Rudolf), aki a következőket mondja: „tudományos értelemben napjaink emberére sehol sem szabad a faj megjelölést alkalmazni.” A müncheni Lenz viszont a következőket írja: „A külső faji jegyeknek, mint a haj és a szem színe, a test magassága és a fej formája, a tulbecsülésétől kifejezetten óvakodnunk kell. Azok az örökletességi adottságok, amelyek ezeket a külső jegyeket meghatározzák, aránylag csak meglehetősen kis részét képezik a szóban forgó faj össz örökletességi anyagának. Egy sötéthajú német a lelkében ugyanolyan jól rendelkezhet északi tulajdonságokkal, mint egy szőke.” Mint tudós ugyanis ez a müncheni professzor azt a tényt, hogy a fajleírások és a valóságosan létező emberek nem esnek egybe, nem tudja letagadni, mint politikus azonban nem akarja nyíltan kimondani, ezért tehát tovább komplikálja a dolgot és azt mondja, hogy minden a lélektől függ. Az, amit látni és mérni lehet, az természetesen az ő szemében mellékes és jelentéktelen. Így csürik és csavarják Hitler körül a faj kérdését ma Németországban.

(Budapest) Schmiedt Ferenc

A NÉGER KÉRDÉSHEZ. Az afrikai négerekről általáncosan elterjedt vélemény az, hogy félbarbár állapotok között élnek, sőt az is, hogy egyáltalán nincs kulturájuk.

Afrika első hódítói gyártották ezt az ideológiát az önmaguk igazolására, ugyanezen okból vették ezt át a rabszolgakereskedők és végül a modern imperializmus. Ezt a hamis véle-

ményt azonban nem csak a polgárság, hanem velük együtt igen sokan a baloldaltól is osztják, úgyhogy az első antiimperialista kongresszuson a delegátusok közül számosan azt állították, hogy Anglia kőolajai industrializálásával, ha nem is szándékoltan, de civilizáló szerepet játszik, azáltal, hogy az afrikai félbambárságban megveti az organizált civilizáció alapját. De a való tényeknek semmi sem mond jobban ellent, mint a négerek bambárságáról alkotott legenda.

A 16. században például a materiális élet tekintetében a szudáni kultúra ugyanazon a színvonalon állott, mint az akkori Európáé. Voltak nagyjelentőségű néger államok: a Szenghai birodalom, a Haussza és Bornu-Kanem birodalmak, a Benin birodalom, stb. Tévedés azt gondolni, hogy a néger törzsek egyenként és elzárta élnék. A különböző törzsek még az aequatori Afrikában is konföderációkba voltak szervezve, így az Azandek, Mangetbuk, Balubák és mások, — a 17. században pedig az u. n. Kongóbirodalom.

Szudán bomlása a 16-ik században kezdődött, amikor a Spanyol-Mór hadseregek a Nigerrnél megjelentek, a Szenegál birodalmat feldúlták és a partvidékeken fellépő rabszolgakereskedelem megindulásával, melyet a tengerpartokon a fehérek, beljebb pedig az arabok űztek, ehhez járult még az alkohol és az európaiak által felbujtott polgárháborúk. Ezek az állapotok három évszázadig tartottak Szudánban, ugyanígy Aequator-Afrikában: az ottani virágzó kultúrának (Frobenius ítélete szerint) a Kongó iparosítása vetett véget. Egyedül a rabszolga-kereskedelem Afrikától amerikai statisztikák szerint 50—100 millió áldozatot követelt...

Az a kultúra, mely az 18. században az első angol kutatót

Mungo Parkot a Niggermenti városok nagyságának és tempójának megpillantásánál Londonra emlékeztette, saját fejlődéssel birt. — A kis államokban és konföderációkban, melyek a 16. században nagyobb birodalmakba egyesültek, már évszázadok óta ugyanaz a kultúrfok uralkodott. A Mossziszbirodalom például Szudán centrumában nagyon sokáig függetleníteni tudta magát az arab és európai kultúrától: a 19. században megállapították, hogy itt nyolc évszázad óta ugyanaz a kultúra uralkodik.

Hogyan lehetséges az életformák ilyen évszázados fennállása? Ez elsősorban a talaj természetes gazdagságának és az őskommunizmusra épült társadalmi formáknak köszönhető, hisz egy négertörzs egész évi szükségleteit 2 vagy 3 havi munkával elő tudja teremteni. A négernek lustaságot szemére vetni tehát értelmetlenség: legfőkébb arról lehet szó, hogy hiányzik belőle az európai és amerikai kapitalisták akkumulációs ösztöne. Végül a négernek őskommunizmusára vezethető vissza az a tény, hogy a négerállamokban nem léteztek olyan természetű ellentmondások, mint amilyenek a feudális és kapitalista európai államok átalakulásait előidézték.

Afrikában nem magántulajdon a föld: a törzs köztulajdona az, amit minden évben a főnök oszt fel parcellánként, a halászat és vadászat közösségben történik, a zsákmányt a közösség felosztja. A termelő eszközök köztulajdon képeznek, ezeknek individuális tulajdonbavételét bizonyos törzsek még ma is halállal büntetik. Ezért például a mezőgazdasági szerszámok örökzöldül maradnak kint a földesken. A tulajdonjog annyira ismeretlen előttük, hogy például a győzők nem tartanak igényt a legyőzöttek területeire, hanem

csak egyszerű sarcot követelnek. Delafosse, egy hajdani kolóniai kormányzó elismeri, hogy a négereknél egyedül a termelés — mely legtöbbször közösségi — a tulajdon egyetlen forrása. A misszionáriusok megérkezése előtt Szamoában és Tahitiban ugyanez a kollektív gazdálkodás uralkodott. Ha kifelé feudaliztikus színe is van ennek, mint Mossziban és Ruandában, kitűnik mégis, hogy a főnökválasztás és a tanácsválasztás, melyet a családok, illetve a nép maga végez a kollektívizmus védelmében és az individuális hatalmi túllkapások meggátolására történik.

Az őskommunizmus a négereknél oly mély gyökeret vert, hogy azokom a vidékeken, ahol a fehérrek visszavonultak, azonnal ismét bevezették. Így például Haiti-ban, a La Govave szigeten. Itt elküldönlten mintegy 15.000 néger élt, akik a következő kommunisztikus tételeik szerint éltek: zárt gazdasági egységet képeztek, 20—50 tagot számláló társaságokba egyesültek egy királynő főnöksége alatt. Minden tagnak felváltva joga volt az összes többi tagok egy munkanapjára... Akinek a többiek dolgoztak, az azon nap estéjén mindnyájuk számára ünnepséget rendezett. Ezt a rendszert az amerikaiak Haiti megszállása után azonnal kiirtották.

A kereszténység terjedése és az elproletarizálódás folytatta millió és millió néger vesztette el kulturáját. Azonkívül természetesen olyan természetű új követelések lettek bennük tudatosakká, melyek egy afrikai szociálisforradalom kitörésében igen nagy szerepet fognak játszani.

(Paris)

(R. M.)

A VASUTKORSZAK VÉGE?

Még nem lehet pontosan tudni, hogy a vasutforgalom visszaesése mily mértékben esik egybe az egész világon a termelés ösz-

szezsugorodásával s hogy mily mértékben tartós ez a változás. Egy azonban bizonyos. Bizonyos, hogy ez a napjainkban tapasztalható vasutkrízis az első általános krízise a vasutnak, amióta a vasutrendszer bevezetést nyert, ami pedig, mint tudjuk, a forgalom strukturális megváltozását jelentette. A világháború előtti öt évtizedet a vasuti forgalom feltartóztatlan növekvése és intenzívvé válása jellemezte. A közben fellépő gazdasági dekonjunkturák csak nagyon gyenge és átmeneti gátlásokat jelentettek a világ vasutainak fejlődésében. A vasutak korszaka volt ez a kor. Ezt a korszakot most mindenkép' magunk mögött hagyjuk. A vasut már nem reprezentatív s a korra jellemző közlekedési eszköz. Ezt a szerepet kénytelen volt az automobilnak átengedni. Minden esetre a belföldi forgalom legnagyobb része még mindenütt vasutakon bonyolódik le s még jó ideig ez így fog tartani. Belátható időn belül a vasutnak kétségtelenül nem kell tartania attól a sorstól, amit ő jelentett a postakocsi számára. Mindezek ellenére azonban, minden túlságosan sivár jóslgatás nélkül, megállapítható, hogy a legfejlettebb ipari államokban a vasutak fejlődési vonala már nem felfelé ível s a fejlődésben legjobb esetben stagnáció, ha nem egyenesen visszaesés állapítható meg. S e visszaesés nemcsak az új közlekedési eszközök konkurrenciájának, a teherautónak és a repülőgépnek a következménye, hanem magának az ipari fejlődésnek, amely a szállítás mai rendszere helyére a szállítás egész új módozatait (elektromos drótpályán való energia szállítás, stb.) léptette s egész általánosságban az ipari telep helyváltoztatások, amelyek legnagyobb részének épp a vasúti szállítási költségek megtakarítása a célja. Az ilyen telephely

változtatások természetesen magát a vasutat is új feladatok és investíciók elé állítják. Jó példa ez utóbbira a háború után épült közép-német iparvidék.

(Brünn)

Márk Viktor

A MAGYAR ÉRTELMISÉGI PROLETARIATUS ERDÉLY.

BEN. A harminc éves fiatalok csoportja ismét frontol. A Magyar Kisebbség c. Lugoson megjelenő nemzetpolitikai szemle, ez évi 3—4. számát ennek az ifjusági tömörülésnek bocsátotta rendelkezésére. Ezek mellett a cikkek mellett, ha külön jelentek volna meg, napirendre térnénk. De így együtt, programszerűen összeállítva szembe kell nézni velük, mert a deklasszálódó magyar középosztály orientáció nélküli új nemzedékének helyzetanalíziséhez alkalmas kiindulópontul szolgálnak.

A „harminc évesek” jelszó első sorban nem generációt jelent. Hisz’ a „harminc évesek” között ott találjuk az ambiciótól túlfűtött husz éveseket és az érvényesülni nem tudó ötven éveseket is. Viszont ne tévesszen meg az a tény sem, hogy az iparos és kereskedő rétegnek is akad közöttük pár képviselője, hisz’ ezek vásárlóközönsége legfőképpen a középosztályból telik ki, a fiatal középosztály pedig szívesen hangoztatja a jelszót, hogy „magyar ember magyar kereskedőnél vásárol”, amikor a kisiparos és kereskedői réteg az egyedüli, amelyikre osztályuralma fentartása érdekében a politikai hatalom elnyerésénél, vagy megtartásánál támaszkodhat. Végső soron tehát annak a fiatal magyar szellemi proletáriátusnak a jelentkezéséről van szó, amelyik alig két éve ébredsz „generációs” öntudatára. A gazdasági fejlődés dialektikája hozta magával, hogy csak most.

A harminc év körüliek közép-

iskoláikat a világháború éveiben járták, egyetemi éveik pedig az imperiumváltozás zavaros idejére estek. Egy némelyikük pályáját a háború és a katonaság-törte ketté. Más részük Pest és Kolozsvár egyetemén hallgatózott az imperiumváltozás éveiben, de végezni nem tudott, mert ezekben az időkben a pesti egyetemen nem tanultak, hanem politizáltak, Kolozsvárt pedig amellelt, hogy „hazaárulás” volt a román egyetemre beiratkozni, nyelvi és tantervbeli nehézségek miatt maradt abba számos magyar existencia. Az imperiumváltozás után a repatriálás a magyar középosztály nagy tömegeit vitte Magyarországra s így magánvállalkozásoknál, bankoknál, egyházaknál ez a félbemaradt generáció is kaphatott elhelyezkedést. Ezek után következett a kisebbségi magyar intézmények felállítása (Minerva, Magyar Párt, napilapok), ahol ennek a generációnak a fiatalabb rétege talált elhelyezkedésre. A háborút követő pillanatnyi gazdasági fel lendülés jobb konjunktúrális időket hozott, a régi garnitúra elfoglalta a vezető magyar pozíciókat s a fiatalok egyelőre biztonságban érezték magukat állásaikban diploma- és generációs öntudat nélkül. 1931 nyarán azonban beállott Romániában is az általános gazdasági válság. Megindultak a leépítések s természetesen azokon kezdtek, akik nélkülözhetők voltak, annál is inkább, mert már a kolozsvári egyetemről is megindultak az új diplomás magyar intellektuelek a szabad pályák és magyar intézmények felé. A kisajátított s gazdaságából megélni nem tudó dzsentri kilép a közéletbe. Össze találkozik a leépített bankhivatalnokkkal, aki állást keres. Hozájuk csatlakozik a reménytelen ügyvédjelölt, az elhelyezkedésre váró orvos, a még nem véglegesített tanár és a patika nélküli

patikus s ime együtt látjuk az egész magyar fiatal szellemi proletáriátust.

A fasizálódás minden külső is, mérvét felismerhetjük a harminc évesek csoportján. Titkos összejövetelek, tárgyalások pártokkal, egyesületekkel, két gombostű a gomblyuk felett, valami „ködszerűen gomolygó új magyar gondolat“, a társadalmi purifikáció hangoztatása, napilap-alapítás s végül bevonulás a Magyar Párt kolozsvári tagozatába. A román ifjúság fasizálódása a kisebbségek ellen irányul, indítóoka a kisebbségek kiszorítása a szabad pályákról, sőt az országból is, mert a feltörekvő román intelligenciának terjeszkedésre van szüksége. A magyar fiatalság az államhatalom ellen házába küzd, fasizálódásának jellege tehát generációs, mert átláshoz legfeljebb az idősebb magyar nemzedék kiszorításának útján juthat. Jogcimet is talál hozzá. Először is ő helyettesíteni akarja azt a generációt, amelyiket a háború és a repatriálás elcsoport, másodsor csak ő lesz képes a románsággal is békét teremteni s nem az öregek, akik a régi világból előítéleteiket áthozták. Az öregek így bizalmatlanok velük szemben. Tul radikálisnak, túl agresszívnek találják őket, s ami a fő, féltik állásaikat és politikai befolyásukat, ami ma egyedül jövedelmező. A főiskolások viszont rendszeresebb felkészültségükre hivatkozva attól félnek, hogy csek már előttük elfoglalják, amittel lehet foglalni s a román és magyar burzsoáziát a harmincévesek fogják kibékíteni s nem ők. A rohamosan súlyedő középosztálynak ebben a generációs harcok mögé bujtatott nagy gazdasági túlekedésében lépnek most első ízben egész programmal elő a harmincévesek.

Albrecht Dezső — a csoport legjobb képességű tagja — Kisebbségi realpolitika címen a

politikát állítja be a nemzetkisebbségi program középpontjába. Ebben az öncélú és a bajok igazi lényegét leplező politizálásban, mely semmivel sem különb a 68-as kor közjogi vitáinál, éppen úgy nem bízunk, mint abban a kiengesztelődés szellemében, amit a cikk írója szerint a románságnak kell megkezdnie. A román és magyar burzsoázia már kiengesztelődött a csucsaik pak-tum óta, az új román nemzedék pedig nem fogja önzetlenül az állami állások egy részét a magyar középosztálynak átengedni, amikor maga is fokozatosan proletarizálódik. — A szociális kérdést Petrovay Tibor oldja meg gazdasági „és morális“ alapon, azzal a frappírozó naivsággal, hogy „a kapitalizmus és a szocializmus nagy távolsága között ifjúságunk a minden ellentéteket áthidaló középutat választja“, azért, „mert küzdelme osztályfeletti kell hogy legyen.“ Ez az arany középút az (a kooperatizmus) ami mellett esetleg be lehet hozni a magyarság „általános kisebbségi közadóztatását“ is. Ezzel az idealista közgazdasági következtetéssel nem csoda ha szerző odakonkludál, hogy a „szociálisabb közszellem“ és a „karitatív munka“ kiszélesítését tartja a válság megoldása szempontjából elsőrendű feladatnak.

A legújabb közszereplő generációnak a harminc évesekhez való csatlakozását jelenti Venczei József cikke a magyar főiskolai ifjúság mozgalmának kibontakozásáról. Határozott szociális érzékkel, de annál határozatlanabb szociológiai felkészüléssel igyekszik kimutatni, hogy „az erdélyi magyar középosztálynak s ez osztály utánpótlását jelentő erdélyi magyar főiskolai ifjúságnak jövője csakis a dolgozó tömegekkel való szolidáris összefogás útján biztosítható“, ami megtévesztően hasonlít a tiszta szocialista tételhez, bár a

lényeg Venczel Józsefnél mégis csak az, hogy a középosztály el akarja magát tartatni valakivel. Az ifjúság széles tömegeiben terjedő történelmi materialista világnézetet szintén megállapítja Venczel, de ezzel egyenlőrangúnak igyekszik feltölteni az „ifjú katolicizmus” keresztényszocialista törekvését, amihez pedig sem európai, sem erdélyi viszonylatban nincs objektív alapja. Vita Sándor cikke foglalja össze legteljesebben azt a bizonytalanságot, amiben a harmincéves korosztály él s egyedül ő ismeri be, legalább részben, hogy az ifjúsági mozgalmakat anyagi mozgatóerők hajtják. A gyökeres megoldást azonban részletmegoldásokkal igyekszik megkerülni. Az ifjúságot új, gyakorlati pályák felé kell irányítani, eh kell készíteni a végzetek kataszterét, be kell szervezni a felvevő területeket. Nem látja, hogy az a társadalmi rend, amelyik az árutermelés és fogyasztás összhangba hozására nem képes, az nem képes a intellektuelekben való termelést és fogyasztást sem egyensúlyban tartani. — Vita Zsigmond lehetségesnek tartja az elveszett szocialisták és kommunisták visszanyerését a Magyar Pártba, ha a Magyar Párt a nemzeti kultúrát helyezi programja központjába. „A faji talajba gyökeresze, a hazai nedvektől öntözve a nemzeti pallántát az európai horizontra kell kihozni, ahol együtt virulhat a többi növényekkel.” Nekünk nem adatott meg, hogy higyjünk ezekben a szóvirágokban s a gazdasági és nemzetiségi elnyomás korában csak egy kollektív társadalom keretében tudjuk elképzelni az eddig elnyomott kultúrák kibortakozását, „miután a kulturális öntudatosodásnak is gazdasági előfeltételei vannak.

Végül pedig ne a harmincévesek, hanem a statisztika

adatai beszéljenek. A kolozsvári egyetemen 1928/29-ben mintegy negyven magyar hallgató végzett, 1929/30-ban már 59 s bár pontos számok nem állanak rendelkezésünkre, ez a szám állandóan növekedik. Ha ehhez még hozzászámítjuk azokat, akik a bukaresti főiskolákon, a temesvári műegyetemen és a nagyváradijogakadémián végeznek és számbevesszük a mindinkább ritkuló elhelyezkedési lehetőségeket, meggyőződhetünk arról, hogy az erdélyi fiatal magyar értelmiség proletársorsra van ítélve. Ha a harmincévesek még a középosztály nemzetmentő messiánizmusának álláspontján is vesztegelenek, az utánuk következők már utban vannak a konzekvenciák levonása felé.

(Arad) Könyves Tóth László

AZ ÉLŐ MARX. Trierben, a ház előtt, ahol született, horgkeresztes zászló lobog, s hazája vezetői kormányprogramot csináltak tanításai foglalatának. a marxizmusnak a kiirtásából. A férfinak, akinek világviszonylatban való jelentőségét nem multa felül más német, ennek a férfinak halála 50 éves évfordulóját megünnepelni a szülőföldje betiltotta. Különös sors, de nagyon talál Marxhoz. Marx személyesen alig vette volna tragikusan ezt a tilalmat. Egész életén keresztül harcolt s ez azt jelentette, hogy kész volt a sikertelenségeket is vállalni és tovább haladni a célja felé. Semmi sem állt távolabb tőle, mint sikert és hódolatot igényelni maga-magának. A már kora ifjúságában emigrációba kényszerült örök „menekült” csak egy feladatot ismert: a modern dolgozók megszervezését és harcbevetését a polgári világ ellen s mindezekhez a legélesebb tudományos fegyvereket adni a kezükbe. Az új szocialista társadalmi rendért való harc volt a célja egész életén keresztül. S

ebben a harcban egy olyan óriási méretű tudományos és szervezeti munkát végzett, ami még az ellenfélnek a megbecsülését is ki kell hogy vivja.

„Marx a 19. század egyik legzseniálisabb gondolkodója. Hatása felmérhetetlen. Elvei: a marxizmus reformokat kényszerített ki. A szociális reformok Marx eszméinek eredményei. A szellemi áramlatokra a kormányok politikájára, mindenre hatást gyakorolt a marxizmus. Még az egyházakban, a művészetekben és a filozófiában is érezhető a hatása. A szociálista gondolat felmerül mindenütt és megveti a sarkát. Marxé az érdem, hogy tanáival rendezte a „vajudást és fejlődést előkészítette.“

Az előbbi szavak korántsem egy marxista szavai, hanem olyasvalakié, aki Marxot kritikus szemmel nézi. T. G. Masaryk szavai ezek 1907-ből. Mily nehéz ezeket a szavakat összhangba hozni azokkal a mozgalmakkal, amelyek úgy vélik, hogy a marxizmus az erőszak eszközeivel egyszerűen megszüntethető?

A marxizmus maga eleven része napjainknak. Ha a marxizmust tényleg kiirtanák, úgy ez évtizedekre vetné vissza a fejlődést. Nem is említve, hogy a marxizmus bizonyos terminusai a mai ember tudatának állandó tartalmai lettek. A „kizsákmányolás“, „értéktöbblet“, „osztályharc“, stb. szavakat olyanok is használják, akik különben a marxizmusról nem tudnak semmit. A marxizmus azonban mindenekelőtt napjaink osztályszerkezetének a kifejezése. A termelési viszonyok elemzése, a kapitalista társadalom bírálata s azoknak a szociális erőknek az ábrázolása, amelyek alkalmasak arra, hogy a gazdasági fejlődést egy magasabb síkra vigyék, semmiféle más rendszerben nem nyertek oly tökéletes és arányo-

san kiegyensúlyozott kialakítást, mint Marx szellemi hagyatékában.

Marx életcélja volt „a modern társadalom gazdasági mozgástörvényeinek a leleplezése.“ Felfogásában minden történeti-társadalmi formát a hozzátartozó termelési viszonyok határoznak meg. Ezen nyugszik a történelmi materializmus általa kiépített rendszere. Ezen nyugszik a kapitalista társadalom felett gyakorolt kritikája is. Az egész történelem két osztály: az „elnyomók és elnyomottak“ összecsapása. „Minden eddigi társadalom története“ — mondja a Kiáltvány híres helyén — „osztályharcok története“. A kapitalista társadalmi forma s a rá jellemző áru-termelés elemzése során dolgozza ki Marx főművében (Das Kapital) rendszere gazdasági kategóriáit, amelyek a „profit“ és az „értéktöbblet“ fogalmában csúcsosodnak. Hogyan jön létre az értéktöbblet? Az értéktöbblet forrása az emberi munkaerő. A tőkések megvásárolja a munkaerőt (amely Marx szerint árú), mint minden más árut értéke szerint, amit ugyancsak „az előállításához társadalmilag szükséges munkaidő (ebben az esetben tehát a munkás és családjának a fenntartása) határoz meg. A munkást azonban nem kárpótolja teljes megvásárolt munkaejéért, hanem „felesleges“ munkarejének egy részét mint fölös terméket, illetve értéktöbbletet megtart magának.“

Ebből a fogalomból kiindulva jut el egy csomó közbeeső analízis révén Marx a „kapitalisztikus akkumuláció“ fogalmához, amely legmagasabb formájában a monopolkapitalizmushoz vezet.

„Minden egyes kapitalista egy csomó más kapitalistát üt agyon. A sok kapitalistának a kevés kapitalista által való kisajátítása révén fejlődik a munkafolyamat

korporatív formája; a munkaeszköz átváltozása csak közösen alkalmazható munkaeszközzé, valamennyi nép elmerülése a világpiac hálózatába s ezzel a kapitalisztikus uralmak nemzetközi jellege. A tőkemágnások állandóan csökkenő számával párhuzamban nő a tömegek nyomora s az állandóan szaporodó s a kapitalisztikus termelési folyamat által felvilágosított, összszeverbuvált és organizált munkásosztály elégedetlensége is. A monopolisztikus tőke annak a termelési módnak lesz az akadálya, amely vele és általa virágzott fel. A munka eltársadalmasodása eléri azt a pontot, amikor a kapitalisztikus burkolat már elviselhetetlen számára. A saját maga kereteit feszegeti. A kapitalisztikus magántulajdon órája ütött. A kisajátítók kisajátítása következik." (Kapital.)

Igy ábrázolja a fejlődést. Annak a tudósnak a forradalmi perspektívája ez, aki egy friss társadalmi osztálynak, a bér munkásoknak a szolgálatába állt. Az eddigi fejlődés igazolja, hogy azoknak a tanulmányoknak, amiket a londoni Britisch Museum könyvtárában végzett, óriási politikai hatásai vannak. A marxizmust sok vereség érte, általában azonban meg kell állapítani, hogy a marxizmus befolyása erősen felfelé ívelő vonalat mutat. Ha a marxista elméletnek a gyakorlatba való áttetésében itt-ott erős ellentétek is jelentkeznek s ha Marx szellemi hagyatékának örököseül többen, (sőt igen sokan) jelentkeznek, még sem tagadható, hogy a marxizmus a háború óta a tudományos elmélet birodalmából a politikai gyakorlat terére lépett, s ott, bármennyire harcognak is ellene, meg is marad. (Sp.)

ÚJ OROSZ FILMEK. Neubabelsberg, Hollywood és Joinville-ben előfordul, hogy egy filmateliéből vendéglő vagy akár kolostor lesz. Azt azonban, hogy egy vendéglőből vagy papi szemináriumból filmatelié legyen, csak Oroszországban lehet megérni.

Azon a helyen, ahol egykor Rasputin orgiáit ültte, a Jar című kereskedők vendéglőjében, ma Pudovkiné a szó. Itt készültek leghíresebb filmjei, a Gorkij-féle „Az anya” és a „Tíz nap, amely a világot megrendítette.” Ugyancsak itt vette fel első hangosfilmjének, „A szökevény” tömegjeleneteit. Az egykori papi szeminárium termeiben és sötét folyosóin, ahol 15 évvel ezelőtt a kispapok félénk lépései hangzottak, ma Barnett dolgozik, aki nek vigjátéka „Moszkva, ahogy sír és nevet” az első Nyugatra került szovjetvigjáték. Ugyancsak itt készül „A határ” című új hangosfilmje. Ugyancsak itt dolgozik most Kuleschow, Eisenstein és Pudovkin mestere a „Horizont” című hangosfilmen, amely egy Amerikába vándorolt zsidó sorsát és Oroszországba való visszatérését mutatja be.

Az előbbi ateliéket fentartó filmtársaság az orosz filmiparban különleges elbánásban részesül. S korántsem azért, mert a külföldre exportált filmek 60 százaléka tőlük kerül ki, hanem mert az egyetlen filmtársaság, mely a Sojuskino Trust-on kívül áll. Ez a filmtársaság darabjainak témáit a legkülönbözőbb területekről veszi s nem korlátozódik kizárólagosan a mai vagy a cári Oroszországban lejátszódó eseményekre.

Rövid áttekintés az éppen munkában lévő és nemrég befejezett filmek felett képet nyújt a feladatkör szélességéről. Schelabuski, aki a „Postamester” című némafilmjével világírkert ara-

tott, most fejezte be „Prosperity” című amerikai témájú hangosfilmjét. Schneiderow, a Pamir-expedíciófilm rendezője, „A proletár turisztika” címmel szintén hangosfilmet készített. Pudovkin „Szökevény”-e részint egy nyugateurópai nagyváros munkásnegyedében, részint Oroszországban játszik, Mutanow „Áruló”-ja Nyugateurópában.

Az ennél a filmtársaságnál dolgozó külföldi rendezők nagyrészt szintén nemzetközi témákat választottak. Így Piscator („Aufstand der Fischer von St. Barbara”) Richter („Metall”) és Balázs Béla, aki Leuter nevű orosz rendező társaságában magyarországi tárgyú filmet forgat. („Ég a Tisza.”) Ezzel szemben a szintén külföldi Joris Ivens orosz „Komszomol” című filmjében a mai orosz ifjúság szerepét mutatja be a szocialista építésben.

A filmtársaság fiatal rendezői majdnem kivétel nélkül mind külföldi tárgyú filmekkel lépnek a nyilvánosság elé. A sokatigérvő fiatal Paskov „Nyugaton lehanyaglik a nap” című filmjében egy hatalmas méretű bérharcot visz vászonra. Njemolajew „Rudi karrierje” egy fiatal mérnök sorsát vetíti. Stolper „Réz” című filmjének középpontjában a külföldi specialista problémája áll. Gyermekfilmet forgat Barskaja, a fiatal generáció tehetséges rendezője. Ennek a filmnek a sikere, beavatottak szerint, felül fogja múlni az eddigi gyermek-filmeket.

A filmtársaság évente körülbelül 30 filmet készít. Egyvidejűleg 12—16 van munkában. Ennek a produkciónak a keresztülvitelére nagy apparátusra van szükség. A vállalat 1200 munkással és alkalmazottal dolgozik, köztük nem kevesebb, mint 30 olyan rendezővel, akik már világhírűek. Valamennyi atelié han-

gosfilm felvételére is alkalmas. A hangosfilm felvévés Tagger orosz mérnök „Taggephon” rendszerével dolgozik.

A régi papi szeminárium homályos korridorjai eltűntek. A helyiségeket óriási költséggel hangosfilmateliekké alakították át. Hét különböző nagyságú terem áll rendelkezésre. Az épületben nyert elhelyezést a nagy, levegős konyha is, ahol naponta több mint ezer ember számára főznek. Az étkező vidám világos színű terem. Hasonló változáson ment keresztül a régi Jar vendéglő. A filmtársaság csupán ebben az évben hárommillió rubelt adott ki átalakításokra.

A filmtársaság szociális be rendezése kiválóan organizált. Ma, amikor úgy Amerikában, mint Németországban a filmipar összeomlása aktuális, az oroszok filmipara busás nyereséggel dolgozik. A fenti autonóm társaság az elmúlt évet, ellenére hatalmas építkezéseinek, több mint egymillió rubel tiszta nyereséggel zárta le s 1932 első felében a nyereség már is több mint 800 ezer rubel.

Mint Oroszország legtöbb vállalata, úgy ez a filmtársaság is maga látja el magát. A társaság étkezője 40—120 kopekért ad ebédet. Az ellátást a különböző termelési szövetkezetekkel kötött megállapodások biztosítják, azonkívül, hogy saját dísznő és nyul tenyésztettel és konyhakertszettel rendelkezik. A filmtársaság alkalmazottai zárt kooperatívát alkotnak.

A filmtársaság vezetősége legfontosabb feladatának az új erők kiképzését tekinti, viszont nemcsak új rendezők kiképzését szorgalmazza, hanem a technikai segéderők kiképzésére és továbbfejlesztésére továbbképző tanfolyamok látogatását teszi úgy technikai, mint színészi és rendezői alkalmazottainak lehe-

tővé. A filmnél dolgozók fejlődésnek oly utjai nyílnak így meg, melyeket sem Hollywood, sem Neubabelsberg, de még Joinville sem tud nyújtani. (Berlin) (V. E.)

VILÁGPOLITIKAI PROBLÉMÁK

A JAPÁN IMPERIALIZMUS UTJA KÓREÁTÓL MANDZSURIÁIG

Koreát 1910 augusztus 29-én anektálta Japán. Az 1905-ben leverte cári Oroszországtól nem kellett tartania. China viszont már akkor méhében viselte azokat a szociális átalakulásokat, amelyek a későbbi nemzeti felkeléshez vezettek, s aminek még ma sincs vége. Egyébként is China volt már akkor is a világ imperialistái szemében az az osztozkodó terület, amelyből a szomszédságban lévő Japán is alaposan ki akarta venni a részét s nagyszabású hódító terveit is erre alapította. Japán a világháborút arra használta fel, hogy erőit szervezze, hadseregét, hajóhadát és technikai felkészültségét a lehető legmagasabb fokra emelje s éppen Koreából akarta azt a hadterületi bázist kiépíteni, amelyre további műveleteiben támaszkodhatik. Óriási befektetéseket eszközölt Koreában. Védő vonalakat emelt, flottája számára hadikikötőket épített, igyekezett a koreai mezőgazdaságot intenzívvé tenni s minden tekintetben alkalmas tereppé arra az időre, amikor China belseje felé indul, hogy újabb területeket ragadjon magához. Hogy ilyen esetben mennyire nem számít az imperialista hódítónak az, hogy a benszülött lakosság miként vélekedik az ő bőrére végrehajtott műveletekről, azt éppen Korea példája mutatja legjobban. A koreai őslakosság a legkevésbé sem volt elragadtatva a japán kultúra áldásaitól s a japán tőke beözönlésétől, miután az a többlet munkaalkalom, amit a beözönlő japán tőke hozott magával Koreába, egyuttal rettenetes elnyomással is járt. Nyilvánvaló, hogy a japán imperialisták nem azért siettek Korea földjére, hogy ott kiépítsék a koreaiak nagy nemzeti kulturáját s testvérkezet nyújtva megteremtsék az ottaniak teljes jólétét és megelégedettségét, hanem, hogy egyrészt befektetett tőkéiket a gyarmatpolitika ismert eszközeivel százszorosán visszaszerezzék, másrészt, hogy új hadikalandjaik számára megbízható és fegyveresen jól megrakott hadtápot teremtsenek.

Furcsa ellentmondása az imperialista haditaktikának, hogy mikor egy gyarmati területen arra rendezkedik be, hogy e terület lakosságát a maga céljainak szolgálatába állítsa, ugyanakkor kénytelen kapitalista módon belefogni a lakosság legnagyobb mérvű kizsákmányolásába, ami ritkán hoz jó eredményeket. Az imperialista gondolkodás azonban a fegyverek erejére s egy csomó kulturpolitikai tényezőre támaszkodik, amelyek segítségével igyekszik hátat fordítani a benszülött lakosság legelemibb érdekeinek. Kilencévi boldog birtoklás és nagy befektetések után, mikor semmi jel sem mutatott arra, hogy a koreai lakosság ne alkudott volna meg japán uraival, Korea fővárosába, Söulba eltemették Koreának utolsó nemzeti királyát. Erre az alkalomra több százezer ember gyűlt össze a fővárosba. Ez 1919 március 1-én történt. Miután sem Korea, sem Japán nevükön kívül nem nagyon vettek részt a világháborúban, sem semmi panasz nem volt hallható az új japán büszkeség, Korea részéről, egészen meglepően hatottak a be nem avatottak részére az ott bekövetkező események. Az az alkalom, hogy egy királyi temetésre Korea minden részéről ezren

és ezren gyűltek össze s ott hirtelen kieserélték nézeteiket, elég volt arra, hogy visszatérve az ország minden részébe, egyszerre minden sarkában a tartománynak nagy nemzeti felkelés törjön ki. A nemzeti felkelésnek a jelszava: „Korea a koreaiaké, elszakadni Japántól!” A felkelők megtámadták a középületeket, elfoglalták a vasutvonalakat, befészkeltek magukat a kaszárnnyákba, s mindenüvé kitétték a nemzeti lobogót. A meglepett japán katonaság eleinte egészen gyöngének mutatkozott. Csak hónapok múlva sikerült a felkelést elfojtani s akkor bekövetkeztek a legkegyetlenebb rendszabályok. Egész Koreán keresztül büntető expedíciók vonultak, a lakosságot példaadó módon mérszárolták. Többek között Namyang, középkoreai kis faluban megtörtént, hogy a japán katonaság találomra összeterezt a falu templomában több mint száz embert, a templomot gépfegyverekkel vette körül s azután felgyújtotta. Senki sem menekült meg a tüzhaltól. Ilyen esetek garmadával fordultak elő. Az elfogottak száma meghaladta a huszezret s ezek még ma is Korea különböző börtöneiben senyvednek. Az a tanulság, amit ez a felkelés a lakosságra gyakorolt, igen mély nyomokat hagyott Koreában. Egyrésztől megtanulták azt, hogy nem elég egy jelszót kimondani ahhoz, hogy a felkelés eredménnyel járjon, másrészt nem elég a nemzeti fellobbanás ahhoz manapság, hogy a szásrétű finoman komplikált s az összlakosság érdekeit felölélő szociális alapkérdéseket meg ne tárgyaljon és határozott program alapján fel ne göngyölítsen. Azóta Koreában a nemzeti mozgalomnak igen széles szociális programja van, s ez a program dominálja az egész mozgalmat. S a proletáriátus, mint az osztályhare alapján és célkitűzésekkel rendelkező elem viszi benne az elhatározó és kezdeményező szerepet, amely a japán imperiálistáknak legalább annyi gondot okoz, mint az anyaország proletáriátusa. A japán imperiálizmus a Koreai felkelés után, ellenére annak, hogy azt leverte — gondolkodóba esett mert messzemenő terveinek primér bázisát látta veszélyeztetve. Tehát szigorúbban és csapatokban bővebben szállta ugyan meg Koreát, de ugyanakkor megkísérelte, hogy némi látszat szabadságokat engedélyezzen. Így megengedte a nemzeti sajtó megjelenését, gyülekezési szabadságot biztosított, sőt elismerte a lakosság nyilvános jogát arra, hogy pártokba szervezkedjék. Ez tulajdonképpen nem azért történt, mert egy magasabb rendű politikai belátásból fakadt, hanem mert nyilvánosan sokkal könnyebben leleplezi minden egyén és minden alakulat önmagáról, hogy mik a szándékai, s hogy e szándékoknak kik a mozgatói. A japánok rájöttek arra is, — miként az angolok a saját gyarmataikon — hogy a nemzeti függetlenség igen tág jelszó ahhoz, hogy abba Korea lakosságának valamennyi rétege beletartozzék. Az u. n. kulturpolitika bevezetésével, ami nem más, mint a sajtó, a mozi, az iskola és az egyház az anyaállam javára való befolyásoló hatalma, valamint a japán tőkéseknek koreai tőkésekhez való közeledése, a profit egy részének megosztása révén, — elérte a japán közigazgatás, hogy kitapogatta az ellentéteket az őslakosság belső rétegei közt s azokat a maga javára használta fel. Sőt, miután a koreai őslakosságban sem vallási sem nemzetiségi ellentét nincs, kénytelen volt azon elemek figyelmét, — akik azelőtt szintén a nemzeti mozgalom mellé kötötték le magukat, de akik tőkés viszonylatban számbajöhettek, — felhívni arra, hogy helytelen utakon járnak, amikor nem osztályszempontból nézik sorsuk hovatarozását. S hogy osztályszempontból nem a koreaiak nagy többségéhez, hanem a kapitalizmust védő japán beözönlő erőkhöz természetesebb a kapcsolatuk! Miután ezt az érvelést kölcsönökökkel és a koreaiaknak japán vállalkozók üzletkörébe való bekapcsolásával si-

került bebizonyítani, a koreai nemzeti mozgalom rövidesen tényleg más arculatot nyert. Kivált belőle az a réteg, amely ma a koreai belső tökésoztályt képviseli s amely miután azelőtt szoros nexust tartott az őslakossággal, sőt a nemzeti forradalomban is résztvett, igyekezett annak irányítását is átvenni; ezek az új eszközök csaknem hasonlóak a Ghandiéhoz s arra tanítanak, hogy a Japántól való elszakadás nem feltétele a nemzeti szabadság kivívásának. Ez a késői termés azonban az elkeseredésében és tapasztalataiban nagy utakat megfutott koreaiak nagy részét, már gyökerében nem téveszthette meg, úgy, hogy nem maradt más hátra a japán megszállóknak, mint megelégedni azzal az az eredménnyel, amit a lakosság osztályvonalainak az éles beállításával elértek, másrésről, az 1919-es forradalom után életbeléptetett engedményeket csak azon elemek részére kamatoztatni, akik a japán megszállók intencióit megértették és magukévá tették, viszont teljes szigorral eljárni azok ellen, akik erre az útra nem voltak hajlandók követni őket. Annak bizonyítására, hogy ezek a tömegek túlsúlyban vannak elég legyen felemlíteni, hogy magában az 1932-es évben 18.000 olyan egyén került fogságba, akik nem voltak hajlandók az új nemzeti jel-szavakat zengő koreai kapitalisták igazságait elfogadni. Ez magával hozta azt is, hogy a koreai lakosság nagyrésze most már nemcsak a japán, hanem a koreai tőkéssekkel is hadilábon áll.

Japán bizonyítékai a koreai tőkésék részére, akik hajlandók voltak a koreai őslakosságot hátbatámadni s a japán imperializmus érdekében zászlót bontani, kézzelfoghatóak. Mig Japánnak Mandzsúria megszállása egyelőre csak költséget, óriási befektetéseket és nagy vér-áldozatot okoz, addig a hozzá elég közel lévő koreai kapitalisták máris dörzsölik a kezeiket. A japán katonák fokozatos előnyomulása óta a koreai kereskedelmi mérleg Korea tőkéseinek nagy örömeire igen szép változásokon ment keresztül.

	Korea behozatala	Korea kivitele	Mérleg
1931 évben	33,111.000 Yen	10,643.000 Yen	12,468.000 Yen
1932 évben	42,204.000 Yen	28,180.000 Yen	14,041.000 Yen
Többlet	8,890.000 Yen	17,517.000 Yen	

A legfontosabb kereskedelmi cikkek átcserélése a következő mérleget mutatja Yenben: *

Behozatal	1931-ben	1932-ben	Kivitel	1931-ben	1932-ben
Köles	8,512.000	16,025.000	Halfélék	1,112.000	1,796.000
Szójabab	3,418.000	3,354.000	Cukor	1,386.000	2,350.000
Só	547.000	1,058.000	Gyapotfonál	331.000	1,242.000
Nyersselyem	7,151.000	7,944.000	Készgyapot	1,199.000	5,893.000
Szén	3,865.000	3,588.000	Gummicipők	533.000	1,007.000
Babfélék	2,846.000	2,529.000			

Ezek az adatok elég számszerűen mutatják, hogy a koreai kapitalisták érdekei hovatovább mind szorosabban fűződnek a japán imperializmus előretörő érdekeihez. Különösen tekintetbe kell venni még azt is, hogy Japán megígérte a koreai érdekszövetségeseknek, hogy egy hatalmas fegyvergyárat is létesít, ami most nagyon aktuális s bizonyára nem rossz profitot hoz majd. Ugyancsak a koreai nagyiparosok szövetsége volt az, amely táviratban üdvözölte San-Kai-Sek tá-

* Az adatok a Koreában megjelenő „Dong-A-Ilbó” c. gyáriparosok lapjának 1933 január 18-i számából valók.

bornokot abból az alkalomból, hogy nem tulságosan igyekezett a japán előretörést megakadályozni. A távirat hangsúlyozza, hogy a két testvérnép közötti véres leszámolás a kultúra és az emberiség nevében minden eszközzel megakadályozandó. S ők a koreaiak örvendenének legjobban, ha a nemes tábornok az ellenállás tervéről az emberszeretet nevében végleg lemondana.

*

Japán az első fegyveres lépést Mandzsúria megszállására 1931 szeptember 18-án tette. 1932 év végéig a halottak száma kínai részről 458.235 volt. Ebben a számban benne van úgy a polgári lakosság, mint a rendes katonaság, s a szabadesapatok halottai. Chailars városkát (Hailunkiang-tartomány) a japánok elfoglalták. A városka lakossága azonban szabadesapatokká alakult és kiverte a japánokat. Másnap japán repülőgépek jelentek meg és a várost a földdel tették egyenlővé. 1931 november hóban a japánok megtámadták Naho városát, a bombavetésben először 20 nehézlöveg repült alá, később gáz és végül gyújtóbombák. A lakosság nem tudott elmenekülni. Tunghua városát szabadesapatok védték. Több mint 100 repülőgép adta meg erre a japánok válaszat. Jei-Szi-nél a koreai határ közelében a kínai szabadesapatokhoz koreai felkelők csatlakoztak. Amint ezt a japánok észrevették, azonnal büntető expedíciót küldtek a saját tartományukba s az ottani lakosságból egészen önkényesen több mint 500 nőt, gyermeket és férfit elretentő például lekasaboltak. Ez év januárjában támadták meg a japánok Sanghaikvang városát. A támadás tengerről, szárazföldről és repülőgépről történt egyszerre. A menekülő polgári lakosságot ágyukból, zárótűzzel üldözték. Mikor bevonultak, több mint 4000 holttestet számoltak össze. Kailu városát (Jeholtartomány) ez év elején már ötször támadták meg repülőgépekről. A város ma teljesen romhalmaz. 1932 szeptemberben a legfontosabb mandzsúriai ipartelepeken a japánok rávetették magukat a munkásságra, akik nem hunytak szemet a betörő ellenség előtt. Miután a falvak parasztsága segítségül sietett a városi munkásságnak, a japánok egymásután perzselték fel a mozgásban lévő falvakat. Pin-Sing nevű nagy faluban a japánok úgy jártak el, hogy a falu összlakosságát, mintegy 2500 embert, gyermekekkel, öregekkel, nőkkel egyetemben egy nagy juhkaramba terelték össze és minden oldalról gépfegyvertűz alá vették. Egyetlen élő embert nem hagytak hirmondónak. Mikor a szabadesapatok a vasutvonalakat védték, a támadó japánok a vasut mentén lévő erdőket kiirtatták a parasztsággal. Sőt a vasuti sinek mellett lévő széna és szalmakazlakat is fel kellett gyujtsák a parasztságot, hogy a szabadesapatok ne találjanak fedezéket. Később egy rendelet jött ki, amely megparancsolja, hogy a vasutaktól számított két kilométer távolságban a földeket nem szabad felszántani és minden fedezékül szolgáló árkot be kell tömni. Mandzsúriában a japánok az elfogott szabadesapatok, munkások és parasztságot részére a kivégzésnek egy ötletes módját találták ki. Egy embermagasságú kőre hatalmas kardot feszítettek. Az elfogottakat megláncolva és bekötött szemmel a kard felé kergették egyenként. Az így oda-kergetett rabok fejei az üresen maradt oldalra potyogtak, a résztvevő japán katonaság nagy hahotája közben. 1932 eleje óta a japán hatóságok Donghua, Jutung és Singau tartományba 12.000 felfegyverzett, fiatal japán telepest hoztattak, akik az elkobzott földeket kapták. Segédgyerekekül kaptak még két nagy ágyút és tíz gépfegyvert. A telepesekek minden megmaradt nagyobb községbe települtek be s a japán hadvezetőség segítségével egy olyan rendszabályt alkalmaznak a jelenlévő kínai lakossággal szemben, amit a japán hatóságok Formoza

szigetén már alkalmaztak s úgy látszik, egészen jól bevált. Eszerint a rendszabály szerint a falú minden 10. családjá egy egységet képez. Ha ennek a 10 családból álló egységnek bármely tagja akár támogatja a szabadesapatokat, akár maga áll be abba, a telepéseknek joguk van mind a tíz családot egyetemlegesen felelősségre vonni és irtalom nélkül kivégezni. Mindezen rendszabályok ellenére, a koreai és mandzsuriai szabadesapatok száma és ellenállása egyre nő. A japán hatóságok a „Shanghai Evening-Post“ érdeklődő tudósítójának 1932 közepén a következő felvilágosítást adják: a szabadesapatok száma Mandzsuriában kb. 69.000 ember. A „nagy harcosok“ és a „vöröslánc“ csoportja 16.000 ember. „Hivatásos felfegyverzett rabló“ 62.000, a „Parasztrablók csoportja“ 65.000 ember. Összesen 212.000 ember, akik a felkelésben önkéntesen, a kínai hadseregtől függetlenül, sőt legtöbb helyen annak halogató mozdulatai ellenére résztvesznek, sőt azóta számuk jóval megszaporodott. Ezeknek a szabadesapatoknak óriási befolyása van a kínai lakosságra, akikkel szoros összeköttetést tartanak fenn, mintahogy az másként el sem képzelhető. De nemcsak a lakosságra vannak nagy hatással, hanem még a szemben álló japán osztagok egyes alakulatait is megközelítették és ott meglehetősen nyugtalanságokat okoztak. Így 1932 októberében a Baitsünben (Hailunkiáng tartomány) állomásozó Pu-Bin-Suan vezetése alatt álló 4000 főnyi katonaságot lázították fel. Ez a katonaság vezető tisztjeit félretolta, csatlakozott a szabadesapatokhoz, s az ellenük vezényelt japán ágyus üteget igen elkeseredett küzdelemben lefegyverezte s a szabadesapatok rendelkezésére állította. Ma is ezek keretei között harcolnak tovább. A Reuter-ügynökség jelentése szerint, amikor a szabadesapatok Anda nevű városkát megtámadták a város felmentésére érkezett charbini 2 brigád katonaság fellázadt és csatlakozott a felkelőkhöz. 1932 novemberében a „Sunli“ páncélos légénységét szállították partra és küldték a szárazföld belsejébe a szabadesapatok ellen. A tengerészek azonban ütközet előtt vezénylő tisztjeiket félretolták és a szabadesapatok táborába mentek át.

Ezek a példák még elenyésző csekélyek arra, hogy belőlük meszesemenő következtetéseket vonjunk le. Azonban minél tovább kell a japánoknak imperiálista álmaik kivitelére a háborút folytatni, annál inkább valószínű, hogy ezek a példák a mindenféle szociális elfojtottság következtében ismétlődni fognak. Így az az évtizedes fáradozás, amely a japán imperiálista agyakban az 1905-ös orosz győzelem után megfogamzott, amely nem látta a lehetetlent sem legyőzhetetlennek, igen tövises úton kell még végig haladjon. Ennek a tövises útnak amely Koreától Formózáig át Mandzsuriáig s talán még tovább akar vezetni, talán éppen azok lesznek legfürgébb töviszurói, akikkel az imperiálista hatalom legkevésbé szokott számolni, mert nem is szabad számolnia, ha háborút vezet. Ezek az ellenlábasok pedig minden időben éppen azok a háborúban nélkülözhetetlen csapatok, melyek épp háború közben tanulják meg, hogy lehet tisztek nélkül is harcolni.

(Berlin)

Babos Antal

S Z E M L E

A NÉMET POLITIKAI PÁRTOK SZOCIOLÓGIÁJA

Minden valóságos demokráciában a közösség élete a politikai pártokon keresztül jut kifejezésre, az egyes néprétegek, a különböző osztályok vágya és akarata a pártokban nyer konkrét testet, megfogható valóságot. Ezért egy modern demokratikus közösség életének analízise tulajdonképpen egyet jelent pártjainak szerkezeti analízisével. De mintahogyan a valóságos demokrácia nem régi, a társadalmat tanulmányozó tudomány se régen jött rá, hogy a pártokon keresztül kell hozzáférköznie a politika megértéséhez. A politikai pártok tudományos analízise még igen kezdetleges stádiumban van ma is, Robert Michels alapvető kutatásai óta alig találkozzunk rendszeres vizsgálatokkal e területen. Annál nagyobb érdeklődéssel nézünk a berlini német politikai főiskola tanárának, Sigmund Neumannnak könyve elé, mely feladatátul tűzi ki a német háború utáni politikai pártoknak, történelmi helyüknek, meghatározó erőiknek és politikai súlyuknak analízisét adni.* Tehát egy szerkezeti analízist s ezen az alapon a német pártviszonyok konkrét rajzát. „A legszigorúbb tárgyalgossággal szándékával.” — mondja a szerző és tegyük hozzá mindjárt, az ismert mindent ellágyító mottóval: Megérteni annyi mint megbo csátani.

Mindenekelőtt nagyon helyesen megállapítja, hogy a politikai pártok csak megnyilvánulásai egy sokkal szélesebbkörű politikai valóságnak. S ami ma a pártok krízisének látszik, sokkal inkább magának a demokráciának, a gazdasági-társadalmi világnak, magának az európai embernek a krízise. Ez a túl bő és ezért elmosódó meghatározás hozza azután magával, hogy a kivitelben nem nyer alkalmazást s a pártok gazdasági háttérükön nyugvó valóságos analízise helyett egy csak a felületen mozgó strukturanalízist kapunk. De ezeken a határon belül a könyv érdekes, sok tévedése s a legszélsőbb jobb oldallal szemben elfoglalt igen óvatos magatartása ellenére is.

Legrészletesebben az SPD-vel, a német szociáldemokrata párttal a háború utáni Németország kétségtelenül eddig legnagyobb szerepe játszott pártjával foglalkozik. S mert kétségtelenül ez a párt az melynek tartalma a novemberi forradalom következtében a legnagyobb mértékben megváltozott. Az SPD az új német államban elhatározó tényezővé lett. S a novemberi forradalom egyértelmű állásfoglalásra kényszerítette. Választania kellett a demokrácia vagy a proletariátus diktatúrája között moszkvai mintára. Az SPD nem tétozózott, mindjárt egyértelmű frontot választott a demokrácia mellett s a diktatúra ellen. Programja volt: új rend teremtése Németországban radikális demokrata politika útján. Minden más, ami bekövetkezett, csal ennek az első állásfoglalásnak következménye. A weimari nemzetgyűlés összehívása éppen úgy, mint a kompromisszumos alkotmány elfogadása, egészen a spartakisták véres leveréséig. Neumann sok megértéssel viseltetik a német szociáldemokrácia nehéz helyzete iránt s tragikusnak nevezi azt, amit a munkásosztály szempontjából árulás

* Neumann, Sigmund. Die deutschen Parteien. Wesen und Wandel nach dem Kriege. Berlin, 1932.

nak minősítenek. Noske a német munkásság baloldali szárnyának forradalmi megmozdulását tudvalevőleg reakciós tisztek segítségével törte le. „Ismeretes, — teszi hozzá — hogy ez adta meg az első alkalmat a szélső jobb oldali erők koncentrálására, mely később a Kapp-puccsban majd mind erősebb csoportosulásban folytatta támadását a német köztársaság ellen. Így van az SPD-nek nem kis része, saját elenségének megszervezésében.”

A német szociáldemokrácia politikai teljesítményét a forradalom utáni korszakban a következő két formulában foglalja össze Neumann: „Védekezés a káosz ellen” és „A német köztársaság stabilizációja”. Tartalmilag ez nem jelentett egyebet, mint az új állam teljes igenlését s ezzel szükségszerűen egybekapcsolva: forradalom helyett lehetőleg konzervens reformpolitikát, azaz tényleg a revizionizmus teljes győzelmét.

Neumann az SPD alapmagatartását reálpolitikáinak nevezi. „A reális tényezők ezen értékelése azonban, — teszi hozzá — könnyen a kis; látható vívmányokkal való megelégedéshez s politikai merevséghez vezet. Ugy hogy az erősen reálpolitikát folytató politikai párt gyorsan arra az útra lép, melyen a kielégültség és a biztonság lesznek a döntő tényezők. A következménye ennek: elkispolgáriasodás, elboncosodás, korai vénség. Ez az oka annak, hogy a háború utáni német szociáldemokrácia legkirívóbb jellemvonása az elpolgáriasodás.”

Az SPD a munkásozisztály pártjának mondja magát ma is. Neumann a következő tudákos csűrészcsavarással próbálja tisztára mosni az osztályarulás vádjá alól. Előbb megállapítja mint tényt, hogy az SPD mióta az államvezetésben állandóan felelősen részt vesz, szociális összetételében megváltozott. Választóinak osztálytagozódása eltolódott. Neisser szerint 1930-ban az SPD választóknak kb. 40 százaléka a polgári rétegekhez tartozott. „A mandátumszámok jelentősége a parlamentáris demokráciában odavezet, hogy a pártok érdeklődése viszonylagosan lecsökken(!) a választók szociális minősége(!) iránt... s az SPD jobb szárnyán, ha nem az egész pártban, kezdik lebecsülni a szociális osztályfeszültségeket(!) s magasabbra értékelni a politikai összességet(!).” Más szavakkal: feladni az osztályharcot s visszatérni az egységes „nemzet”-hez!

Az SPD elkispolgáriasodása jelentkezik politikai szervezetében is. Az SPD iskolapéldája a jól megszervezett tömegpártoknak. Ütőereje éppen ezen a kitűnő megszervezettségén alapszik. Ez azonban egyuttal a legnehezebb problémája is. Nevezetesen a veszélyben, hogy ez a roppant apparátus önállósodik. Az apparátusnak meg vannak a maga saját törvényszerűségei. A vezetők kell, hogy készen tartsák tömegfeladata számára s megóvják a megsemmisülés veszélye elől. Ez a gondoskodás gyakran öncéllá lesz. De ha ez a véglet nem is áll be, a pártot apparátusa részéről mindig a megmerevedés veszélye fenyegeti. Minden intézményesítés megbénítja egy mozgalom forradalmi erejét s átalakítja tartalmát is. Ezért nem véletlen a szociáldemokrata vezetőségek politikájának sajátos jellemvonása. Uralkodó benne a hivatalnok típus. Németországban legkirívóbb példája volt Hermann Müller.

Neumann azt is látja, hogy a német szociáldemokrácia a szocialista célt is feladta; ez oly szembeszökő, hogy lehetetlen nem észrevenni. Leginkább nyilvánvaló ez a koalíciós politika kérdésében. „Elvileg, — mondja Neumann — az SPD a polgári pártokkal való koalíció mellett van: míg azonban a párt baloldala ezt a koalíciót taktikai lépésnek tekinti a hatalom megnyerése érdekében, addig a párt jobb oldalán ez már a politikai homogenitásra (értsd osztálytalanság) törekvő

demokrácia kifejeződése. A párt ennek megvalósításáért, a demokratikus köztársaságért harcol.“

A német szociáldemokráciát tehát sok jóakarattal ítéli meg a szerző. Ez az „objektív“ jóakarát bizonyos fokig a kommunistákkal szemben is kötelezi, úgy, hogy például a párt összetételéről egészen más véleménnyel van, mint a szokásos polgári és szociáldemokrata felfogás. „Óvakodjunk, — mondja — a kommunista választórétegek lebecsülésétől. Egyáltalában nem lehet ezeket az úgynevezett Lumpen-proletariátussal azonosítani s az sem igaz, hogy kizárólag az állandó munkanélküliek ötödik osztályából rekrutálódnának. S az sem igaz, hogy a kommunista párt, mint gyakran állítják, csak a tanulatlan munkásság köréből szedi hiveit, szemben a szociáldemokráciával, mely ezen felfogás szerint a tanult munkásság pártja volna. Ez tévedés. — mondja Neumann — a német kommunista pártban igen sok magasan kvalifikált proletár van, a KPD legerősebb kerületei a leginkább iparosított vidékei Németországnak s nem egy igen magasan kvalifikált iparágban is meg tudta vetni a lábát. A KPD jobban, mint akármelyik más párt, kimondott osztálypárt s mint ilyen nagy vonzóerőt gyakorol az osztálytudatos munkásságra.“

A kommunista politikai praxis iránt azonban már jóval kevesebb megértést gyakorol a szerző, aki megmarad merev szociológiai absztrakcióiban s ezeken túl nem akar látni. A tartalomtól elvonatkoztatott általánosításai hozzák magukkal, hogy szükségesnek lát párhuzamokat vonni a szélső jobb és szélső bal között s arra a végkövetkeztetésre jut, hogy széles német, hazafiasan beállított rétegeket a kommunista párttól ennek függősége a III. Internationálétól tart vissza. Ez alatt csak azt értheti a szerző, hogy a nemzeti szocialista párt munkás hivei a kommunistákhoz mennének át, ha ez nem hangsúlyozná ki annyira nemzetköziségét.

A strukturális szigorú tárgyilagossága és objektivitása azonban még nyilvánvalóbban megbotlik, amikor átlépi a nemzetiszocializmus küszöbét. Itt a szerző igen óvatosan és halkán lépeget. Pedig akkor még Hitler nem volt birodalmi kancellár. De lehetett hamarosan. „Itt, — mondja bevezetésül mindjárt — aligha van meg a lehetőség a lelkes igenlés és a megsemmisítő kritika között az objektiv, tisztán tárgyilagos megítélésre.“ (Vagyis a strukturális vizsgálat kell adni!) A párt pozitív programja még kevésbé kötelező, mint más pártoknál, sehol végérvényes lekötöttség egy programhoz, sem az elméletben, sem a gyakorlatban. „Persze, amíg az ember csak óvatos strukturális vizsgálatot csinál, addig nem talál ilyet; mert ehhez valóságos politikai analízis kellene: akkor aztán találna az ember lekötöttségeket, ha nem is politikai papirosprogramhoz, de annál inkább pl. az ipari nagytőkéhez.“

A nemzetiszocializmus tehát, a szerző kifejezése szerint, egy tiltakozó mozgalom. Legalább is legjobb elemei számára s csak ezek legyenek mérvadók politikai helymeghatározására, hogy így mintegy a nemzeti szocializmus ideáltípusát vizsgáljuk meg. Tehát nem a politikai hétköznapi tényeit: a gyilkosságokat, a politikai megvesztegetéseket, hanem a vasárnapi programbeszédet, amelyeket senki se vesz komolyan s a szerző szerint sem veendő komolyan. Ezt nevezi mégis strukturálisnak! Így lesz a nemzetiszocializmus a strukturális idealizáló lendése alatt tiltakozó mozgalom a novemberi forradalom, a parlamentarizmus, a gazdasági rend, s a racionalizmus és materializmus ellen. Legalább is így néz ki a filozófikus magaslat tiszta ozondús levegőjében!

Egy pár lappal későbbben azonban, amikor a nemzetiszocializmus gazdasági programjáról van szó, a strukturanalízis kénytelen mégis valami konkrétumot mondani. A szerző láthatólag nem teszi ezt szívesen. Így aztán megtudjuk, hogy a nácik egyértelműleg a kommunista gazdasági rend ellen vannak, mintahogyan mindinkább nyilvánvalóan a bolsevizmus elleni küzdelem előharcosainak játszá ki magukat. Kevésbé határozott azonban, — kénytelen megvallani a szerző — álláspontjuk a kapitalizmussal szemben. S ilyen keztyüs kezekkel nyúl a kényes kérdéshez: „Ellenséges oldalról ezt a belső kettősséget gyakran mint propaganda érdekében üzött taktikát értelmezik (tehát „értelmezik“ s csak ellenséges oldalról, de a strukturanalízis nem vállal vele közösséget!). Mint ahogyan az ifjú faszizmus Északolaszországban a nehézipar, Délolaszországban a kispolgárság és a parasztság kedvét kereste, úgy keresné (tehát megmarad a strukturanalízis a feltételes mód mellett!) a német nemzetiszocializmus — melynek politikáját végeredményben a nehézipartól kapott pénzek irányítják — Badenben a kispolgárság, Ostelbienben a nagybirtokosok, Délnémetországban a közép- és kispolgárság kegyét, míg a vörös Berlinben a kapitalizmussal való szembenállását hangsúlyozza ki. Kétségtelen, hogy ilyen különbségek, kénytelen szerzőnk elismerni, már a nemzetiszocialista napisajtó kifejezőmódjában s hangsúlyozásában is felismerhetők. S gazdaságpolitikai kiadványaikban nem kevésbé. Gottfried Federnek, a mérvadó pártteoretikusnak néhány programatikus megjegyzése nem alkothat szilárd bázist a párt gazdasági programjának megítélésére. S Hans Repke revíziója nemrégien eltávolított ebből a programból minden „veszélyes utópiát“ (a kamatszolgátság letörését, a trösztök államosítását, stb.)

A szerző tehát jól látja, hogy a nácik egész programja a szocializmusról tudni sem akar, az egész csak kortesfogás. Még sem mondja ezt meg. Igen óvatos a „strukturanalízisben“, mert nem lehet tudni, hátha mégis jön Hitler s akkor semmit se mondott (s mint látjuk, jól kalkulált) s ha nem jön, akkor mindent megmondott.

(Budapest)

Méray Pál

A MÁSODIK INTERNACIONÁLÉ DOKUMENTUMAI.*

A szakszervezeti mozgalom ama félhivatalos kézikönyvét, mely most az utolsó füzet megjelenésével befejezést nyert s amelyet az amszterdami szakszervezeti Internacionálé vezetői irtak és szerkesztettek a II. Internacionálé tevékenysége és gondolatvilága legmértvadóbb dokumentumának kell tekintsük. Ezért érdemes vele részletesebben foglalkozni. De vigyázzunk,

nehogy esetleg elfogultságból egy ilyen elsőrangúan autentikus anyagot meghamisítsunk; ezért lehetőleg csak idézni fogunk s legfeljebb pár kísérő megjegyzésre szorítkozunk.

Miután a mű befejezést nyert, a szerkesztő jónak látta még egy pótfejezetet hozzáírni a szakszervezetek viszonyáról az államhoz és a kultúrához. Ez a fejezet tényleg sokkal érdekesebb kiegészítéseket ad az egész mű szelleméhez, minthogy elmulaszthatnók, vele kezdeni el ismertetésünket. És pedig:

„Volt egy idő Németországban, amikor a szakszervezeteknek valóságos vétőjoga volt, amikor mindenki tisztában volt azzal, hogy lehetetlen törvényeket és rendeleteket hozni a szakszervezetek kifejezett aka-

* Internationales Handwörterbuch des Gewerkschaftswesens. Hrsg. v. Ludw. Heyde, in Gemeinschaft mit Anton Erkelenz, Lord Passfield, Joh. Sassenbach, Adam Stegerwald, Albert Thomas. 9. Lieferung. Berlin, 1932.

rata ellenére. Ez a „lehetetlenség“ azt jelentette, hogy miután a szakszervezetek vezetőiken keresztül bevonultak a pozitív állami felelősségbe, a vezetőket meg kellett kímélni attól, hogy tömegeik elidegenedjenek tőlük, már csak az államraison szempontjából is, minthogy mint katonák nélküli tisztek az államnak nem teljesíthették azt a szolgálatot, mely miatt hivatalokba és képviselőtestületekbe meghivattak vagy beválasztattak.

Még egyszer: ez az idézet nem egy a forradalmakat kényszerűségből végigcsináló jobboldali államférfi emlékiratából való, aki mentegeti s magyarázza az akarata ellen, történeteket, hanem a „szocialista“ szakszervezetek felhivatalos standardmunkájából. Tehát: 1. Volt idő, amikor a szakszervezetek a hatalmat a kezükben tartották s akaratuk ellen kormányozni nem volt lehetséges; 2. ezt a hatalmat a szakszervezetek vezetői éppen csak annyira használták ki, hogy tömegeik ne szaladjanak el tőlük, ezt se a tömegek kedvéért, hanem államraisonból, hogy az államnak teljesíthessék azt a szolgálatot, melyre ennek szükségé volt; 3. tehát egyszer megválasztva, nem választóik (a szakszervezetekben szervezett munkáság), hanem a tőkés állam érdekeit kívánták képviselni. De a munkás osztállyal szemben elkövetett hűtlenségüket pár sorral lejjebb még nyíltabban bevallják:

„A nagy szakszervezetek vezetői bevonultak a parlamentbe s innen a közigazgatásba. Ha itt nem is voltak egy osztály vagy egy párt képviselői, mégis működésüknek csak az az értelme, hogy a munkás tömegek bizalmát fenntartsák az állammal szemben s arra vigyázzanak, hogy a kormányzás olyan utra ne terelődjék, mely súlyos és tartós elidegenedésre vezessen az állam és munkásság között. Az állami felelősség vállalása természetesen azt jelentette, hogy az egész néppel szemben vállaltak kötelezettséget s rájuk rótták a vezér feladatát, mely

abban áll, hogy nem hagyják magukat a tömegektől orruk alá fogva vezetni.“

De halljuk tovább, mit ír a háborúról.

„Minden háború a modern nemzeti államban egy nemzedék népi erejének összefogását jelenti, az állami szabadság és nagyság és a nemzeti kultúrájuk megőrzése végett az utókor számára.“ Az ember nem akar hinni saját szemének. Ez már mégis csak lehetetlen. Forgatja a könyvet ide oda, hogy megbizonyosodjék, hogy ez a mondat tényleg a „szocialista“ szakszervezetek kézikönyvében áll. Konchánál helyénvaló volna. De hol van itt a szocializmusnak még a legkisebb nyoma is ebben a mondatban, melyben csak nemzeti állomról, nemzeti kultúrájáról s a nemzeti erők összefogásáról van szó! De olvassuk tovább. „A háború, amennyiben kultúrájukért folyik s a jövő állami és népi életét a ma élete fölé helyezi, lényegében anti-proletár jellegű.“ (Na, végre... De:) „Azaz, egy munkásosztály, mely gazdasági és erkölcsi létalapjaiban bezárva az átvett kultúra mellett áll, még saját öntudatra nem ébredt, mely öntudat érvényesülést és befolyást akar az államban s amely csak egy ösztönös proletár életet folytat, vérségi kapcsolatával részt tud venni a háborúban: de a háború értelmét csak az tudja átélni, aki az élő nemzedéken túl egynek tudja magát népével s ennek létével; ennek az élménynek alapfeltétele a népi közösség belső átélése s ez csak azon a fejlődési fokon lesz tudatos, melyen a nemzet minden tagja egy kulturális egységbe vonva az Egészbe olvad s a külön proletár léte megszűnik. Ezért a háborúval, mint az államok egymásközötti leszámolásának esz. közével szemben nem szükséges állást foglalni: az alapvető magatartás vele szemben problematikussá marad.“

Most aztán tudjuk: a proletáriátust be kell vonni az egész népi közösségbe, hogy megszerze a képességet a háború értelmét átélni! S akkor igazán

nincs szükség arra, hogy az ember a háborúval szemben állást foglaljon. Mert már ugyanis állást foglalt: olvassuk egy másik cikkben, melynek címe Világ-háború és a szakszervezetek:

„A háború kitörésekor a német szakszervezetek egy pillanattal sem gondoltak arra, hogy az organizált államhatalom gigan-tikus erőivel szemben általános sztrájkra hívják fel a munkás-ságot.” S ugyanott később: „Igen eleven hazafias érzés do-bogtatta a német szakszerveze-tek szívét... A háború alatt a szakszervezetek vezetősége erő-teljesen támogatta a pártvezető-ség s a szociáldemokrata több-ség elhatározott hazafias politi-káját.” S mindez nem mint szo-morú emlékezés, hanem mint a legnagyobb dicséret s elismerés áll a „szocialista” szakszerveze-tek félhivatalos kézikönyvében!

A háborúval szemben tehát semlegesek maradtunk, mi „szo-cialista” szakszervezetek! De a gazdasági élettel szemben mégis csak muszáj állást foglalni. S ha már nem is az általunk kép-viselt munkásozta¹v. legalább is a szakszervezeti külön érde-kek távlatából. Így olvashatjuk pl. a Gazdasági rendszer és a szakszervezetek című fejezet-ben: „A gazdasági rendszer, mely a szakszervezetek lényegé-nek legjobban megfelel, kétség-telenül egy organizatórikusan tagolt gazdaság, melyben decen-tralizáció és a csoportok önkor-mányzata az individualizmus és kollektívizmus kiegyenlítését cé-lozza. Egy ilyen decentralizált gazdasági rendszerbe illenek bele a szakszervezetek legjob-ban, mint testületi kollektív ala-kulatok. Bennük fejthetnek ki legerőteljesebb egyéni életet, csak ilyenben tarthatják meg kezükben a munkásérdekek fele-lős képviselőit, melyről a ki-mondott kollektívizmus minden formájában valaminő diktatura javára le kell mondjanak.”

Minthogy azonban ez a prog-ram még egy amszterdami szo-cialista számára is túl kevés szocializmust tartalmaz, befeje-zésül hozzátesszi: „Erősebben, mint valaha elterjedt ma az a

meggyőződés, hogy a gazdaság mai szervezete nem képes többé megfelelő funkcionálását biz-tosítani. A gazdasági gépezet megrekedése már a mai krízis alatt olyan állami beavatkozá-sokhoz vezetett, melyek a kapi-talista gazdasági rendszer alap-elveinek komoly megbontását jelentik. Ha a krízis megszűnté-vel ezek egy része el is fog tűn-ni, az állami szabályozás gon-dolata, mint ilyen, nem fog le-kerülni a napirendről... S a szakszervezeteknek kell a leg-erősebben a kormányokat ebbe az irányba tolni.”

Megszoktuk, hogy az amszter-damiak cikkeinek a végén né-hány homályos, óvatos általa-nosságban tartott mondat áll a szocializmusról, mely ezt, leg-alább, mint a jövő álmoképét megemlíti. De az amszterdami Internacionálé e félhivatalos kézikönyvében még ez az álom-szerű biztatás is hiányzik. A krízis egyetlen szocialista meg-oldásáról, akár csak mint lehe-tőségről is, egy szó sem esik az amszterdami „szocialisták” stan-dard munkájában, akik ma már a szocializmus frazeológiáját se használják s úgy írnak, mint valami belső titkos tanácsos egy német egyetemi katedrán.

(Budapest) Méray Pál

A NÉMET VALÓSÁG. (II.) A német valóságot meg kell élni, de mit láthat ebből a vendég, aki itt-ott szimatol valamit? H. R. Knickerbocker új könyvében (Kommt Europa wieder hoch? — Rowohlt) megelégszik a különben szenzációs Papen- és Strasser-interjúval és ennek alapján mond ítéletet. Hogy a riporter-blick milyen nagysze-rűen és milyen felelőtlenül tudja a maga első meglátását vég-ténné szuggérálni: ezt Knicker-bocker könyvének németországi fejezete bizonyítja. A riport így kezdődik: „Ütött a német győ-gyulás órája. a birodalom ma a legigéretesebb gazdasági periódus küszöbén áll. Németország hirtelen gyorsasággal — mely a világot meg fogja lepni, — kész a prosperitáshoz vissza-térni.” Németország tehát a

prosperity ígéretes paradicsoma lesz. Az út: a privátkapitalizmus erősítése. A mód: a munkabérek letörése (Németország már ma is a bérredukció világrekordját tartja.) Knickerbocker még az első Papen korszakot jegyzi, de ez aktualitásából nem von le semmit, hisz Hitler négyéves terve nem más, mint a Papen-plan és alkotója Schwerin-Kringsig gróf, az új kabinet esze. Tehát „Németországnak van egy terve és az összes krízist leküzdő tervek között a német a legzseniálisabb.” Lényegében ez a terv a legvalódibb privátkapitalizmus, a legőszintébb profitplan. És Knickerbocker mégis olyan naiv lelkesedéssel köszönti ezt a módszert, hogy Knickerbocker képét néhány szöggel gyorsan, nagyon gyorsan lejobb kell akasztani.

Fritz Sternberg (Nieder-gang des deutschen Kapitalismus — Rowohlt) másról és másképp beszél. Sternberg a német valóságról beszél, nem a privátkapitalizmusról és nem riporter-felületességgel. Itt ebben a hatalmas műben aztán persze, hogy nyoma sincsen a prosperitynak, mert ez a könyv pontos adatsorral mutatja ki a világkapitalizmus lefelé mutató görbéjét és megállapítja, hogy a kapitalista rendszerben ép Németország a leggyöngébb láncszem. És mégis: „nem a munkásság van előnyomulóban, hogy a kapitalista rendszernek megadja a halálos döfést, de az ellenforradalom, hogy letörje a munkásszervezeteket.” Mi itt a teendő: Sternberg fejezeteken át ismétli a monoton narancsot: a munkásság egységfrontjának szükségességét. A német munkásság korfelelősége ebben a pillanatban óriási. Sternberg még ősszel írta könyvét, de érdemes idézni belőle ennyit: „nincsen olyan helyzet, melyből ne lenne kiút. Ennek a krízisnek is van kapitalista kivezető kiútja. Ha ez beüt Németországban, akkor a fasizmus jelenti majd ezt az kiutat. Ez a kiút aztán az imperialista háború veszélyét fogja fokozni a világkapitalizmusban és így háborúhoz vezetni. Ha a német

munkásosztály a krízis folyamata alatt nem tud egységessé kovácsolódni, akkor ebből a krízisből a fasizma kiút lesz a valóság és akkor az új adottságban a legvéresebb áldozatokkal tudja csak a munkásosztály a kapitalista rendszer elleni harcot felvenni. A világtörténelemnek ebben a pillanatban Németország a centruma.”

A világtörténelemnek ma egyik legfontosabb hordozója a német dolgozók osztálya. Ennek az osztálynak valóságáról döbbenő újszerűségben két ember tudósít: Ruth Fischer és dr. Franz Heimann (Deutsche Kinderfibel—Rowohlt). Az orvos és a Fürsorge-szakember mindenki másnál többet látnak és így adatszerű pontossággal állítják össze ezt a paradox gyermekmese-könyvet, melyben a mesét csak a megváltoztatott nevek képviselik. Minden más, tehát az egész 312 oldal — valóság. A német munkás lélek, kenyér, lakás, és szexuálmvómorát a gyerekek és serdülők minden napja vetíti. Borzalmas könyv. Nincs bevezetés. In medias res kezdődik: „Gyerek szül gyereket.” Mindennapi történet, melyben ép az a lázító, hogy mindennapi. Kommentár is van hozzá: happy end keresés. Igaz, hogy Vili ez a fiatal apa lebuikban érzi jól magát, de adjatok neki jobbat és ő nem fog kocsmaázní. Fogjátok be a munkásmozgalomba és életének meglesz a tartalma. A lánynak adjatok lakást és a gyerekeknek falnivalót, akkor ő is más lesz. És ez a más lesz az igazi happy end: „Hogy ez a mi mindennapi történetünk a realitás happy end-jével végződjön, ahhoz szükséges, hogy a realitás megváltozzon. A realitás azonban nem változik magától.” Ez a könyv a munkásosztályt illetően pesszimusra hangol. Ezt a legjobban a szerzők érzik és sietnek ellenmérget alkalmazni: „Hogy olyan kevés politikailag és szakszervezetileg aktív, azaz osztályunkért cselekvő, vele tudatosan együttműködő és harcra fókusz mutattunk be azt teljes tudatossággal csináltuk: meg akartuk

mutatni, mennyire alá van aknáva ez az osztály, a veszélyeket akartuk jelezni, melyek ebből az elzúllásból a munkáosztályra várnak. Az itt bemutatott eseteket tipikusoknak mondottuk. Ez igaz. De ha tipikusak is, mégsem egy osztály sorsának a típusai, mert a német munkásság magvát nem ezek a taposott, felőrölt emberek alkotják. És ez az osztály reprezentálja ma egyedül a jövőt. A jövő osztálya pedig nem akar barbárságba süllyedni, a munkáosztály nem hagyja magát barbárságba taszítani, amikor ez a barbárság nem az ő barbársága, — egy gazdaságért, mely nem az ő gazdasága s egy államért, mely nem az ő állama. És a fejezet végén az ellenméreg hatására kikristályosodik az eredmény: „Németországban a munkásság az egyetlen osztály, mely a jövőt hozdozza magában. Micsoda jövőről beszélhet egy másik osztály? Micsoda osztályakaratot ismer még egy másik osztály Németországban? Hol van a cél, mely egyesíteni tudja egy más osztály tagjait?”

Igy van ez? A Weltbühne-ben Hans Erich Kaminiski Németország megmentéséről beszél: „Teljes felelősséggel mindig csak a munkáosztályról beszéltek. Mert jobban mint valaha csak ez jelenti egyedül a baloldalt. De hozzá kell társulni azoknak is, akik nincsenek érdekelve a szocializmusban, de akik ugyancsak nem akarják, hogy ez az ország elsüllyedjen a fasizmus mocsarában. Mert ugyan mi maradt a mi dicső és magasztalt demokráciánkból? És micsoda rongy lesz holnapra belőle? A német szabadság és a német jövő mai egyetlen bástyája a szervezett munkásság.”

(Stósz)

Fábry Zoltán

MI LESZ VELED — EMBERKE? * Mi lesz? Keresztretjényekre rászoktatott társadalmunk ezuttal valóban fogas kérdést kap Falladától, aki felmondta becsületes írőhoz méltóan az elefántesonttoronyban bérelt

hónapos szobáját és abból polgári kiadónak és olvasóközönségének fennálló tartozásai kiegyenlítése után eltávozott. Hová mehet, mit kérdezhet, mit mondhat egy becsületes író napjainkban? Mit kérdezhet és mit válaszolhat? Kikhez szólhat, kiknek a sorsát kutathatja, kiket leplezhet le, miféle fantasztikus keresztretjénnyt eszközölhat össze a paragrafusok ijesztően növekvő Laukon csoportozatában, az nem is lehet kétséges előttünk. A kisemberek szervezetlen tömegéről, a kisalkalmazottak kiszolgáltatottságáról, munkanélkülivé jutásáról, erkölcsi és gazdasági összeomlásáról és ha már gazdasági nem is, de végül erkölcsi magáraébredéséről szól ez a regény.

Pinnebergtről szól ez a regény, lehet mondani a Pinnebergnek néperől, aki kereskedéséből erőszakos módon, (a gazda profitját szolgáló alacsonyabb munkabér alapján) átvedlik könyvelővé. Megházasodik, élete párjával Barikával igyekeznék magukat fenntartani az őket körülölelő és erőszakosan beléjükkapaszkodó kapitalizmus romjain. Pinneberg becsületes alkalmazott és becsületes barát kollégáival szemben is. Azok hozzá jóval kevésbé becsületesek. Elveszíti állását, anyja meghívására Berlinbe megy Ducherowból, biztos elhelyezkedés reményében. Berlinben már a pályaúdváron külnék bizonyos dolgok, többek között, hogy anyja egy kéteshírű nősze mély, találkahely tulajdonos, továbbá az állásnak hire-hamvasins. Találkahelyen lakni egy fiatal házaspárnak, gyerekvárandós fiatalasszonynak és munka után loholó fiatal férjnek nem a legtanácsosabb dolog. De Berlin még a lehetőségek városa, létezik ott többek között egy bizonyos Mandel, annak van egy áruháza és ebben az áruházban Lehmann ur a mindenható személyzeti főnök. Lehmann ur Jachmannak. Pinneberg léha mamájának barátja, ezután sikerül Pinnebergnek a Mandel áruházba becsempészni. Ez a helyzet megállítja pár hónapra sorsuk zuhanását. Kiköltözködnek a mamá-

* Hans Fallada regénye.

tól, egy mozi tetején egy raktárhelyiségbe költözködnek és itt születik meg a Lurkó. Mandelnál azonban erjed a kapitalizmus varázslatos kotyvaléka, az alkalmazottaktól amennyire megkívánják a vasalt nadrágot, annyira nem tűrik az ügyetlenkedést, a szervezethez, a lustaságot és a kollektív iniciatívát. A kapitalista nagyüzem racionalizál és alkalmazottai érdeklődését a valóságtól eltereli. A szemtelenségnek kiáll a rudjuk, ugyan csak a kevésbé agilisoknak és a besúgottaknak is. Így Pinneberg is az uccára kerül, miután megismerte és fogalmat alkothatott magának a kapitalizmus titkos kamráiba vetett rövid pillantás után a tőke és a tőkés kizsákmánvolás nagyszerű fogásairól. Más ember ily mennyei fényességbe ha belétekint megvakul, Pinnebergnek kinyílik a szeme. Az eddig bizonytalan és határozatlan Pinneberg most hogy végérvényesen munkanélkülivé vált, egy kis bódében huzza meg magát Berlin külső telepeinek egyikén feleségével és kis gyerekével. Most már nincsen neki semmi félteni valója, felesége fillérékért varr, mos és foltoz, ő a segélyekért koptatja talpát. Nincs mit hazudnia, már a K. P.-re szavaz, leveit piszkos gallérját, nincs értelme tovább a vasalt nadrág és a piszkos keménygallér látszatának. Vége a legendának, már meg sem állhat egy üzlet előtt, mert jön egy rendőr, és lehajtja a járdáról és messzire elzavarja. Ezzel be is temetné őt a szennyes áradat, ha nem lenne most már megingathatatlanul tisztában a dolgok lényegével, értékével és értelmével. De Pinneberg most már ezzel nagyon is tisztába jutott.

Ma a polgári osztály feltartóztatlan gazdasági züllésének idején a munkásosztály egyenesen kötelességét teljesíti azzal, hogy e bukó társadalom értelme-sebbjeivel és menthetetlenül meg nem rontottaival szolidaritást vállal. Kötelessége ezt tennie a Pinnebergnek népével is, a Pinnebergnek írójával is és egyáltalán azzal az egész irodalommal,

mely zord időnk sötét éjszakáiban értelmes hangokat hallat és tisztázza a dolgok és események emberi és vadállati arculatát.

(Budapest) Remenyik Zsigmond

MAGYAR KÖLTŐ ÉS A VILÁGHIR. A külföldi napilapok és folyóiratok közül sokan egészen a nehezen lelkesülő Corriere della Sera-ig hasábos cikkeket szenteltek egy új nagy magyar költőnek (Sértő Kálmán), aki a kor költője, s a „korszellemet” képviseli. — A magyar napisajtó nem igen szokott lelkesedni, akkor, ha költőről van szó. Sértő Kálmán esete azonban más. Sértő szimbólum: a haldokló magyar demokrácia és liberalizmus utolsó nagystilú megnyilatkozása. Sértő Kálmán a „magyar föld legnagyobb interpretálója, a magyar paraszt, tehát a magyar „nemzet” legelső megszólaltatója.” A polgári sajtó most már kevesebbet lelkesedik Adyért. Sértő versei „az öntudatra ébredt, lázadó parasztlé, olykor márszinte az agitátoré. Roppant erős szálak kötik őt érzésben, gondolkodásban, ahhoz a fajtához, amelyből költővé nőtt... Aki ezeket a verseket írta, annyira egy a paraszt érzés és gondolatvilággal, annyira nem szakadt el az ősi televénytől, az állati élet vad közösségétől...” „Ereje és értéke elsősorban érintetlensége a kulturától, a naiv ösztön és a primitív közvetlenség.” (Kárpáti Aurél, a Pesti Naplóban, február 12.)

Nem akarunk e sorokban Sértő tehetsége és költészete s művészetének értéke felett polemizálni, szeretnénk azonban a tü-neményt ahogy egy olasz publicista írta közelebből megvizsgálni. Vannak parasztköltőink (a KORUNK olvasói is megismerhették Morvay Gyulát például), akiknél nemcsak az öntudatos világszemlélet vállalása tükröző-

dik vissza, hanem művészek, akiknél a művészet teljessé vált, mert a művészi készség szervesen összeforrt a korszellemmel. Nem handabandázók és nem tehetséges fenegyerekek ezek. Forradalmárok a szó teljes értelmében. Forradalmárok ugyanazzal a mélységgel, öntudattal, mint ahogy az volt például Petőfi. Ez a költő viszont 21 éves korában nem „vonult” be „a klasszikusok közé”, ahogy azt a *Corriere della Sera* (1933. II. 17.) megírta. A „tüneményen” különben az olasz cikkíró is csodálkozik. Csodálkozik a 21 éves kisemmizett zsellérfiú, aki teljes egészében és valódiságában látta a magyar földmunkás (és ezt nem felejtí el ismételtelen leírni) helyzetét, csodálkozik kamaszságán és idillikusságán, mert tudja, hogy vannak 21 évesek és idősebbek is, köztük néhány egészen jelentős képességekkel, de akiknek még országos hírnevet se szerez az a saját és az az osztály, melyet szolgál.

Mi lehet ennek a világhírbe való futtatásnak az igazi magyarázata?

A polgártól nem kell félnie a mai rendszernek. A mai rendszer tudja, melyik irány felé kell orientálódnia, tudja, hol a „tűzfészek”: — a földmunkások között. Sértő Kálmán pedig földmunkás. A fasizmus egyik főszlopa a mithosz. S kell-e szebb mithosz mint ez a rege a földmunkásról, akit az urak maguk közé fogadnak és ünnepelek, sőt felettük állónak ismernek el. Viszont misem kényelmesebb, mint egy költőt ismerni el felettük állónak: Költőt, aki teljesen veszélytelen, akinek nincsenek „hatalmi” ambíciói, úgy, hogy nyugodtan mondhatják: „lássátok be, mi a ti érdekeiteket védjük, mi felkaroljuk szószólókat és szentnek, meg felsőbbrendűnek vesszük szavaitokat...”

Viszont mégis megtörténhetik, hogy Sértő Kálmán halad egyet s eléri a korszellemet. Ez azonban már nem „tünemény”, hanem törvényszerűség lesz.

(Genf)

Nemes Lajos

A LÉLEKTAN KRIZISE, — A KRIZIS LÉLEKTANA.*

Freud tudvalevőleg egyik előadásában éles bírálatot mond az Adler-féle individuálszociológia fölért, amely a pszichoanalízis költsegére „éli parazita” életét. Kétségtelenül nagyon elfogult ez az ítélet. Mert ha Adler gondolatvilága származéka is a Freud-félének, még mindig ép’ elég egyéni vonással és jelleggel bír. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az Adler-féle lélektan elképzelhetetlen a korrekciója. Ezt a korrekciót tették meg újabban azok a fiatal kutatók, akik Adler táborából kilépve első könyvükkel most a „dialektikus materiálista lélektan” jelszavával lépnek az olvasók elé. A könyv első sorban a modern lélektan kritikája kíván lenni. A munkatársak valamennyien, — mint említettük — Adler felől jönnek s valamennyi igazi hazája Marx és Engels. Freudból kiindulva nem is léphettek volna erre az utra, mert hiszen Freudnál és követőinél, ellentétben Adlerrel, az egyén élettényezője a libidó princípium alá rendelődik. Adler viszont elismeri, hogy a lelki szervek kibontakozása teljesen a szociális tényezők függvénye. Adler azonban még mindig meg-egyezik Freuddal abban, hogy „polgári,” ahogy az új lélektani kutatók szellemi vezetője Manes Sperber megállapítja. Különben az egész munkán ke-

* *Krise der Psychologie — Psychologie der Krise.* Selbstverlag der Fachgruppe für dialektisch-materialistische Psychologie. Berlin, 1932.

resztül vonul a „polgári” és „dialektikus lélektan” szembeállítására. A Freud-Adler-féle terminológiát a marxizmus terminológiájára váltja fel. Mindenütt nyilvánvaló a csoport törekvése: — a pszichikai jelenségek és zavarok magyarázata a szociális történelem egésszéből. A kötet tanulmányai közül külön kiemelést érdemelnek: Alfréd Appelt cikke a neurózis képződés gazdasági-társadalmi okairól, Lea Lichtenstein a pro-

letár miliőt, mint a gyermeki élmény, gondolkodás és ítéletképzés gyökerét tisztázza. Igen tanulmányosak azok a közlemények, amelyek az orvosi és a pedagógiai praxis adalékait tartalmazzák. — Általában e kötet igen alkalmas arra, hogy az újabban Adler nyomán is megállani készülő lélektani kutatás felfrissüljék.

(Berlin)

Szeremley László

HATÁRKÉRDÉSEK

PSZICHOANALIZIS ÉS MARXIZMUS

A téma, amely ismételten megbeszélésre került a Korunk hasábjain is, most újabb tápot kapott abban a vitában, amely az analitikusok folyóiratában (Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse 1932. XVIII. Band. Heft 3.) nemrég lezajlott. Két neves analitikus — akik marxistáknak vallják magukat — W. Reich és S. Bernfeld csaptak össze egymással, s ez a szellemi párbaj nincs érdekesség és egyben kuriózum híján. A vitát Reich cikke váltotta ki a masochizmusról. (Der masochistische Charakter) amelyben a klinikai elemzés keretein túlhaladva alapvető elvi és methodologiai szempontokat vetett fel a pszichoanalízis (Psz.) számára. Erre felel Bernfeld, s egyben reflektál a marxista kritikára, amely a Psz. kérdésében az „Unter dem Banner des Marxismus” hasábjain elhangzott.

Szükségesnek vélem a vita reprodukciója előtt röviden felvázolni a Psz. fejlődési vonalát, amely a megértést és tisztázást csak elősegítheti.

A Psz. eredeti magva és lelete — távolabbi szellemtudományi alkalmazásaitól eltekintve — a neurózis probléma volt. Freud első fogalmazásában a neurótikus konfliktus az ösztön és a reális külvilág összeütközésének az eredője. Ez a megállapítás a lélektan tudományában forradalmi jelentőségű volt, mert szakított az öröklődés biológikus, fátumos tanával s az aktív, genetikai pszichoterápia számára új lehetőségeket tárt fel. Az eredeti állásfoglalás a neurózis kérdésében ugyanakkor amidőn leírta az egyén biológiai struktúra-fejlődését, következetesen kutatott a társadalmi környezet behatásai után, s gyakorlatilag az analitikus gyógykezelés az egyén élménytörténetének felfejtésében s a neurótikus konfliktus elfojtott hatóerőinek tudatosításában állott. Freud tana a neurózis probléma szociológiáját jelentette, ha maga Freud ezt a szükségképpen következményt egész teljességében nem is hangsúlyozta ki. Az egyén, lelki struktúrája eredője két egymásra ható tényezőnek, a biológiai „konstánsok” s a szociológiai elem összehatásának. S mivel az ösztönstruktúrát, mint primár adottságot már magával hozza az egyén, minden figyelmünket a konkrét és változó társadalmi behatásokra kell fordítanunk. Ez a neurózis therápia és megelőzés nyilvánvaló konzekvenciája, amint azt már előbb is kifejtettük.

A Psz. kétségtelenül élettanilag megalapozott lélektan, mivel az egyén lelkiéletének iránya és tartalma a biológiai szexualstruktúra adottságain keresztül determinálódik, de ugyanakkor a biológikusra ható szociológiai tényező secundär jelentőségének is felismerése és kiértékelése. Az eredeti tan érvénye megtört, amikor Freud egyik későbbi munkájában (Jenseits des Lustprinzips, 1921) megmásította a

lelki apparátus általa leírt alaptörvényét, a Lust-Unlust elvét (t. i., hogy élvezetre törekszünk s a kint kerüljük) s egy újabb lelki célzat konstituálásával, — amelyet Wiederholungszwang-nak (megismétlődési kényszer) nevezett el — abban az élvezeti elven túl egy alapvetőbb és elementárisabb lelkitörvényt vélt fölfedezni. Freud a traumás neurótikusok álmaiból, — amely a kórokozó, egykor tényleg átélt szituációt reprodukálta s a gyermekek játékaiból, amely valamely számukra kínos szituációt egyre megismételt arra a következtetésre jutott, hogy a lelkiéletben egy megismétlődési kényszer (Wiederholungszwang) működik, amely az élvezeti-elven (Lustprinzip) teljeszi magát; s ennél — amelyet félretol — eredendőbb, elementárisabb, ösztönösebb. Miként függ össze — kérdi Freud — az ösztönszerű a megismétlődés kényszerével? A válasz: az ösztön az élő organizmusban bennrejlő törekvés egy korábbi állapot visszaállítására, a tehetetlenség kifejezésére az organikus életben. Az ösztön tehát az élet konzervatív természetét juttatja kifejezésre. „Minden élet célja a halál.” Így jut el Freud idézett munkájában a halálösztön (Todestrieb) hipotéziséhez, amellyel szembe állítja az életösztönt, (Lebenstrieb) amit Eros reprezentál. Ő maga írja, hogy észrevétlenül befutott Schopenhauer filozófiájának kikötőjébe, akinél a halál az élet célja, s a szexuális ösztön viszont az élethez való akarat megtestesítése. Így torkollik be az eredetien empirikus, klinikus Psza. a későbbi metafizikus (Freud a metapszichológia szót használja) dualizmusba, amely a Schopenhauer, Wagner és Nietzsche világszemlélete is volt. Freud még tovább megy, s legutóbbi könyvében, (Das Unbehagen in der Kultur. 1930.) a halálösztön elvére kulturbölcséleti szemléletet épít, amelynek végső kicsengése az emberi szenvedés kiirthatatlansága az ember primár romboló agresszivitása folytán. Mintha Schopenhauert olvasnánk, (Vom Leiden und Nichtigkeit des Lebens) akire egyébként is Freud egyéniségében és életszemléletében feltűnően emlékezett. Freud emez újabb ösztöntana (Eros-halálösztön) szükségképpen a neurózis eredeti koncepcióját is lényegileg másította át. Az első fogalmazásban a neurótikus konfliktus a libido és a társadalom büntető elhárításából csirázik ki, az újabb ösztönelmélet következményeként viszont a libidó és a büntetési óhaj (Strafwunsch) eredője volna. (Amely utóbbi a halálösztön leszármazottja.) A neurózis formula polgáriasan megváltozott. Im már nem szociológiai probléma, hanem immanens belső esemény, a bennünk immanens két alapvető ösztönerő (Eros, Todestrieb) endogen konfliktusa. A gyakorlati következmény nem lehet más, mint az empirikus, klinikai szempont elhalványulása a metafizikai hipotézisek bengáli fényében. A neurózis probléma szociológiai célzata ezzel akarva nem akarva, elhanyaglott. Reich idézett tanulmányában (Der masochistische Character) — amelynek klinikai részletei nem vágnak ide — joggal bírálja a mai analitikus terápiát, amely hipotézisekkel játszó ötvösmunka inkább, s elhanyagolja a reális világ szerkezetének elemzését s a társadalmi rend bírálatát. Reich konkrét tanulmányában arra az általános megállapításra jut, hogy a masochista karakter elemzése megerősíti az eredeti neurózis formula helyességét, — tehát: konfliktus a szexuális ösztönigény és félelem a reális, a patriarchális társadalom részéről fenyegető büntetés között a szexuális magatartás következtében. Elveti a halálösztön koncepcióját s analitikus leletei alapján összefoglalóan megállapítja, hogy „kulturéletünknek önmegsemmisítéséért imponáló tényei nem valamely önpusztítás jelenségei, hanem nagyon is reális romboló szándékai a magángazdálkodású társadalom egy, a szexuálemnymásban érdekelt rétegének.” A neurózis probléma és megelőzése válhatatlan összefüggésben van a társadalom szerkezetével, erről győző meg az analitikai gyakorlat s ebben a szociológiai távlatban tűnnek fel az okozati eljárás új útjai is. Ebben a vonatkozásban vázolnom kell — bár egész futólag — W. Reich legutóbbi munkájának (Der Einbruch der Sexualmoral, Verlag für Sexualpolitik. 1932.) gondolatmenetét. Reich azzal a szociológiai megállapítással kezdi, hogy a szexuális nyomor a magángazdálkodásos-patriarkális

társadalomban a velejáró szexuális elfojtás és elnyomás következménye, amely előbb szexuális torlódásokat idéz elő az elfojtott egyedekben s ezen az uton neuroziseket s perverziókat vált ki. Szerinte az a társadalom, amely nem ismeri a szexuális elnyomást, kell, hogy hiján legyen szexuális anomáliáknak. Erről a társadalomról mondhatjuk, hogy tagjai „szexuálökonomikusan” élnek, vagyis „rendezett szexuális energiaháztartásuk van”. Ezt a tételt illusztrálja a szerző a primitívek anyajogi társadalmában, amelyet Malinowski leírásai nyomán (Das Sexualleben der Wilden in Nordwest Melanesien. Grethlein 1930.) interpretál. Malinowski páratlan érdekességű könyvét, amelyet Reich ismertet, itt nem részletezhetjük elég összefoglalóan, annyit azonban ideirhatunk, hogy a trotrianderek, (akik között Malinowski élt) primitív anyajogi, öskommunizmuson felépülő társadalmak nem ismer szexuálennyomást, amiként ez a társadalom — Malinowski közvetlen észlelete szerint — nem ismer sem neurozist sem perverziókat. A szexuálapparátus önmagában mindenütt azonos tendenciájú s nem a szexuális élettani ténye, hanem a nemi élet társadalmi rendje, a különböző átélési mód determinálja magatartásainkat a szexus jelenségeivel szemben. „A főkérdés csupán, elismeri-e a konkrét társadalmi rend a nemi élet kielégítését? Ez viszont tisztán szociológikusan alapozott.” Reich ábrázolja a trotrianderek szexuáligenlő rendjét az anyajogi öskommunista gazdálkodás idején s Malinowski konkrét adatai nyomán szemlélteti, hogy ennek a gazdaság-társadalmi rendnek átfejlődése az apajogi, magántulajdoni társadalomban kifejleszti a negatív szexuálmorál szabályait. Meggyőző analízisen teszi megfoghatóvá a gazdasági bázis és a szexuális ökonomia összefüggését, a már mondott értelemben. Könyve második részében pompás dialektikával tárgyalja a társadalmi struktúra és a szexuálökonomiai összefüggéseit. Kimutatja, hogy szexuáligenlés s a nemiség ökonomikus szabályozása jellemzik a kommunista őstársadalmat, míg az árú gazdálkodás társadalmak (magántulajdon-házasság-család) a szexuál morális szabályozást s a gyermeki szexuális elfojtását vezeti be. A szexuáligenlő társadalomban nem leheto fel sem a neurozís, sem a perverziók, míg ellenben a magángazdálkodáson alapuló s szexuális elnyomással dolgozó társadalomban mindez tömegjelenség. Oroszország példája ellenállhatatlan erejű dokumentálása a társadalom-gazdasági szerkezet és a szexuálökonomiai szabályozás összefüggésének, ahol most magasabb gazdasági és kulturális sikon, a kollektív gazdálkodásnak adekvált pozitív, szexuáligenlő magatartása váltotta fel a magángazdálkodás társadalmának negatív szexuálmorálját.

Ez a fölötté hiányos és töredékes ismertetés távolról sem érzékelteti Reich könyvének anyagbőségét és gondolatmenetének finomságait. A mű kiváló becsű gazdagodása a szexuálszociológia szórványos irodalmának s ezért érdemes megemlékezni ebben a keretben, ahol a pszichoanalízis és a marxizmus relációit kívánjuk megbeszélni Bernfeld idézett cikke alapján. (Die kommunistische Diskussion um die Psychoanalyse und Reichs Wiederlegung der Todestriehhypothese.) Bernfeld tanulmánya leplezetlen felindulást áru el hangban és kifejezésben. Ezt Reich viszonzalásában aláhúzza s céloz arra, hogy mi irritálja Bernfeldet. Tudni kell, hogy B. évekkkel ezelött egy nagyon okos, bátor és eredeti könyvet írt, (Sisyphos, oder die Grenzen der Erziehung. I. Psza. V. 1925.) amelyben a neveléstudomány két nagy patrónusául Marxot és Freudot jelölte meg, Freudben ismerte fel a diagnosztát s Marxban a terapeutát s a Freud vagy Marx dilemmát a kettő szintézisével oldotta meg. Akkor még formában és tartalomban forradalmasító volt, ma viszont ironizál. Ellenben Reich nem vissza, hanem továbbfejlődött s ha Marx-Freud szintézise nem is volt mindenben szerencsés és helytálló, magatartása viszont abszolút egyértelmű.

De lássuk érdemlegesen, mit mond Bernfeld. Tanulmánya első részében (Die soziologische Analyse der Psychoanalyse) kivált Juri-

netz és Reich az Unter dem Banner des Marxizmus hasábjain megjelent cikkeivel polemizál. Jurinetz a Psza-ben a hanyatló polgári kultúra termékét látja, amely szerinte nem tudomány, hanem filozófia. Ezzel szemben B. rámutat a Psza. tisztán empirikus kezdeteire, valóság tartalmára s magának a Psza-nak antifilozófikus (egykor!) célzátára, amidőn filozófiai rendszerek mögött felfedi és leleplezi az egyéni „Wunschbarkeit”-okat (a Nietzsche szavával) s dezilluzionál. Akárcsak a marxi szemlélet, amely az ideológiai felépítmény secundár természetét tanítja s mindenféle bölcseletben bizonyos társadalmi tendenciát lát, amelynek konkrét funkciója van az osztályharcban. Ebben a Psza. (amelyet Reich is a lélek empirikus természettudományának nevez) s a marxi szociológia megegyeznek. Fontosabb az, amit B. tanulmánya a másik fejezetében (Psychoanalyse und Freudismus) közöl. B. elsőben ismerteti Reich álláspontját, aki a Psza. tárgyául az egyes ember lelki életének tanulmányozását jelöli meg. A Psza. nem pótolhatja a szociológiát s nem is fejleszthet ki magából önálló társadalomtudományt, írja Reich, ellenben segédtudománya lehet annak. Amennyiben a Psza. dialektikus-materialisztikus (Reich egy helyütt azt írja, hogy Freud tanítása öntudatlanul bár, de dialektikus-materialisan alapozott; materialis, mert szubsztrátuma az ösztönstruktúra, tehát anyagi bázis, s dialektikus, mert ösztönellenet-párokkal operál.) a marxizmus is akceptálhatja. Ezzel szemben Sapir — aki ugyan csak az idézett marxi szemlében fejtette ki a kérdésről nézeteit, — Reichal szemben, hogy a Psza. csupán individuálszociológia, azt hangsúlyoztatja, hogy a Psza. több akar lenni, mint csak az, s ekkép konkurrál a marxizmussal. Ezért kell a marxistának azt elutasítania. Sapir helyesen állapítja meg — amit mind tudunk — hogy a Psza. és a marxizmus körüli szenvedélyes diskusszió éppen annak a kifejezése, hogy a Psza. nem csak individuálszociológia, s kutatása olyan terekre is kiterjed, ahol szükségképpen konkurrál a marxi szociológiával. Ha a Psza. csak individuálszociológia volna, úgy egyáltalában nem érdekelné a marxistát, mivel a marxistának éppen szociálszociológiára van szüksége, amely a Psza.-tól elütő. Sapir egyébként teljességgel méltatja és elismeri a Psza. legfontosabb empirikus vívmányát a lélektan terén; a tudatalattit, az ösztönrétegeket s nagyjában az ösztönelméletet is. Kiválóan értékeli továbbá a Psza. dinamikus természetét. Sapir szemléletének — amely a marxista kritika szinte hivatalos kifejezéséként jelent meg az Unter dem Banner des Marxismus-ban (1919. III., 1930. IV.) — adekvát a Psza., mint pszichológiai tudománynak és pszihoterápiának Oroszországban elismert helyzete. Ezen túl, expanziója a társadalmi és szellemi jelenségek kutatása felé, illetéktelen betolakodásnak minősül. Sapir maga jellegzetesen különböztet Psza. és „Freudizmus” között; az elsővel a freudi individuálszociológiát jelöli, amelyet lényegében elfogad, a másik terminussal viszont a freudi tanítás egész rendszerét, amelyet a dialektikus materializmus nem akceptálhat. Bernfeld ezzel szemben rámutat arra, hogy a freudizmus függetlenül valóság tartalmától meg nem hallgattatásra van ítélve, mivel szociális tényeket kutat, amelyekről ítéletet mondani a dialektikus materializmus egyedüli hivatottnak tartja magát. B. egyetért Sapirral abban, hogy az individuálszociológia — amely az egyes, konkrét ember lelki folyamatait leírja — elégtelen „a lelkinék, mint történeti faktornak a megértéséhez”. Ilyen pszichológiát a marxizmus, amelyet „a társadalmi psziché, a szociális osztályok lelkülete érdekel”, természetesen nem alkalmazhat. De B. éppen azt kísérli meg, hogy a Psza. nem individuálszociológiai karakterét tegye megfoghatóvá. A Psza. — szerinte — „a lelki élet általános érvényű törvényeinek megismerésére törekszik, amelyeknek keretében a konkrét eset interpretálódik”. A Psza. nem az egyes konkrét ember lelki életének megismerését kutatja s nem is az absztrahált sematikus ember lelki életét, hanem „az emberek cselekedeteinek, állapotának, történetének a tana”, amely nem illeszthető be semmiféle individuálszociológia kereteibe. Egyébként Bernfeld egyetért Sapirral abban, hogy az individuálszociológiák

nem alkalmasak a szociális közösségek strukturájának a tanulmányozására, ellenben a Psza. hivatott erre, mivel éppen „általános ösztöntörvényeiben (különösen a valósági elvben) az egyénfeletti és a szociális folyamatok egyéni elemének magyarázatához a kulcsot szolgáltatja.” Eppen azért Sapirnak az a követelése, hogy a Psza. az individuálszociológiára szorítkozzék a Psza., mint tudomány számára elfogadhatatlan, bár ez a rezignációja megteremténé a Psza. és a dialektikus materializmus békéjét. És tényleg a Psza. nem elégszik meg a „tisztá” lélektani kutatással, hanem egyre erőteljesebben dokumentálja expanzióját a szociológia tereire. Freud számos munkája (Totem und Tabu, Massenpsychologie und Ichanalyse, Zukunft einer Illusion) kifejezése ennek a kutatási iránynak. A Psza. — írja Bernfeld — továbbra is elkövet határátlépést a szociológiába, ahol nem ismeri el a kizárólagos kompetenciáját, hanem attól függetlenül a maga eredeti célzatainak megfelelően kutatni fogja ama centrális társadalmi jelenségeket, amelyeket eddig a szociológia sajátított ki magának. S mivel a Psza. nem individuálszociológia, hanem egy új típusu pszichológia, amely a lélektan és a társadalomtudomány szféráinak kutatására egyaránt alkalmas metódussal rendelkezik, nem fog a szociológiáról lemondani.

Összefoglalóan a következőket mondhatjuk. A Psza. empirikus tartalmában elveszithetetlen becsű megismeréseket jelent a lélektan számára. Sapir is írja, hogy tanításait nem mellőzheti többé sem a pedagógia, sem az orvostudomány. Empirikus, klinikai területén túl újabban egyre kifejezettebben metafizikai szférákba téved, ami nagyszerű indulása után fokozottan egészségtelen. A Psza. eredeti neurozisz koncepciójának szociológiai karaktere van, de sajnálatosan egyre távolodik a neurozisz profilaxia és terápia szociológikus szempontúságától. A neuroziszprobléma kutatásában a szociológiai háttér, — a társadalmi realitás — kidomborításán van a hangsúly, mivel a neurozisz eminensen szociális jelenség s csak ebben a távlatban fogható meg egész jelentőségében. A Psza. expanzióját a szociológiába megtiltani nem lehet, de objektíve helytálló az a szempont, amely a gazdasági bázistól elvonatkoztatott pszichoanalitikus szociológia inkompetenciáját hangsúlyozza. Elég utalni a legutóbbi ilyen irányú munkára, Roheim művére, (A Csurunga népe) amely nagybecsű, etnológiai nyersanyagot tartalmaz, viszont szociológiai konzekvenciáiban teljesen elhibázott egyoldalú pszichológiai beállítása folytán. Világkézetileg a Psz.-nak és a marxizmusnak semmi köze egymáshoz. Marxista természetesen akceptálhatja a Psza. empiriáját s megismeréseinek követeléseit kiértékesítheti egy szocialista közület neveléstudománya, lelkihiigiényiája számára, anélkül, hogy a kettő elméleti egységének megkonstruálására szükség volna. Egyébként a marxizmus és a freudizmus békéje nem valószínű, mert az utóbbi nem hajlandó elismerni az első kizárólagos kompetenciáját a szociológiában; s nyilván ez az összeütközés, s a kiegyenlítő törekvések oka is.

(Karlsbad)

Neufeld Béla

KODUNK HIREI

1. A Kodunk márciusi számában Jeszenszky Erik: „A parasztság a polgári forradalom előestéjén” című tanulmányába egy sajtóhiba csuszott be. A 217. oldalon (első bekezdés) a „A tőkésék hasznára dolgozó kisbérletek” kezdetű mondat helyesen így hangzik:

„A tőkésék hasznára dolgozó kisbérletek átmeneti alakjában és pláne a terjedő tőkés nagyüzem alakjában, amely már összpontosított bér munkások munkarejével termelt, maga a tőkés termelés is bevonult már a mezőgazdaságba.”

2. Szíves elnézését kérjük olvasóinknak amiért a szerkesztő betegsége miatt áprilisi számunk a rendestől eltérőleg pár nap késedelemmel jelent meg.